UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

PASIVNÍ ZNALOST SLOVENŠTINY U MLADŠÍ, STŘEDNÍ A STARŠÍ GENERACE ČECHŮ

–

THE PASSIVE KNOWLEDGE OF SLOVAK LANGUAGE IN THE YOUNGER, MIDDLE AND OLDER GENERATION OF CZECHS

Bakalářská diplomová práce

KRISTÝNA BÁTOROVÁ

Česká filologie jednooborová se zaměřením na editorskou činnost

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně
a že jsem uvedla všechny použité zdroje.

Místo a datum podepsání prohlášení:……

Podpis autora diplomové práce:……

Děkuji panu PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D., a všem, kteří přispěli ke vzniku této práce.

Obsah:

Úvod ... 6

1 Česko(-)slovenská historie a současnost ... 8

1.1 1918–1945 ... 8

1.2 1945–1989 ... 9

1.3 1989–1993 ... 10

1.4 Česko-slovenské vztahy dnes ... 11

2 Čeština vs slovenština ... 12

2.1 Vývoj češtiny a slovenštiny ... 12

2.2 Charakteristika češtiny a slovenštiny ... 14

2.3 Synchronní porovnání češtiny a slovenštiny ... 17

2.3.1 Synchronní porovnání hláskosloví ... 17

2.3.2 Synchronní porovnání tvarosloví ... 20

2.3.3 Synchronní porovnání slovní zásoby ... 21

2.3.4 Synchronní porovnání větné skladby ... 24

2.4 Slovakismy v češtině a bohemismy ve slovenštině ... 25

3 Bilingvismus ... 29

4 Praktická část ... 33

4.1 Popis dotazníku ... 33

4.2 Popis referenčních skupin ... 33

4.3 Výsledky průvodních otázek dotazníku ... 34

4.4 Postup při vyhodnocování samotného dotazníku 38

4.5 Výsledky samotného dotazníku 38

4.6 Vyhodnocení výsledků 107

Závěr 111

Anotace 113

Resumé 114

Zdroje 116

Přílohy 121

Úvod

Tato práce se zabývá vztahy Čechů a Slováků, češtiny a slovenštiny, a to v minulosti i současnosti, zabývá se (jazykovými) kontakty, jejich důsledky a také jejich možnostmi, postojem Čechů a Slováků k druhému jazyku a vzájemnému ovlivňování jazyků. Především bude zdůrazněno, že Češi a Slováci, ale zároveň i čeština a slovenština se vyvíjeli odlišným způsobem, tudíž má každý svou jedinečnou minulost a jedinečnou charakteristiku, ale zároveň mají řadu vlastností či prvků, které je spojují; u Čechů a Slováků, coby národů, je to minimálně stejný prapůvod, kulturní a jazykovou blízkost a necelých sedmdesát let soužití ve společném státě. Chtěli bychom poukázat na fakt, že vývoj jazyka, zejména spisovného, zcela souvisí s vývojem národa, dohromady tvoří dialektickou jednotu a navzájem se ovlivňují.

Hlavním tématem práce je potom znalost slovenštiny u mladší, střední a starší generace Čechů, resp. Moravanů. Zaměříme se na znalost pasivní, tedy na schopnost porozumět slovensky psanému textu, přesněji na schopnost správně interpretovat a přeložit konkrétní slovenské lexémy. Na základě testových otázek jsme provedli výzkum, kdy bylo zadáno vždy jedno slovenské slovo a respondenti měli na výběr ze čtyř možností, z nichž měli vybrat tu, o níž se domnívali nebo věděli, že obsahuje český ekvivalent zadaného slova; otázek bylo celkem 50. Respondenti byli rozděleni do tří skupin podle věku, podle příslušnosti k mladší, střední a starší generaci, dohromady bylo 150 respondentů, v každé skupině jich bylo 50; výsledky výzkumu budou zpracovávány kvantitativní metodou a vyjádřeny procentuálně.

Očekáváme, že znalost slovenštiny, tedy úroveň pasivního bilingvismu bude vyšší u střední a starší generace, především z toho důvodu, že mnozí žili nebo alespoň vyrůstali ve společném státě a zažili naprosto přirozené bilingvní prostředí, takovou situaci, kdy každý mohl mluvit svým mateřským jazykem, česky nebo slovensky, a bylo mu bez problému rozuměno, kdy byla naprosto běžná dvojjazyčná média a kdy se ve školách vyučovala čeština i slovenština. Navíc lidé ve středním a vyšším věku mají větší povědomí o slovenské historii či kultuře a se Slováky jsou spojeni i jakýmsi citovým poutem, na rozdíl od mladší generace, která zná Československo pouze z učebnice dějepisu a slovenštinu z písní slovenských „raperů“. Domníváme se, že u mladší generace se projevuje jakýsi nezájem o slovenskou kulturu a jazyk, ale i nedostatek kontaktů s nimi.

Do dotazníku jsme proto zařadili i otázky týkající se formy a četnosti kontaktů se slovenskou kulturou, konkrétně jsme se ptali na blízké či příbuzné osoby slovenské národnosti, návštěvy Slovenska a další kontakty se slovenštinou, např. literaturu, hudbu, resp. texty písní, apod. I odpovědi na tyto (průvodní) otázky budeme vyhodnocovat s přihlédnutím na věk respondentů; domníváme se, že tyto kontakty nebudou u žádné z generací v dnešní době nějak intenzivní, nicméně očekáváme, že u střední a starší generace budou přece jen častější než u mladých lidí a „aktivnější“, např. komunikace se Slováky, tedy vytváření mluveného či psaného slovenského textu.

Práce je rozčleněna do čtyř kapitol, první z nich se věnuje česko(-)slovenské historii, a to od r. 1918, kdy vznikla první republika, do rozpadu Československa v r. 1992/1993; v této kapitole jsme čerpali především z dvoudílné monografie Jana Rychlíka s názvem *Češi a Slováci ve 20. století*. Dále se první kapitola věnuje současným československým vztahům, nicméně jsme si vědomi, že toto téma je velmi široké, proto je pouze naznačeno. Druhá kapitola nese název Čeština vs slovenština, zaměříme se v ní na vývoj a charakteristiku obou jazyků, alespoň názorně oba jazyky porovnáme a poukážeme na jejich společné rysy, ale i na jejich odlišnosti, a to ve všech jazykových rovinách. Pozornost je věnována i kontaktovým jevům, tedy slovakismům v češtině a bohemismům ve slovenštině. Třetí kapitola se zabývá bilingvismem, zejména tedy bilingvismem česko-slovenským a dnešními jazykovými vztahy mezi Čechy a slovenštinou a Slováky a češtinou. Čtvrtá kapitola je pak praktickou částí této práce, která se zabývá již zmiňovaným výzkumem.

1 Česko(-)slovenská historie a současnost

1.1 1918[1]–1945

Dne 28. října 1918 vznikla Československá republika. Prezidentem se stal Tomáš Garrigue Masaryk, dále u zrodu státu stáli Milan Rastislav Štefánik a Edvard Beneš, který se stal prezidentem r. 1935. Každý z národů měl na nově vzniklý stát jiný názor, Češi ho považovali za obnovení českého státu, tedy jako stát český, národní, Slováci očekávali, že půjde o dva volně spojené samostatné státy. Objevovaly se i názory, že se postupně vytvoří otevřená společnost, jejímiž složkami by byli jak Češi, tak Slováci, vznikla tedy idea československého národa a čechoslovakismu, která však nikdy naplněna nebyla.[2]

V období 1918–1938 se slovenský národ „zcela politicky a sociálně dotvořil, nabyl na sebevědomí, vytvořil si vlastní kulturní, školské, společenské a politické organizace. Poprvé v dějinách tvořilo Slovensko samostatný celek s jasně vytyčenými hranicemi." (Rychlík 1997, s. 60). Od r. 1938 byl prezidentem Emil Hácha. O autonomii Slovenska usilovali slovenští politici (především Slovenská ľudová strana, později Hlinkova slovenská ľudová strana – HSĽS) již od r. 1921; v letech 1938/1939 se HSĽS již otevřeně hlásila k fašistické ideologii, 14. března 1939 vznikla samostatná Slovenská republika, v jejímž čele stál Jozef Tiso. Ostatní území bylo obsazeno vojsky a byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Paradoxně právě v tomto období, kdy Československo zaniklo, bylo posilováno vědomí blízkosti Čechů a Slováků, nicméně oba národy prožily období let 1939–1944 zcela odlišně a to ovlivnilo jejich další vývoj a vztahy. Byl vydán zákaz cestování Čechů na Slovensko a Slováků do protektorátu,

[1] Slovanské kmeny přišly na české a slovenské území již v 5. stol., vztah mezi nimi se začal vyvíjet v období Velkomoravské říše (9. stol.), kdy došlo ke sjednocování drobných slovanských kmenů žijících na území střední Evropy; lze zde hovořit o jakémsi prvním sjednocení Čechů a Slováků.

[2] Čechoslovakismus se chápal jako pojem převážně pro (a) jeden národ, (b) společný stát a (c) státní občanství, společné pro Slováky i Čechy, příp. i jiné etnické celky (Frajdl 2004, s. 13).
Za necelých sedmdesát let společného státu československý národ nevznikl, důvodem byl strach Slováků ze ztráty vlastní národní identity a neochota Čechů vzdát se své identity ve prospěch vyšší, československé (Rychlík 1997, s. 258). Frajdl (Frajdl 2004) uvádí devět konkrétních důvodů neúspěchu čechoslovakismu na s. 16–19.

Češi měli být ze Slovenska vystěhováni (tzv. česká otázka),[3] na Slovensko se nesměly dovážet ani české časopisy apod.

Od r. 1940 začaly vznikat odbojové organizace, domácí, ale i zahraniční, v Londýně vznikla emigrační československá vláda, r. 1944 došlo ke slovenskému protifašistickému povstání, v r. 1945 pak k povstání v Praze; hlavním cílem bylo osvobodit se od německé nadvlády. Vztahy Čechů a Slováků se opět začaly měnit, objevovaly se myšlenky na společný stát, nikoliv však na společný československý národ. 9. května 1945 byla sovětskými vojsky osvobozena Praha a Československo bylo obnoveno; v čele stál opět E. Beneš. Československo bylo spojením dvou politických celků s vlastní omezenou suverenitou. „Nikdy dříve, ale ani nikdy potom, nebylo spojení českých zemí a Slovenska tak volné, jako bezprostředně po skončení války.“ (Rychlík 1998, s. 17)

1.2 1945–1989

Již od r. 1945 sílil vliv Komunistické strany Československa (KSČ), v únoru r. 1948 došlo k převratu a v Československu byla nastolena komunistická diktatura; novým prezidentem se stal Klement Gottwald. Po jeho smrti byl prezidentem zvolen Antonín Zápotocký, za jehož působení došlo k částečnému uvolnění poměrů, především ve slovenském prostředí. Po smrti A. Zápotockého byl prezidentem Antonín Novotný, který zažehnal komunistickou krizi,[4] a tím opět posílil moc strany, vytvořil novou ústavu (r. 1960), kterou popsal jako „vítězství socialismu v Československu“ a jako „nové, skutečně marxisticko-leninské řešení rovnoprávnosti vztahu Čechů a Slováků“ (Tamtéž, s. 184). V r. 1967 se jeho diktatura dostala do hluboké krize, „jestliže na české straně byla pociťována […] nedemokratičnost […] a potíže hospodářského rázu, vyplývající z krachu třetí pětiletky [r. 1963], pak na Slovensku se za nejpalčivější problém pociťovalo […] neřešení slovenské otázky“ (Tamtéž, s. 213). A. Novotný se r. 1968 vzdal své funkce a byl nahrazen Ludvíkem Svobodou. V srpnu 1968 bylo Československo obsazeno vojskem států Varšavské smlouvy a začalo období tzv. normalizace. Začala se řešit otázka federace, vedle Slovenskej národnej rady (SNR) byla vytvořena i Česká národní rada (ČNR), samotná federace vznikla 1. ledna 1969. Každá z republik se osamostatni-

[3] R. 1930 žilo na Slovensku 120 926 osob hlásících se k české národnosti, r. 1938 potom 77 488 a v r. 1943 jejich počet klesl na 31 451. (Rychlík 1998, s. 61)

[4] Krize komunistického režimu vznikla po smrti Stalina a v Československu i po smrti Gottwalda; oba zemřeli r. 1953.

la, vyrovnala se i čeština se slovenštinou a česká a slovenská národnost. Politickým centrem však nadále zůstávala Moskva, jejíž vliv se ještě více posílil s nástupem Gustáva Husáka na místo prvního tajemníka KSČ, který se r. 1975 stal i prezidentem. V r. 1977 vzniklo neoficiální sdružení Charta 77, které bylo zastáncem dodržování lidských práv, na Slovensku se objevovaly opoziční akce katolíků prosazující náboženskou svobodu, nedošlo ke sjednocení české a slovenské opozice, nicméně jisté kontakty zde existovaly, obecně lze ale říci, že „v období 1970–1989 se Češi a Slováci vzájemně spíše vzdalovali." (Tamtéž, s. 291). V období kolem r. 1988 (70. výročí vzniku Československa) se začaly poměry uvolňovat, r. 1989 proběhla řada demonstrací a stávek zaměřených proti režimu a vznikla řada opozičních hnutí, padl komunismus a byla obnovena demokracie.

1.3 1989–1993

V prosinci 1989 byl novým prezidentem zvolen Václav Havel. „První kroky polistopadového režimu se nesly v duchu demokratizace sytému, návratu k zárukám občanských svobod a obnově soukromého majetku a podnikání. Politicky byly namířeny proti KSČ." (Tamtéž, s. 309)

Opět byl ale společný stát chápán jinak Čechy a jinak Slováky, to se projevilo např. při jednání ohledně nového názvu státu (Československá republika × Federácia Česko-Slovensko), nakonec byl stanoven název Československá federativní republika či Česko-slovenská federatívna republika, vznikl však „pomlčkový problém" a název státu byl změněn (Česká a Slovenská Federativní/Federatívna Republika). Často docházelo ke konfliktům či neshodám mezi SNR, ČNR a Federativním shromážděním, resp. mezi českou a slovenskou politikou. Slováci chtěli vytvořit konfederaci států, čeští politici však vnímali konfederaci jako „dočasný útvar, spojení dvou států, a nikoliv společný stát. Čeští politici se netajili tím, že Česká republika […] upřednostňuje v případě, že bude Slováky odmítnuta federace, vznik dvou samostatných států." (Tamtéž, s. 332). Od r. 1992 se již otevřeně řešil problém (ne)rozdělení státu, především se mu věnovali předsedové stran, které zvítězily ve volbách,[5] Václav Klaus a Vladimír Mečiar, vznikla Ústava České republiky i Ústava Slovenskej republiky, 25. listopadu 1992 byl schválen návrh zákona o rozdělení státu a 31. prosince 1992 společná republika zanikla.

[5] V České republice zvítězila koalice ODS (Občanská demokratická strana) a KDS (Křesťanskodemokratická strana), na Slovensku zvítězilo HZDS (Hnutie za demokratické Slovensko).

1.4 Česko-slovenské vztahy dnes

Od rozpadu společného státu uplynulo přesně 20 let, a to nabádá k řadě úvah a konfrontací; Inštitút pre verejné otázky (IVO) ve spolupráci s agenturou Focus a Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR provedly v listopadu r. 2012 výzkum s názvem *Dvadsať rokov od rozdelenia ČSFR a vzniku samostatnej SR a ČR*.[6] Výzkumu se účastnili Češi i Slováci starší 18 let, kteří odpovídali na řadu otázek týkajících se nejrůznějších československých vztahů, před a po rozdělení státu.

Názory na rozdělení Československa byly v České republice vyrovnané, za dobré rozhodnutí považovalo rozdělení Československa 46 % Čechů, za špatné rozhodnutí potom 44 %, na Slovensku bylo pro rozdělení 65 % a proti 30 % respondentů. Ze starších výsledků téhož výzkumu potom vyplývá, že se názor značně změnil, v době rozpadu státu byla většina Čechů (59 %) i Slováků (66 %) proti rozdělení.

Podle většiny dotazovaných jsou vztahy mezi Čechy a Slováky stejné jako v dobách Československa, 26 % Čechů a 20 % Slováků se domnívá, že se naše vztahy zlepšily a 17 % Čechů a 19 % Slováků si myslí, že se vztahy zhoršily. Silná většina respondentů se shoduje na tom, že by vztahy mezi našimi státy měly být bližší než s jinými státy.

Vztahy mezi Čechy a Slováky jsou stále intenzivní, samozřejmě je ale nelze srovnávat se situací za společného státu, nejvýraznější byly československé kontakty v oblasti kultury a tak je tomu i dnes, jako příklad můžeme uvést působení slovenských herců v českých divadlech či televizních inscenacích a naopak, projekty typu *Československá SuperStar* či *ČeskoSlovensko má talent* nebo popularita českých i slovenských zpěváků a hudebních skupin u posluchačů obou národností.

Názorů na dnešní československé vztahy je mnoho a velmi se různí, uvádíme zde slova Ladislava Snopka, ředitele Slovenského institutu v Praze a bývalého slovenského ministra kultury, které, dle našeho názoru, tyto vztahy, byť metaforicky, vystihují: „Súčasné vzťahy česko-slovenské alebo slovensko-české sú vzťahmi dvoch rozvedených manželov, ktorý sa po dvaciatich rokoch stretli, každý má vlastný byt, nelezú si na nervy a majú sa znovu radi.“[7]

[6] Česká verze tiskové zprávy je dostupná na: http://cvvm.soc.cas.cz/politicke-ostatni/rozdeleni-ceskoslovenska-20-let-od-vzniku-samostatne-cr-a-sr.

[7] Dostupné z WWW: http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/209453-cesi-a-slovaci-rozvedeni-manzele-co-uz-si-nelezou-na-nervy-rika-ladislav-snopko/.

2 Čeština vs slovenština

2.1 Vývoj češtiny a slovenštiny

Čeština jako kulturní jazyk vznikla někdy mezi 9. a 11. stol., ve 13. stol. pak byla čeština bohoslužebným jazykem s širokou náboženskou terminologií, ale i s terminologií z oblasti kultury či práva. Prvním významným obdobím češtiny, tudíž i česky psané literatury bylo již 14. a 15. stol., kdy se čeština stala i mezinárodním jazykem (Komárek 2012, s. 29).[8] V 16. a počátkem 17. stol. se spisovná čeština ještě více upevnila (slovní zásoby byla rozšířena řadou přejímek, rozvíjel se odborný styl, vzniklo několik českých gramatik atd.). V pobělohorském období byla čeština prakticky vytlačena němčinou, především ve vyšších sférách komunikace. Dalším významným obdobím vývoje češtiny bylo národní obrození, tedy přelom 18. a 19. stol. a celé 19. stol., kdy bylo zapotřebí navázat na starou jazykovou a literární tradici, ale zároveň jazyk přizpůsobit potřebám nové společnosti. První kodifikace české gramatiky byla sepsána Josefem Dobrovským r. 1809, později na něj navázal Josef Jungmann. Skupina kolem Jungmanna „usilovala o vybudování národního jazyka jako nástroje diferencované a všestranné národní kultury“ (Tamtéž, s. 39). Až do poloviny 19. stol. se čeština užívala nejen na českém území, ale i na Slovensku, k jejímu vzestupu a rozvoji napomohli i Slováci Pavel Josef Šafařík a Ján Kollár. V 19. stol. se v české společnosti uvolnily poměry, tudíž se mohl změnit i status češtiny, spisovný jazyk se sbližoval s jazykem běžně mluveným, zároveň se ale stal jediným reprezentativním dorozumívacím prostředkem pro celou společnost a zpětně působil na nářečí. Další české kodifikační příručky vznikly na přelomu 19. a 20. stol., díky Janu Gebauerovi.

Jak již bylo řečeno, od 15. stol. začala spisovná čeština pronikat na Slovensko, které bylo tehdy součástí Uher, tudíž se zde samostatný slovenský jazyk nevytvořil, užívalo se krajových, oblastních a místních podob jazyka. Čeština nebyla vnímána jako jazyk cizí, ale jako nadnářeční podoba domácího jazyka, nutno podotknout, že tato čeština byla značně slovakizována a že užívání češtiny vývoj slovenštiny v tomto období nijak výrazně neovlivnilo (Doruľa 2000, s. 51, 52). V jazyce postupně přibývalo slovakismů a již v 18. stol. vznikl jazyk, který nemůžeme hodnotit jako „češtinu s nářečními znaky slovenskými, nýbrž spíše jako regionální slovenštinu s větším nebo menším množstvím

[8] Čeština se v té době stala diplomatickým a kulturním jazykem v Polsku a Uhersku, rozšířila se i na Slovensko.

[…] bohemismů“ (Bělič 1980, s. 186). Slovenský jazyk pak vznikl díky skupině kolem Ľudovíta Štúra, a to ve 40. letech 19. stol.; spisovná slovenština byla založena na středoslovenském nářečí,[9] které Ľ. Štúr považoval za nejpůvodnější jazyk Slovanů. Později došlo ještě k úpravám tohoto jazyka, resp. k dohodě mezi štúrovci a Milanem Hodžou a Martinem Hattalou[10] a vznikl jazyk, který sjednotil již celý národ[11] a značně ho diferencoval od Čechů a slovenštinu od češtiny.

V dobách společného státu se čeština a slovenština staly hlavními jazyky státu,[12] přičemž čeština značně převažovala, především pro to, že hlavní město leželo na českém území, Čechů bylo více než Slováků a nerovnoměrné bylo i jejich zastoupení mezi úředníky, učiteli apod., navíc čeština byla vyspělejší a měla již vypracovanou terminologii pro řadu odvětví. Jazyky se měly vyrovnat schválením jazykového zákona r. 1920, ten zavedl pojem „československý jazyk“, který se stal státním a úředním jazykem pro celé území státu, měl dvě spisovné verze, a to češtinu a slovenštinu, nicméně čeština byla stále upřednostňována.

Pro češtinu pak byla důležitá činnost Pražského lingvistického kroužku ve 30. letech, jehož členové (např. Vilém Mathesius, Bohuslav Havránek, Jan Mukařovský) reagovali na napětí mezi „požadavky jazykových kritiků a živou jazykovou praxí“, ve stejné době čeština dostala v podstatě takovou podobu, jakou má dodnes (Komárek 2012, s. 52). V době Slovenskej republiky byly značně posíleny snahy o odlišení češtiny a slovenštiny, resp. o vzdálení se slovenštiny češtině, ty se projevovaly např. tvořením nových slovenských slov záměrně odlišných od slov českých nebo nesprávnými zákazy slov shodných s českými nebo jim podobných, např. byla odmítána slova jako *schôdza, tužka, pilný* či *uvítať*, vedle „čistě slovenských“ *schôdzka, ceruzka, usilovný* a *privítať* (Bělič 1980, s. 207, 208).

[9] Již dříve se objevily východní kalvínská slovenština a katolická západní slovenština (Anton Bernolák), založené na slovenských nářečích, ale ani jedna nebyla uznána za spisovnou či celonárodní.

[10] M. Hodža, M. Hattala a skupina kolem nich byla označována jako bernolákovci, podle odkazu na A. Bernoláka.

[11] Zde je nutné podotknout, že vždy byla patrná izolace východního obyvatelstva, a to i v řadě jiných oblastí.

[12] Dříve byla čeština omezována němčinou a slovenština maďarštinou, až od r. 1918 se oba jazyky mohly plně rozvíjet a především užívat ve všech oblastech veřejného života.

Po opětovném vzniku společného státu a ještě více po vyhlášení federace byla uznána rovnoprávnost jak Čechů a Slováků, tak češtiny a slovenštiny; přirozeně ale docházelo ke vzájemnému ovlivňování těchto jazyků. Jejich blízkost byla podporována dvojjazyčnými médii, koncepcí vyučování, každodenním kontaktem s mluvčími druhého jazyka apod., naprosto běžným jevem se stal pasivní (percepční, receptivní) bilingvismus, kterému se věnuje kap. č. 3. Oba jazyky, stejně jako celá společnost, však byly ovlivňovány především tehdejší situací, tedy komunistickým režimem, a to zejména v oblasti slovní zásoby, kdy řada nově vzniklých slov vycházela z ruštiny, slovní zásoba obou jazyků se měnila i pod vlivem nových vědních oborů, vynálezů, resp. vznikala zcela nová terminologie apod. Od 50. a 60. let pak převažovaly přejímky z angličtiny; čeština i slovenština opět posilovala svá postavení, vznikala řada prací zabývajících se jazykem, z nichž později vycházely i kodifikační příručky.

Poslední kodifikace češtiny proběhla r. 1993, na Slovensku pak r. 2008. Mezi české kodifikační příručky patří především Pravidla české pravopisu (PČP), Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ) a Slovník spisovného jazyka českého. Na Slovensku to jsou Pravidlá slovenského pravopisu (PSP) a Krátky slovník slovenského jazyka 4 (KSSJ).

2.2 Charakteristika češtiny a slovenštiny

Čeština a slovenština jsou si jazyky geneticky velmi blízké, patří mezi západoslovanské jazyky[13] a někdy bývají chápány jako jižní skupina jazyků západoslovanských; jejich základem je předpokládaný praslovanský jazyk, resp. staroslověnský. Každý z jazyků se vyvíjel odlišným způsobem, jak je patrné z předešlé kap. č. 2.1, a tudíž má svá specifika. Jedním z nich je např. to, že slovenština byla založena na základě středoslovenských nářečí, zatímco čeština vychází z kultivovaného jazyka 16. stol. Dalším rozdílem je diferencovanost jednotlivých útvarů spisovného jazyka, kdy tzv. městská hovorová mluva v rámci slovenštiny vzniká na bázi jazyka spisovného, čímž ho dále diferencuje. V češtině je tomu právě naopak, hovorový jazyk zde vzniká na základě tzv. obecné češtiny, nespisovného a prakticky po celém českém území rozšířeného jazykového prostředku, interdialektu vycházejícím z nářečí středních Čech; ve slovenštině se žádná obdobná varieta jazyka nevytvořila. Davidová (Davidová a kol. 1997, s. 7) se domnívá,

[13] Mezi západoslovanské jazyky, kromě češtiny a slovenštiny, dále patří polština, horní a dolní lužičtina, kašubština a polabština, která ustoupila němčině.

že tzv. hovorová čeština je založená na živé normě spisovného jazyka a že v této podobě se vyskytuje převážně ve Slezsku a severovýchodní Moravě.

Na českém, resp. na moravském a na slovenském území se vytvořila řada nářečí, která jsou podřízena jazyku spisovnému, pozvolný přechod a minimální rozdíly jsou mezi nářečím východomoravským a západoslovenským, v češtině tedy dochází k situaci, kdy se kryjí slovakismy a moravismy. V obou jazycích nářečí ale ustupují do pozadí, ve slovenštině pod tlakem spisovného jazyka (Ružička 1975, s. 12), v češtině na úkor obecné češtiny.

Čeština a slovenština jsou zcela samostatnými vyspělými jazyky, díky své blízkosti se ale vyznačují řadou shod, a to ve všech rovinách jazyka. Nejvíce shod je ve slovní zásobě (např. přechylování, domácí i hybridní složeniny, zkratky, víceslovná pojmenování). Uher uvádí (Uher 1990, s. 7), že mezi slovenským textem a jeho překladem do češtiny je 38 % slov shodných formálně i významově, částečná shoda je potom u 46 % slovní zásoby, obtížné či alespoň problematické jevy, resp. lexémy pak tvoří 16 % textu.

Bělič (Bělič 1980, s. 6–8) uvádí řadu společných znaků češtiny a slovenštiny, i s přihlédnutím na vývoj jazyků:

- pevný přízvuk na první slabice slova (výjimkou jsou slezská a východoslovenská nářečí, u nichž se pod vlivem polštiny objevuje přízvuk na slabice předposlední),
- významotvorný protiklad dlouhých a krátkých vokálů (výjimku tvoří výše zmíněná nářečí, kde opět pod vlivem polštiny převládají krátké vokály),
- nosové vokály *ǫ* a *ę* byly nahrazeny ústními (*ǫ* → *u*/*ú*; *ę* → *ä*), které se dále vyvíjely a měnily v každém jazyku jiným způsobem,
- odlišná výslovnost *i* a *y* splynula v *i* (výjimku tvoří opět již zmiňovaná nářečí),
- konsonant *g* byl v domácích slovech nahrazen konsonantem *h*,
- místo hláskových skupin *-or-*, *-ol-*, *-er-*, *-el-* mezi souhláskami je *-ra-*, *-la-*, původně *-rě-*, *-lě-* (psl. *melko* → stsl. *mlěko* → č. *mléko*/slov. *mlieko*),
- ze skupin *tj* (*kt*), *dj* vzniklo *c*, *dz*, v češtině se pak ještě *dz* změnilo v *z* (psl. *světja* → č. *svíce*/slov. *svieca*); původní skupiny *tl* a *dl* s výjimkami některých slovenských nářečí zůstaly zachovány; také se zachovaly skupiny *kv* a *gv* (→ *hv*),

- více než v jiných slovanských jazycích byla rozvinuta přivlastňovací přídavná jména typu *bratrův*/*bratov* a *matčin*/*matkin*,
- opisné futurum nedokonavých sloves typu *budu psát*/*budem písať*.

Nejvíce se čeština a slovenština odchýlily v určitých vrstvách slovní zásoby, v češtině ustupují nářečí pod vlivem obecné češtiny a ve slovenštině převládá tzv. standardní forma jazyka s regionálními či lokálními substandardními prvky. Nejčastěji uváděným rozdílem v oblasti lexika bývá pojmenování měsíců, kde se ve slovenštině ustálily internacionální názvy vycházející z latiny (*január* × *leden*), Ružička (Ružička 1975, s. 59) poukazuje na to, že je ve slovenštině celkově více mezinárodních termínů než v češtině, jako příklad uvádí názvy sportů (*futbal* × *kopaná*, *basketbal* × *košíková*) nebo i název televizní relace *Góly, body, sekundy* vedle českého *Branky, body, vteřiny*.

Ve slovenštině došlo i k odstranění dvojtvarů, a to v hláskové rovině (*rýchly* i *rychlý* → *rýchly*) i v rovině tvarotvorné (*súsedi* i *súsedia* → *susedia*, *páni* i *pánovia* → *páni*; *padnul* i *padol* → *padol*), naopak především u cizích slov dvojtvary zůstaly (*klasici* i *klasikovia*), k funkční diferenciaci byla i řada dvojtvarů vytvořena (*prasce* i *prasatá*; Uher 1988, s. 9). Další rozdíly mezi jazyky jsou patrné např. v tvarotvorné rovině (viz kap. 2.3.2).

Bělič (Bělič 1980, s. 8–10) uvádí např. tyto rozdíly:

- ve slovenštině byly silné jery nahrazeny vokály *e*, *o* nebo *a*, v češtině pouze vokálem *e* (č. *ten*, *ven*, *mech* × slov. *ten*, *von*, *mach*),
- čeština se odlišuje tzv. přehláskami *'a* → *ě* (*e*), *'u* → *i* a změnou *aj* v *ej* (slov. *duša*, akuz. *dušu*, imper. *daj* × č. *duše*, *duši*, *dej*),
- dvojhláska *ě* byla ve slovenštině v krátkých slabikách nahrazena *e*, v dlouhých pak *ie*, v češtině se po retnicích *ě* vyslovuje *je*, popř. *ňe*, z *ie* pak v češtině vzniklo *í* (slov. *bežať*, *pena*, *veriť*, *mesto* × č. *běžet*, *pěna*, *věřit*, *město*; slov. *sieň*, *biely* × č. *síň*, *bílý*),
- v češtině proběhla diftongizace *ú* → *ou*, ve většině nářečí potom *ý* → *ej* (slov. *múka* × č. *mouka*); ve slovenštině proběhly diftongizace *ä* (*á*) → *ia*, *é* → *ie*, *ú* → *iu* (*päť* → *piatý*); místo *ó* je ve slovenštině *uo*, psáno *ô*, v češtině proběhla změna *ó* → *uo* → *ů* (slov. *kôň* × č. *kůň*),

- ve slovenštině se rozlišuje tvrdé *l* a měkké *ľ* (slov. *chvála, chvíľa* × č. *chvála, chvíle*),
- měkké *ď, ť, ň* se v češtině nachází na začátku a uprostřed slova před *i* nebo *ě,* ve slovenštině i před *e*, píše se *de, te, ne,* ale vyslovuje se *ďe, ťe, ňe,*
- hláskové skupiny *or-, ol-* na začátku slova před souhláskou byly v češtině nahrazeny *ra-, la-* a zčásti i *ro-, lo-*, ve slovenštině pouze *ra-, la-* (č. i slov. *rameno*, ale č. *rostlina* × slov. *rastlina*),
- inst. sg. maskulin a neuter, s výjimkou vz. vysvedčenie, je zakončen *-om*, v češtině pak *-em* (u vz. předseda *-ou*).

2.3 Synchronní porovnání češtiny a slovenštiny

2.3.1 Synchronní porovnání hláskosloví

Hláskosloví je nejuzavřenější a nejustálenější rovinou v obou jazycích. Spisovná čeština má pět krátkých samohlásek, slovenština má ještě navíc *ä,*[14] tato samohláska je přední a nízká a vyskytuje se ve slovech pouze po retnicích (*b, p, m, v*), v češtině bývá místo *ä* samohláska *a* nebo *ě* (*päta* × *pata*; *pamäť* × *paměť*). I ve slovenštině je ale samohláska *ä* omezena, jen v několika málo případech dochází díky ní k rozlišení slov (slov. *väz* × *vez!*). Slovenskému *a* odpovídá české *a* po tvrdé souhlásce a na začátku slova (*matka*), *á* (*spať – spát*) a *e* po měkké samohlásce (*ulica – ulice*). Slovenskému *u* po tvrdých souhláskách odpovídá české *u* (*ruka*), po měkkých potom *i* (*ľud – lid*). Samohláska *i* (grafémy i a y) se nachází v obou jazycích na stejných místech, rozdíly bývají pouze v kvantitě či pravopisu (*byť – být*; *tiger – tygr*). Slovenskému *e* odpovídá v češtině *e* (*žena*), *ě* (*pena – pěna*) a *é* (*leto – léto*). Slovenské samohlásce *o* se pak rovná opět *o* české (*nos*) nebo *ú* (grafém *ů*; *voz – vůz*), v jistých případechi *e* (*orol – orel*).[15] Soustavy krátkých samohlásek češtiny a slovenštiny lze znázornit takto:

[14] Spisovná výslovnost vyžaduje vyslovení velmi otevřeného širokého *e*, při běžné výslovnosti ale převládá a hlavně bývá připuštěna výslovnost „obyčejného“ *e*.

[15] Často jako střídnice za tvrdý jer nebo vkladná hláska (Sokolová a kol. 2005, s. 10)

čeština			
vertikální posun jazyka	horizontální posun jazyka		
	přední	střední	zadní
vysoké	**i**		**u**
středové	**e**		**o**
nízké		**a**	

slovenština			
vertikální posun jazyka	horizontální posun jazyka		
	přední	střední	zadní
vysoké	**i**		**u**
středové	**e**		**o**
nízké		**ä a**	

Dlouhých samohlásek má spisovná čeština i slovenština pět, a to *á, é, í, ó, ú*. Samohlásky *ó* a *é* jsou v češtině i ve slovenštině na periferii a nacházejí se zpravidla i na stejných místech slov (*problém*, *sója*). Slovenskému *á* odpovídá české *á* (*vláda*) i samohlásce *a* (*pravidlá – pravidla*), českému *á* pak odpovídá po měkkých souhláskách slovenské *ia* (*žiak – žák*) nebo také *a* (*maslo – máslo*). I slovenskému *ú* odpovídá české *ú, u*, popř. *ů* (*útecha – útěcha*, *blúza – blůza*), ale také diftongu *ou*, především ve slovech domácích (*súhlas – souhlas*), popř. *í* (*majú – mají*). Slovenskému *í* odpovídá české *í* (*číslo*) a *i* (*kníh – knih*), s českým *í* pak zřídka koresponduje i slovenské *i* (*sila – síla*).

Jak již bylo naznačeno, ve slovenštině existují i vzestupné dvojhlásky, konkrétně o *ie, ia, iu* a *uo* (= psáno *ô*). Česká slova pak mohou osahovat klesavý diftong *ou*[16] a cizí slova v češtině *eu* a *au*. V obou jazycích mají diftongy platnost dlouhé hlásky, každé z krátkých samohlásek tedy přísluší její dlouhý ekvivalent nebo dvojhláska, ke střídání pak dochází v základech příbuzných slov nebo ve tvarech téhož slova:

čeština	**slovenština**
i – í	i – í
u – ou (ú)	u – ú (iu)
e – é (í)	e – ie (é)
o – ů (ó)	o – ô (ó)
a – á	ä – ia
	a – á (ia)

[16] Ve slovenštině dvojhláska *ou* neexistuje; deklinační koncovka instrumentálu feminin *-ou* se za diftong nepovažuje (Uher 1988, s. 21).

Korespondenci samohlásek a dvojhlásek mezi jazyky lze znázornit tímto způsobem (Sokolová a kol. 2005, s. 11):

čeština → slovenština	**slovenština → čeština**
á → á, ia, a	á → á, a
é → ie, é, e	ia → á, í
ú → ú, iu, uo	é → é
ou → ú	ie → í, e, (é)
	ú → ú, u, ou
	uo → ů, o

Na tvorbě slabik se, kromě samohlásek a dvojhlásek, podílejí i slabikotvorné souhlásky, především jsou to *r* a *l*, jak v češtině, tak ve slovenštině, ve slovenštině existují ještě jejich dlouhé varianty *ŕ* a *Ĺ*, v češtině je pak slabikotvorná i souhláska *m*. Slovenskému *ŕ* a *Ĺ* pak odpovídají české *r* a *l* (*hŕstka – hrstka, prehĺbiť – prohloubit*). Ve slovenštině se slabikotvorné souhlásky nemohou vyskytovat na konci slova, na rozdíl od češtiny (*brat – bratr, zmysel – smysl, sedem – sedm*), i na začátku slov ve slovenštině chybí určité souhláskové skupiny (*omša – mše, erdžať – ržát*).

Na tomto místě je třeba zmínit i tzv. rytmický zákon ve slovenštině; v rámci slova nesmí po sobě následovat dvě dlouhé slabiky, druhá slabika musí být krácena. Za dlouhé slabiky se považují ty s jednoduchou dlouhou samohláskou, dvojhláskou či slabikotvornou souhláskou. Existuje i několik výjimek tvarotvorného rázu (*prútie*, gen. pl. *piesní*) nebo případy kompozit (*jedenásťmiestny*), v nichž se tento zákon neuplatňuje, konkrétní případy výjimek uvádí Uher (Uher 1988, s. 22).

Čeština má 25 souhlásek, slovenština 27, v obou jazycích je soustava souhlásek v podstatě stejná, liší se jen tím, že slovenština nemá *ř* a čeština zase *ľ*, *dz* [ʒ] a *dž* [ǯ]:

čeština																										
b	c	č	d	ď	-	-	f	g	h	x	j	k	l	-	m	n	ň	p	r	ř	s	š	t	ť	v	z	ž
slovenština																										
b	c	č	d	ď	ʒ	ǯ	f	g	h	x	j	k	l	ľ	m	n	ň	p	r	-	s	š	t	t	v	z	ž

České *ř* odpovídá slovenskému *r* v okolí samohlásek *e* a *i* a dvojhlásek *ia*, *ie* a *iu* (*reč – řeč*), slovenská souhláska *dz*, popř. *dž* se rovná českému *z* (*medzera – mezera*,

hádžu – hází), *dz* a *dž* se v českých domácích slovech vůbec nevyskytují, naopak pro slovenštinu jsou typická (*medza*, *cudzí*, *zavadzať*, *cvendžať*, *džavot*). Slovenskému *ľ* pak odpovídá české *l* (*kráľ – král*). Dalším zajímavým jevem je protetické *j* v českých slovech coby ekvivalentech slovenských slov začínajících na samohlásku (kromě *o* a *u*) mají český ekvivalent s protetickým *j* (*ako – jak*), slova začínající na *i* mají protetické *j* pouze v češtině (*ihla – jehla*). České *j* pak může korespondovat se slovenským *i* na začátku slova (*ide – jde*), v některých případech zase není *i* v češtině (*ihrisko – hřiště*). Slovenské souhlásky *ď*, *ť* a *ň* bývají v češtině ve většině případů tvrdé (*radosť – radost, cukráreň – cukrárna*). Ve slovenštině je i mnohem více zastoupena souhláska *g* než v češtině, především ve zdomácnělých slovech cizího původu nebo ve slovech citoslovečného či onomatopoického charakteru (*gajdoš, golier, glgať*), podobné je to i u souhlásky *f* (*fajčiť, farba*).

2.3.2 Synchronní porovnání tvarosloví

Ružička (Ružička 1975, s. 43) charakterizuje slovenštinu z tvaroslovného hlediska, v rámci slovanských jazyků, jako „střední“, určitými rysy se podle něj shoduje s češtinou, jinými se přibližuje polštině či ukrajinštině. Ve slovenštině se objevují, oproti češtině, silnější tendence ke zjednodušení tvarové soustavy, resp. ke stabilitě slovotvorného základu a jednotnosti gramatických formantů, při skloňování i při časování, lze tedy říci, že flexivní charakter slovenské morfologie se oslabuje, byť ve slovenské morfologii stále flexe převažuje.

Ve slovenštině zanikají zbytky duálu (ins. pl. č. *očima* × slov. *očami*), dále slovenština nemá ani vokál, zůstaly z něho jen relikty typu *bože, otče, človeče, chlapče* apod., slovenština pro oslovení užívá nominativu. Pro tvarosloví slovenštiny je typická unifikace, např. jednotný infinitiv na *-ť* (*mocť, piecť*), shodné zakončení (*-m*) sloves v 1. os. sg. (*beriem, kupujem*), ustálila se jediná forma přechodníku bez ohledu na vid slovesa (*idúc – vyjdúc*), všechny tvary minulého času mají ve slovenštině stejné zakončení, a to *-i* (*cesty boli* i *mestá boli*); unifikace je patrná i v ins. pl. substantiv, kde je koncovka *-(a)mi* (Uher 1988, s. 9, 31). Dalším příkladem sjednocování je snaha o jednotnou podobu základu slova při ohýbání (slov. *vrah – vrahovia* × č. *vrah – vrahové, vrazi*), střídání hlásek ve kmeni slova je proto daleko řidší než v češtině. Výrazným rozdílem mezi češtinou a slovenštinou v oblasti tvarosloví je i rychlejší zařazování přeja-

tých slov do domácí tvarové soustavy u slovenštiny (slov. *dráma*, gen. *drámy* = č. *drama*).

U obou jazyků rozlišujeme trojí typ skloňování, a to skloňování jmenné, zájmenné a složené. Rozložení jednotlivých druhů a typů jmen, která se podle jednotlivých skloňovacích typů skloňují, je v každém z jazyků jiné. Hlavním rozdílem je to, že se některá jména buď zcela, nebo částečně skloňují podle jiného typu a že některá jména jsou nesklonná, zatímco ve druhém jazyce se skloňují (Tamtéž, s. 32). Ve slovenštině je mnohem méně jmenných tvarů než v češtině, vyjma substantiv; složené tvary zase ve slovenštině převládají, zvláště u zájmen, kde má čeština vlastní tvary zájmenné (Bělič 1980, s. 50).

Skloňování jmen, časování sloves a neohebným slovním druhům se zde podrobně nevěnujeme, můžeme však odkázat např. na publikaci Sokolové a kol. (Sokolová a kol. 2005) nebo na Běličovu učebnici slovenštiny (Bělič 1980).

2.3.3 Synchronní porovnání slovní zásoby

Oblast slovní zásoby je z celého jazyka nejotevřenější různým změnám či přijímání nebo vziku nových jednotek, a to jak u češtiny, tak u slovenštiny. Značná část slovní zásoby češtiny a slovenštiny je shodná nebo jen minimálně odlišná, většinou se jedná o jádro slovní zásoby, slova indoevropského, praslovanského nebo staroslověnského původu, slova základní, neodvozená, celonárodně rozšířená a schopná být základem nových slov či frazeologických obratů (*matka, radosť – radost, nový, ja – já, jeden, niesť – nést, žiť – žít*).[17] Shodují se i některá přejatá slova, např. z řečtiny (*škola, svedomie – svědomí*), němčiny (*peniaz – peníz*), ruštiny (*previerka – prověrka*) nebo angličtiny (*víkend*), dále také internacionalismy nebo přejaté termíny (*demokracia – demokracie, kybernetika*). Docházelo i k paralelnímu tvoření nových výrazů,[18] především v oblasti terminologie (*autonehoda, lesostep, zrkadlovka – zrcadlovka*).

Samozřejmě existují i slova, která řadíme k jádru slovní zásoby jazyka a v češtině a ve slovenštině se liší, a to buď formálně, nebo významově. Mezi domácí, popř. zdomácně-

[17] Bělič (Bělič 1980) uvádí rozčlenění tohoto obsáhlého souboru slov i řadu konkrétních příkladů na s. 147–149.

[18] Řada zahraničních lingvistů-bohemistů hodnotí určité jevy, které vznikly v obou jazycích, popř. i v jiných slovanských jazycích, paralelně, jako vliv češtiny na slovenštinu (Buzássyová 1995, s. 168).

lá slova ve slovenštině, která se liší od češtiny řadíme např. *robiť* (č. *dělat*, *pracovat*), *teraz* (č. *teď*, *nyní*), *kŕdel* (č. *hejno*), *smäd* (č. *žízeň*), *tovar* (č. *zboží*), *náročky* (č. *úmyslně*), *banovať* (č. *litovat*).

Slova, která mají stejnou nebo alespoň podobnou formu, ale jiný význam, nazýváme homonyma, v našem případě tzv. mezijazyková homonyma nebo také tzv. zrádná slova. Uher (Uher 1988, s. 91) poukazuje na fakt, že znalost a především rozlišení významů těchto slov je základem porozumění a správné interpretace textu ve druhém jazyce. Homonyma rozlišujeme částečná a úplná; částečnými homonymy mohou být např. slova, která:

- se liší graficky, ale ne zvukově; např. slov. *múry* (= zdi) a č. *můry* (= noční motýli),
- mají stejnou grafickou podobu, ale liší se zvukově; např. slov. částice, popř. spojka *len* [ľen][19] a č. *len* (= rostlina),
- v každém jazyce řadíme k jinému slovnímu druhu; např. *lež* (slov. také spojka, č. pouze imperativ a substantivum),
- se shodují pouze v určitých tvarech; např. *rán* (ve slov. se jedná i o gen. pl. slova *rana*, tj. *rána*, v č. pouze slova *ráno*),
- obsahují odlišné zdánlivě shodné slovotvorné prostředky; např. *vodička* (tj. č. *řidička*, přechýlením slova *vodič*; č. zdrobnělina slova *voda*).

  (Tamtéž, s. 92, 93)

Úplná homonyma jsou potom ta slova, která jsou v obou jazycích stejného slovního druhu a formálně se shodují ve všech tvarech (slov. *bývať* – č. ne *bývat*, ale *bydlit*; *horký* – ne *horký*, ale *hořký*; *tlačiť* – ne *tlačit*, ale *tisknout*; *osa* – ne *osa*, ale *vosa*; *pivnica* – ne *pivnice*, ale *sklep*).[20]

Slovní zásoba češtiny i slovenštiny bývá nejčastěji rozšiřována odvozováním, dalšími způsoby slovotvorby jsou potom skládání a zkracování. Co se týče přejímek, tak ve slovenštině, v kontrastu s češtinou, převládají slova maďarského původu (*bosorka*, *chýr*,

[19] Měkká výslovnost se zde občas vyskytuje.

[20] Slovník nejčastějších rozdílných výrazů uvádí Sokolová a kol. (Sokolová a kol. 2005) na s. 126–132. Dále můžeme odkázat na Slovensko-český a česko-slovenský slovník rozdílných výrazů, v němž jsou tato slova vyznačena (Nečas – Kopecký 1989).

kefa) a tzv. karpatismy, slova ukrajinsko-rumunského původu (*bača, bryndza, cap, fujara*), v češtině jsou pak nejpočetnější germanismy (*spíž, malíř, cejch, špek*). V dnešní době bývají v obou jazycích nejčastěji přejímána slova z angličtiny, jsou to slova převážně z oblasti sportu a techniky.

Slovotvorné prostředky i jejich využití se shodují nebo se liší jen minimálně, především hláskově. K pojmenování osob slouží např. přípona *-ár* ve slovenštině a *-ař* v češtině (*lekár – lékař*), slov. *-(č)an* a č. *-an* (*Bratislavčan – Bratislavan*), slov. *-teľ* a č. *-tel* (*učiteľ – učitel*) nebo slov. *-a* a č. *-ka* (*suseda – sousedka*). Typickou slovenskou příponou je *-úň*, u expresivního pojmenování, česká obdoba je *-oun* (*kriklúň – křikloun*). Objevují se i přípony bez paralely ve druhém jazyce (*čitateľ – čtenář, poštár – pošťák, mäsiar – řezník*). U pojmenování věcí bývají využívány např. slov. *-čina* a č. *-ina* (*slovenčina – slovenština*), slov. *-stvo* a č. *-ství* (*priateľstvo – přátelství*) nebo slov. *-áreň* a č. *-árna* (*cukráreň – cukrárna*). U přídavných jmen jsou to např. přípony *-ov* a *-úv* (*otcov – otcův*), *-teľný* a *-telný* (*pochopiteľný – pochopitelný*), u číslovek např. *-y* a *-ý* (*piaty – pátý*), u příslovcí *-e* a *-ě* (*denne – denně*). Jako příklad předpon můžeme uvést např. *ne-* (*nesúhlas – nesouhlas*), *sú-* a *sou-* (*sútok – soutok*), *medzi-* a *mezi-* (*medzihra – mezihra*), *proti-* (*protilátka*), u zájmen např. *-nie* a *-ně* (*niekto – někdo*). Slovenská předpona *pre-* u sloves má dva české ekvivalenty, a to *pro-* a *pře-* (*prekĺznuť – proklouznout*; *prejsť – přejít*). Rozdíly jsou např. v tom, že slovenština nemá přípony *-čí* (č. *průvodčí* – slov. *sprievodca*) nebo *-sko* (č. *Brněnsko* – slov. *okolie Brna*), méně se ve slovenštině používá *-tko* (č. *sluchátko* – slov. *sluchadlo*), slovenština má i méně zpodstatnělých přídavných jmen než čeština (č. *vrátný* – slov. *vrátnik*), dále slovenština nezná příponu *-l*, kterou se tvoří expresivní pojmenování osob podle její nápadné činnosti (č. *babral* – slov. *babrák*). V češtině naopak chybí prostředek pro pojmenování typu *vychodniar* (*-iar*), adjektivní přípona *-izný* (slov. *širočizný* – č. *širokánksý*) nebo substantivní přípona *-o* (slov. *mrnčo* – č. *mrňous*; *Jano – Janek*).

V obou jazycích existuje dvojí způsob kompozice, spojení několika samostatných slovních tvarů (*zemetrasenie – zemětřesení, bohumilý*) nebo spojení několika kořenů pomocí konektému (*chlebodarca – chlebodárce, veľkomesto – velkoměsto, plynomer – plynoměr*). Ve slovenštině pak je možné spojit dvě nebo i tři předložky (*popri ňom, pozerať sa sponad okuliarov*), do češtiny se pak tato spojení překládají pomocí nesložených předložek nebo opisem (*vedle něho, dívat se přes brýle*, popř. *přes obroučky brýlí*; Sokolová a kol. 2005, s. 125).

Zkracování slov probíhá v obou jazycích naprosto totožně, iniciálové zkratky vznikají z počátečních písmen víceslovných názvů (*Slovenská akadémia vied → SAV, Akademie věd České republiky → AV ČR*), zkratková slova spojením několika prvních písmen (*Slovenská nafta → Slovnaft*). Zkrácená slova pak vznikají vypuštěním několika písmen z delšího slova, která mohou být nahrazena příponou nebo koncovkou (*televízia / televize → telka, Katarína / Kateřina → Katka, zoologická záhrada / zahrada → zoo*). V obou jazycích se pak objevují i tendence k univerbizaci (*minerálna / minerální voda → minerálka*).

2.3.4 Synchronní porovnání větné skladby

Rozdíly v české a slovenské skladbě vět a souvětí jsou patrné např. u expresivních vyjádření, kdy slovenské věty obsahují částice *či, čo, -že* nebo *ho*, pro něž ne vždy v češtině existuje ekvivalent (*A či sa to môže takto robiť? = Copak se to může tak dělat?*; *Ach, či dôjde = zdali*; *Prečože si prišiel? = Pročpak jsi přišel?*; *Ideš ho? = Jdeš už?*). Ve slovenštině se také běžně užívá v oslovení či zvolací větě přivlastňovací zájmeno (*kamarát môj, dievčatko naše*), v češtině je tato spojení velmi příznaková.

Dále se čeština a slovenština neshodují při vykání, ve slovenštině se užívá plurálu (*ste*, zájmeno *vy* i l-ového příčestí), singulár je pouze u následujících přídavných jmen či zájmen (*Spievali ste sama.*), v češtině je l-ové příčestí v singuláru (*Zpívala jste sama.*)

Čeština obsahuje mnohem méně modálních a fázových sloves než slovenština; ve slovenštině existuje řada sloves označujících začátek děje, navíc se mohou spojovat s infinitivy (*Púšťa sa robiť zásoby na zimu. = Začíná dělat zásoby na zimu.*; *Priberala sa upratovať izbu. = Začala uklízet pokoj.*), slovenština má i řadu modálních prostředků, které v češtině neexistují a musí být překládány přibližnými ekvivalenty (*Nedá mi nespomenúť. = Musím vzpomenout / Nedá mi to, abych nevzpomenul.*) Zvláštní kategorií jsou ve slovenštině potom tzv. limitní slovesa *ísť* a *mať*, která označují přípravný stav před uskutečněním určitého děje, který se však nerealizuje (*Išlo sa mi srdce rozskočiť. = Málem / Skoro se mi srdce rozskočilo.*)

Další kategorií, v níž můžeme sledovat rozdíly, jsou slovesné vazby; u některých sloves jsou ve slovenštině možné pouze vazby s akuzativem, přičemž v češtině je původní genitiv, dnes v češtině existují i dublety, gen. s akuz. nebo dat. s akuz. (*vážit si niečo × vážit si něčeho*; *použít niečo × použít něčeho / něco*; *učiť sa niečo × učit se ně-*

čemu / něco). Někdy jsou rozdíly i v (ne)přítomnosti předložkových vazeb (*zvýsknuť od radosti* × *zavýsknout radostí*; *zúčastniť sa na niečom* × *zůčastnit se něčeho*).

Ve slovenštině je mnohem častější záporový genitiv (*lenže mlieka / mlieko nebolo* × *jenže mléko nebylo*), dále se jazyky v oblasti negace liší ve výpovědích typu *nie som vinná* či *nie ja som vinná*, tento způsob negace je v češtině okrajový a užívá se pouze v případech, kdy je potřeba vyjádřit explicitnost (*Ne já, ale ty jsi vinna.*).

Pasivum je ve větší míře užíváno v češtině (*bylo rozhodnuto*), ve slovenštině se upřednostňují věty s všeobecným podmětem (*rozhodli*), 3. os. pl. je ve slovenštině vlastně nejfrekventovanějším prostředkem, v češtině se objevuje spíše v hovorové řeči (*hovoria o tom všade – mluví se o tom všude*). Nutno ale podotknout, že oba jazyky upřednostňují reflexivum nad pasivem.

K vyjádření posesivity užívá slovenština, kromě slovesa *mať* (č. *mít*) a přivlastňovacího zájmena či přídavného jména, které se užívají i v češtině, i dativu (*brata mám chorého* / *môj brat je chorý* / *brat mi je chorý* × *mám nemocného bratra* / *můj bratr je nemocný*).

V češtině je i vyšší frekvence ukazovacích a osobních zájmen, dalším specifikem je i to, že se v hovorové češtině užívají výrazy *on, ona, ono* v nesubjektové pozici; ve slovenštině se tento způsob nepoužívá (*Stále ešte sneží.* × *Ono stále ještě sněží.*; *Veď sa ukáže!* × *Však ono se ukáže!*; Sokolová a kol. 2005, s. 114).

2.4 Slovakismy v češtině a bohemismy ve slovenštině

Přejímání českých slov či slovních spojení[21] do slovenštiny a slovenských do češtiny bylo nejintenzivnější v dobách společného státu. Po rozdělení Československa se kontakty mezi češtinou a slovenštinou značně oslabily, přičemž toto jazykové vzdalování bylo přirozeným důsledkem vzdalování kulturního, politického, ale i společenského, nicméně ke vzájemnému ovlivňování jazyků docházelo po celou dobu jejich existence a dochází k němu, byť v omezené míře, i dnes. Hlavním důvodem jazykového ovlivňování nebyla pouze jejich genetická a strukturní příbuznost, ale i kontakty jejich mluvčích.

[21] Kontaktové jevy (slovakismy a bohemismy) vznikaly a vznikají především v rovině slovní zásoby, méně pak v hláskosloví, tvarosloví či slovotvorbě. Většinu přejatých slov si pak přijímající jazyk ještě hláskoslovně upraví (bohemismus *prelíčenie* vedle č. *přelíčení*; Musilová – Sokolová 2004, s. 133).

Některé bohemismy zanikly, jiné ve slovenštině zůstaly, a to především díky jejich funkčnímu opodstatnění, zastoupení slovakismů v češtině je dnes nižší než dříve, nicméně stále mají v našem jazyce své místo (Sloboda 2004, s. 217). Dlouhou dobu převládala na slovenském území čeština, proto bylo častějším jevem pronikání českých slov do slovenštiny než obráceně (Musilová – Sokolová 2004, s. 133). Čeština byla na Slovensku přítomna prakticky pořád, což vedlo k jejímu naprostému přijetí, ať už v širším rozsahu nebo jako součást idiolektu některých Slováků. V českém prostředí tyto kontakty tak silné nebyly a nejsou ani dnes, proto můžeme pozorovat výrazné rozdíly v užívání slovakismů a bohemismů (Nábělková 2004, s. 193).

Vyvíjely a měnily se i postoje mluvčích vůči přejímkám z druhého jazyka; postoj samotných slovenských mluvčích k bohemismům se značně liší, v pozadí této názorové diferenciace stojí pocit potřeby vyrovnání se s otázkou česko-slovenských vztahů. Stále se u některých Slováků podvědomě objevuje obava vyvolaná dřívější převahou češtiny, doprovázená puristickými snahami, zastánci tohoto názoru se domnívají, že spisovný jazyk má mít mj. etnoidentifikační funkci a má sloužit ke zvyšování národního a jazykového sebevědomí a že přejímky, zejména pak z češtiny, tyto vlastnosti spisovné slovenštiny omezují. Dolník (Dolník 1998, s. 41, 42) ale poukazuje na fakt, že sebevědomí slovenštiny a její suverenita, tedy rovnocennost s češtinou, ale i s jinými jazyky, by se měla projevovat právě uvědomováním si rozdílů obou jazyků a využíváním prostředků druhého jazyka a ne jejich odmítáním. Dolník není zastáncem ani striktně funkční koncepce, která schvaluje užívání bohemismů, ale pouze těch funkčně zdůvodněných.

Ružička (Ružička 1975, s. 22) uvádí, že není „dôvodu nacionalizovať, pretože slovenčina dnes [psáno r. 1974] nie je pod tlakom cudzej expanzie. Súčasná spisovná slovenčina sa teda nestavia odmietavo proti potrebným a užitečným výpožičkám z iných jazykov.“ Jiný postoj k bohemismům je založen na poznání jejich „komunikativní efektivnosti“ a na maximalizaci jejich interpretačního prostoru, resp. na jejich možném užití v nejširším spektru komunikačních situací a podmínek (Dolník 1998, s. 42, 43). I podle Budovičové (Budovičková 1979, s. 56) má být jazyk „otvorený, prístupný inováciám, schopný obnovovať sa a prispôsobovať sa meniacej sa skutočnosti. Originálnosť, svojbytnosť jazyka nespočíva [resp. neměla by spočívat] v umŕtvujúcom estétstve či folklorizme, ale v tvorivej sile schopnej vyjadriť nové a novým spôsobom.“ Zastánci této teorie nabádají ke zbavení se již zmiňovaných obav o oslabení etnoidentifikační

funkce slovenštiny a poukazují na to, že slovenština je dost silným jazykem, a proto jsou podobné obavy zbytečné, nabádají ale i k tomu, aby byly přijaty především ty bohemismy, které se při komunikačním procesu běžně užívají (např. *bezvadný*, s*áčkový*, *sústo*, *kočka* (= pěkná žena), *odstavec*, *zahájiť*, *záludný*, *makať*; Dolník 1998, s. 43; Buzássyová 1995 s. 175), protože právě ty prvky, které se při komunikaci prosazují, odpovídají objektivním vyjadřovacím potřebám.

Pod vlivem dřívějšího intenzivního sbližování obou jazyků ve společném státě je dnes častým jevem, že přejatý prvek, ať už bohemismus či slovakismus, nebývá běžnými uživateli jazyka rozeznáván, resp. rozlišován od slov domácích či zdomácnělých. Podle výzkumů Musilové a Sokolové z let 2002, 2004 a 2007 není běžnými uživateli českého jazyka za slovakismy považováno např. *namyšlený*, *horko-těžko*, *nad ránem*, *natěšený* či *na vině* (Musilová – Sokolová 2004, s. 138, 139, 144; Musilová 2005, s. 262–264). Jsou to dvojice, v nichž mají slovakismy nižší frekvenci než slova česká, nicméně rozdíl v četnosti užívání není tak značný (např. slov. *natěšení* vedle č. *těšili se*, *horko-těžko* místo *jen tak tak*, *nad ránem* místo *k ránu*). Naopak správně jsou jako slovakismy vnímána slova *páčit se*, *dovolenkový*, *oznamy* či *pikoška*.[22] Je-li prvek, bohemismus, rozeznán a užíván záměrně, vždy je jeho užití opodstatněné, alespoň podle mluvčího; mezi hlavní důvody užívání kontaktových jevů patří jazyková ekonomie (*díky*, *brýle*, *jabko*), estetické hledisko (*kartáč*) a větší jazyková přesnost (*šeredný*, *znelka*, *prádlo*, *vyvenčiť psa*; Musilová – Sokolová 2004, s. 134). Frekvence užívání či samotné (ne)přijetí slova záleží na jeho schopnosti začlenit se do jazykového systému přijímajícího jazyka, resp. mu neodporovat, na jeho vyjadřovací možnosti a schopnosti derivace (*dovolenka* → *dovolenkový*, *dovolenkovat*). Ve slovenštině se některé české výrazy začlenily do sysému tím způsobem, že se významově diferencovaly (č. *žehlička* – slov. *hladidlo* × slov. *mangeľ*; *kravata* – *viazanka* × *motýlik*) nebo se naopak začaly užívat jako synonyma (*drzý* – *bezočivý*; Ružička 1975, s. 61).

Ojediněle se v českém textu objevují slovakismy v situacích, kdy spolu mluví Čech a Slovák (*Tak zatím dovi!*, *Já si taky koupím rožok.*), nebo v případech, kdy je text určen Čechům a slovakismus slouží k aktualizaci a oživení textu (*To se mi páčí.*; Musilová 2005, s. 261). I užití bohemismů je často podněcováno snahou text oživit, často se nachází v literární tvorbě, je-li potřeba textu s prvky žargonu či argotu. Ve slovenštině

[22] Zde se však nabízí otázka, zda se jedná o slovakismus nebo toto pojmenování vzniklo paralelně univerbizací slov pikantní zpráva (Musilová – Sokolová 2004, s. 146).

žádný podobný jazykový útvar neexistuje, a proto je vytvořen jakýsi fiktivní, odpovídající daným požadavkům, který vychází z městské mluvy, nářečí a češtiny, nicméně Budovičová (Budovičová 1979, s. 54) uvádí, že tyto bohemismy jsou funkčně opodstatněné a nelze na ně nahlížet jako na kontaktové bohemismy v rámci neutrálního spisovného textu.

Do češtiny pronikaly výrazy především jako prostředek k obohacení hovorového jazyka ale i pod vlivem publicistiky, v médiích se často užívají předložkové vazby *na úvod*, *být na čele* (např. závodu) nebo *být na vině*, slovesa *završit*, *nárokovat si*, substantiva *rozlučka*, *dovolenka*, *lyžovačka*, *výdobytek*, *zákruta*, *bitkař* (převážně ve sportovní publicistice), *zpravodajce*, *středobod*, *tovar* atd.

Podle výzkumu Musilové z r. 2007 (Musilová 2008, s. 314, 316) ale existují i slovakismy, byť ve velmi nízkém počtu, které jsou užívanější než jejich české, domácí ekvivalenty a prakticky se stávají součástí české jazyka, jsou to *psychiatrička* a *tyto* (akuz.) místo *těchto* (gen.) např. u slovesa *využívat*, ve smyslu *využívat tyto informace* místo *těchto informací*.

Do češtiny pronikají slovakismy, které zde fungují stejně jako ve slovenštině, ale začleňují se do češtiny i takové, které se určitým způsobem, většinou ze sémantických důvodů, adaptují a začnou fungovat zcela jinak než v původním jazyce. Nábělková (Nábělková 2004, s. 195–204) jich uvádí celou řadu, na tomto místě zmíníme jen některé z nich. Například sloveso *premávat*, které je všeobecně správně považováno za slovakismus, má v češtině zcela jiný význam než ve slovenštině. Ve slovenštině premává nebo nepremává dopravní prostředek, popř. pravidelná linka, tedy význam je (ne)jezdit, v češtině premávat znamená ale i fungovat, být v provozu či pracovat, často se tedy v češtině objevuje slovní spojení typu *někdo (ne)premává*. Jako další příklad může posloužit adjektivum *natěšený*, které českými mluvčími ani za slovakismus není považováno (Musilová 2005, s. 264). Slovenské slovo natešený je synonymem ke slovům šťastný, rozradostněný apod., tedy natěšený člověk je ten, kterého potkalo nějaké štěstí, něco se mu povedlo apod. V češtině je člověk natěšený na něco nebo na někoho, často se ani neužívá předložky (*natěšený na závod – natěšený závodit*). Nábělková uvádí i příkladové věty a poukazuje na fakt, že je Češi a Slováci budou interpretovat zcela odlišně: *Kamaráti sa nevedeli dočkať, boli hladní, natešený Pavel im už aj nakaldal na taniere*; *...pořádně si odpočinuli, nehonili se na zahrádkách, nedělali výlety, a přišli v pondělí natěšeni a odpočinutí do práce* (Nábělková 2004, s. 202).

3 Bilingvismus

Bilingvismus[23] nebo též dvojjazyčnost bývá nejčastěji definován jako schopnost aktivně užívat dvou jazyků (zpravidla se jedná o jazyk mateřský a cizí);[24] v případě užívání více jazyků se pak užívá pojmenování vícejazyčnost. Bilingvismus se rozlišuje podle toho, zda tuto schopnost má celá nebo alespoň většina společnosti nebo pouze jednotlivec, bývá rozlišován bilingvismus individuální a skupinový, resp. celospolečenský či státní (multilingvismus). Individuální bilingvismus můžeme ještě rozdělit na bilingvismus vyvážený
a bilingvismus s dominancí jednoho z jazyků, a to podle jazykových kompetencí daného jedince. Podle časového aspektu rozlišujeme bilingvismus simultánní, kdy se člověk učí oběma jazykům současně, a sekvenční, kdy se jedinec učí druhému jazyku až po ovládnutí prvního. S učením jazyků, resp. s prostředím a způsobem tohoto učení pak souvisí další členění, a to na bilingvismus přirozený a umělý (školní).

Jak již bylo řečeno, v dobách společného československého státu se běžně užíval dvojjazyčný model komunikace, kdy každý mluvil svým rodným jazykem, tedy česky nebo slovensky, a všichni si bez problémů rozuměli, tato situace je chápána jako zvláštní druh bilingvismu, bilingvismus česko-slovenský, popř. „diglosná komunikácia slovensko-česká“ (Lotko 2003, s. 21; Horecký 1995, s. 184). I Sloboda (Sloboda 2004, s. 208) vnímá toto specifikum a připomíná termín dvojjazykovost, který vznikl přibližně v 80. letech, také zmiňuje, že taková jazyková situace je specifickou v celosvětovém rámci. Čermák (Čermák 2007, s. 53) chápe jako jistý druh bilingvismu paralelní užívání dvou jazyků v rámci celé jazykové komunity, zároveň ale dodává, že chápeme-li bilingvismus tímto způsobem, většina mluvčích po celém světě je potom bilingvní.

Lze tvrdit, že „mluvčí slovenštiny a češtiny jsou [a byli] bilingvní: uplatňují ve svém životě schopnost užívat dva jazyky – ačkoli mluví a píšou jen v jednom a ve druhém zpravidla diskurz (tj. mluvené a psané texty) neprodukují, ale jen přijímají“ (Sloboda

[23] V jistých kontextech můžeme objevit i pojmenování diglosie či semikomunikace, jejich definice však nejsou jednoznačné, ani jednotné (Horecký 1995, s. 183; Sloboda 2004, s. 211–213).

[24] „Bilingvismus ovšem není nikdy úplný (žádný mluvčí nezná oba jazyky plně) ani ideální, v rovnovážném stavu, protože vždy převažuje pro určitou funkci jeden jazyk a pro jinou zase druhý; zvlášť typický je u bilingvních mluvčích rozdíl ve znalosti, a tedy i preferenci emocionálního vyjadřování […], vyjadřování intelektuálního apod.“ (Čermák 2007, s. 53)

2004, s. 209), nutno ale podotknout, že se vždy jednalo a jedná o bilingvismus pasivní. Pasivním bilingvismem tedy rozumíme schopnost porozumět mluvenému či psanému projevu v jiném jazyce než mateřském, ať už komunikace probíhá přímo (osobní styk) či nepřímo (např. poslech rozhlasu či čtení knih), je to schopnost text v druhém jazyce správně významově i jazykově interpretovat.

V dvojjazyčném prostředí samozřejmě vyrůstaly i děti,[25] tehdy bylo naprosto běžné, že čeština byla součástí výuky na slovenských školách a naopak, pozornost se věnovala ne jen jazyku, ale i literatuře psané v druhém jazyce, toto učivo však bylo z osnov zcela vypuštěno, na straně české i slovenské. Od r. 1988/1989 probíhají diskuze, zda se děti mají druhému jazyku opět učit, a pokud ano, tak jakým způsobem a do jaké míry, resp. diskuze o tom, má-li se i dnes pasivní bilingvismus u dětí podporovat institucí školy. Často řešeným souvisejícím tématem je i přetíženost školních osnov, proto bývá navrhován i jiný přístup k výuce slovenštiny na českých školách než v případě vyučování jiných jazyků.[26] Musilová provedla řadu výzkumů (výzkumy byly prováděny již od r. 1997), které se mj. týkaly i této problematiky; většina dotazovaných byla pro zařazení slovenštiny do výuky na ZŠ a SŠ, jako nejčastější důvody bylo uváděno „abychom slovenštině rozuměli“ a „protože je nám blízká“, velkou roli zde jistě sehrálo vědomí společné historie a blízké vztahy s osobami žijícími na Slovensku. Nejčastějším zdůvodněním proč slovenštinu do výuky nezařadit pak bylo „je obtížně srozumitelná“ a „slovenštině rozumí každý“ (Musilová 2001, s. 15; Musilová 2008, s. 314; Kopecký – Musilová 2011, s. 82, 83).

Na základě těchto odpovědí pak můžeme sledovat odlišné názory na slovenštinu v českém prostředí; pasivní bilingvismus je tedy pro někoho i dnes naprosto přirozeným, pro jiného je minulostí a slovenština je pro něj pouze jazykem menšiny, byť nejpočetnější v ČR,[27] u mladší generace je někdy slovenština vnímána jako „jazyk cizí“

[25] Pro osvojení jazyka je nejvýznamnější období mezi rokem a půl a pěti lety dítěte; slyší-li dítě a mluví-li se s ním od dětství dvěma jazyky, učí se je současně, jako jeden, ve věku kolem dvou let si dítě začne uvědomovat, že se jedná o dva odlišné jazykové kódy a učí se je používat podle toho, s kým mluví, kde mluví apod. (Šulová – Bartanusz 2003, s. 171)

[26] Podle Kopeckého a Musilové by se výuka měla zaměřit spíše na pasivní znalost či povědomí o slovenštině, ne slovenštinu vyučovat jako „cizí jazyk“, tedy učení „gramatiky“, „slovíček“ apod. (Kopecký – Musilová 2011, s. 83)

[27] Při sčítání lidu r. 2011 uvedlo slovenskou národnost 1, 4 % obyvatel, většina z nich má trvalý pobyt na českém území a české státní občanství. Oproti předešlým sčítáním se počet Slováků žijících na našem

(Nábělková 2009, s. 19).Velkou roli pro získání znalosti druhého jazyka nebo alespoň schopnosti mu porozumět, pro sbližování či vzdalování jazyků má především dostupnost, či nedostupnost textů ve druhém jazyce. Slováci mají větší možnost přijít do styku s češtinou než Češi se slovenštinou, tato „nesymetričnost v distribuci slovenských a českých diskurzů ve slovensko-českém prostoru je příčinou nesymetričnosti ve schopnosti […] porozumět […] druhému jazyku“ (Sloboda 2004, s. 217). Slováci mají více možností přijít do styku s češtinou než Češi se slovenštinou a jsou druhému jazyku značně otevřenější, tudíž i češtinu ovládají lépe než Češi slovenštinu, resp. vykazují vyšší úroveň pasivního bilingvismu (Musilová 2001, s. 16; Nábělková 2009, s. 20).

Na Slovensku je běžně k dostání český tisk i knihy, původní česká literární tvorba se totiž nepřekládá, naopak Češi knihy, ani publikace ve slovenštině nečtou, otázkou zůstává, je-li to způsobeno pouze jejich nedostupností. Obdobná situace je u sledování televizního vysílání, Slováci mohou běžně sledovat české stanice, protože český televizní signál pokrývá téměř celé území Slovenska, zatímco dosah slovenských vysílačů končí na Moravě. Nicméně sledovanost slovenských pořadů poslední dobou stoupá, „43 % Moravanů a 17 % Čechů sleduje televizní pořady na okruzích STV1, STV2 a Markíza – především pořady sportovní, publicistiku, hudební pořady pro mládež a soutěže“ (Musilová – Sokolová 2004, s. 135), jeden z důvodů zvýšení sledovanosti slovenských pořadů je i jejich zařazení do programů českých televizí.

Častým námětem debat ohledně jazykových československých vztahů je i překlad či dabing. Překlad umělecké literatury, stejně jako dabing, je považován za zbytečný, někdy i za rušivý, naopak překlady odborných publikací jsou preferovány (Kopecký – Musilová 2011, s. 84, 85; Musilová 2008, s. 313, 314). Názvy slovenských filmů a pořadů se do češtiny většinou překládají, jiné je to na Slovensku, tam se nepřekládají vůbec, zejména ne v případech, kdy by při překladu zaniklo jazykové specifikum nebo by nebyl zachován přesný význam, např. Šprťouchlata nebo Hezky česky (Nábělková 2000, s. 109). Na slovenských televizích se běžně vysílají české filmy bez dabingu nebo zahraniční filmy dabované česky, obráceně to však neplatí.

území snížil, i přesto je slovenská národnost čtvrtou při sčítání nejčastěji uváděnou (po české, moravské a slezské). Nejvíce Slováků v Čechách žilo v období od 50. do 90. let, kolem 3 % (Český statistický úřad 2013). Češi, resp. Češi, Moravané a Slezané jsou na Slovensku až třetí nejpočetnější menšinou, po maďarské a romské, v r. 2011 jich na Slovensku žilo 0,6 % obyvatel (Štatistický úrad Slovenskej republiky 2013).

Výraznou roli především u mladší generace Čechů a Slováků, má poslech hudby, resp. textů písní (Sloboda 2004, s. 217; Musilová 2001 s. 13, 14; Musilová – Sokolová 2004, s. 135; Musilová 2008, s. 313), který rozšiřuje jejich schopnost porozumět druhému jazyku nebo se mu alespoň trochu přiblížit. K tomu přispívají i pořady *ČeskoSlovensko má talent* a *Československá SuperStar*, které jsou u mladých lidí velmi oblíbené, resp. rozhovory a písňové texty v těchto pořadech.

V dnešní době mezi kontaktové prostředky patří samozřejmě i internet, kde lidé mohou nejen přijít do styku s druhým jazykem, ale i na tuto situaci reagovat. Internet je zároveň prostorem pro realizaci výzkumů např. i v oblasti československých (jazykových) vztahů (Kopecký – Musilová 2011, s. 84–86; Nábělková 2009, s. 22). Internetovým diskuzím apod. na téma vztah češtiny a slovenštiny v českém prostředí se věnuje Nábělková (Nábělková 2005), uvádíme zde několik citací, které představují názory samotných uživatelů jazyka, nicméně musíme připomenout, že se pravděpodobně jedná o příslušníky mladší generace a že tyto názory nelze zobecňovat a přisuzovat je všem (mladým) Čechům:

- *Proč je titulek česky a článek slovensky? Tomu nerozumim. Vědět to hned, že je to slovensky, tak sem ani nelezu. […]* (s. 245)
- *OIJHnsdmi idajfgi sdgopa idjiaiag ahguah afghiadg duihgdgig gadig dafgdfi dgdfuigdf dhgdfgjdigjdfgkaetkenzei ijij inj ijiejrij msg idisj jsfibnmié Rozumíte???? Ja ne stejně jak slovenštině* (s. 255)
- *Nevim proc by jsme meli umet zrovna slovensky, proto ze je to rec velmi podobna cestine, to polstina a konec koncu i rustina taky. Nebo proto ze jsme byli nejako dobu jeden stat.To neni moc dobry duvod, protoze s rakouskem jsme byli mnohem dyl tzv. jedna rodina a nikdo z vas tady nekrici at vsichni mluvime nemecky, jak je to roztomile. Myslim, ze uz je cas, aby si i ti starsi uvědomil ze ze slovenskem nemame v podstate nic spolecneho a nikdy jsme snad nemeli…* (s. 251)

Hlavními myšlenkami těchto poznámek je pocit, že slovenské texty představují pro mnohé Čechy jakýsi nezvyk, potřebu určité námahy k pochopení textu, popř. diskomfort. Vzdalování jazyků a úbytek jejich kontaktů, ale i upadající schopnost porozumění si uvědomují Češi i Slováci, nicméně více než polovina dotazovaných Čechů a Slováků z výzkumu z r. 1998 je s tímto stavem spokojena a vzdalování jazyků jim nevadí; výrazněji se tento postoj objevuje na straně české (Musilová 2001, s. 16).

4 Praktická část

4.1 Popis dotazníku

Dotazník[28] byl uveden třemi průvodními otázkami, které se týkaly kontaktu (1) se Slováky (konkrétně blízcí či příbuzní slovenské národnosti), (2) se Slovenskem (návštěvy Slovenska) a (3) slovenskou kulturou (hudba, literatura apod.), a tudíž i se slovenštinou. Respondenti na ně měli odpovědět ano, nebo ne. V případě kladné odpovědi na první a třetí otázku byli respondenti požádáni o doplnění informací.

Samotný dotazník se skládá z padesáti otázek, v každé otázce je zadáno jedno slovo ve slovenském jazyce a dále jsou k ní uvedeny čtyři možné odpovědi (a–d), čtyři česká slova, z nichž mohl respondent vybírat správnou možnost. Respondenti byli požádáni, aby vybrali (konkrétně zakroužkovali) tu z odpovědí, o níž si myslí nebo ví, že je správná, tedy že obsahuje český ekvivalent slovenského slova zadaného v otázce. U většiny otázek je správná pouze jedna z odpovědí, u sedmi otázek (konkrétně otázky č. 6, 11, 14, 31, 34 a 47) jsou potom dvě správné odpovědi, přičemž jedna je vždy primární, základní, a druhá sekundární. U druhé správné odpovědi je pak patrné např. přenesení významu nebo méně užívaný (až zastaralý či knižní) význam slova; každým případem se budeme zabývat konkrétněji u dané otázky. Respondent však měl vybrat pouze jednu správnou odpověď, jak bylo uvedeno v zadání.

4.2 Popis referenčních skupin

Celkem bylo osloveno 150 referentů, které jsme rozdělili do tří referenčních skupin podle věku (po 50 lidech). Každá věková skupina byla dále rozdělena podle pohlaví respondentů. První skupinu budeme nazývat sk. A, jedná se o žáky 2. stupně ZŠ v Jemnici, ve věku 13–16 let. Sk. A se potom dělí na sk. A1 (27 dívek) a A2 (23 chlapců). Druhou referenční skupinou je potom sk. B, do níž patří ženy a muži ve věku 29–49 let, dělíme ji na sk. B1 (31 žen) a B2 (19 mužů). Poslední zkoumanou skupinou je potom sk. C, v níž jsou respondenti starší 60 let, i tato skupina je rozdělena, a to na sk. C1 (35 žen) a C2 (15 mužů).

Důležitou roli hraje právě věk, především proto, že mladší lidé mívají i menší jazykovou zkušenost. Respondenti sk. A pochází přímo z Jemnice nebo z nejbližšího okolí a přepokládáme, že většina z nich zde bydlí od narození. Jiné je to u respondentů sk. B

[28] Viz příloha č. 1.

nebo C, kteří se mohli narodit kdekoliv v Československu, kteří mohli určitou dobu pobývat na různých místech státu a do Jemnice se přestěhovat; vnitrostátní migrace byla za dob společného státu naprosto běžnou, lidé se stěhovali především kvůli pracovním příležitostem či studiu, řada mužů změnila své bydliště podle místa výkonu základní vojenské služby[29] apod., nicméně nyní každý z respondentů žije v Jemnici či okolí.

Město Jemnice leží na jižní hranici kraje Vysočina, v okresu Třebíč. Co se týče nářečí, jedná se o oblast českomoravskou, přechodovou mezi nářečím českým a moravským; převládají zde ale prvky nářečí moravských. Podle Davidové (Davidová a kol. 1997, s. 11) se jedná konkrétně o jižní, jemnický úsek českomoravské nářeční oblasti. Běžně mluvený jazyk v této oblasti je blízký obecné češtině, ale i češtině hovorové, nářeční znaky se vytrácejí, „pravděpodobně vlivem mocně působícího jazyka veřejně sdělovacích médií […] a zvýšenou intenzivní modernizací společenského rozvoje včetně růstu vzdělanosti“ (Tamtéž, s. 21).

4.3 Výsledky průvodních otázek dotazníku

Sk. A1

Sedm respondentek sk. A1 (26 %) v průvodních otázkách odpovědělo na všechny otázky *ne*. Na jednu ze tří otázek odpovědělo kladně třináct dotazovaných (48 %), na dvě šest dotazovaných (22 %) a všechny tři kladné odpovědi uvedla jen jedna z dívek (4 %). Všechny otázky byly v této skupině zodpovězeny, u kategorie bez odpovědi/í (bez odp.) tedy uvádíme 0 %. Do kat. bez odp. budou řazeni ti z respondentů, kteří neodpoví minimálně na jednu z otázek, s dalšími odpověďmi na průvodní otázky těchto respondentů se dále nijak nepracuje.

Na první otázku ohledně příbuzných či blízkých osob odpovědělo kladně devět dotazovaných dívek, pět z nich potom svou odpověď upřesnilo. Vždy se jednalo o příbuzné, ne však o příbuzné přímé, byli uvedeni praprarodiče a prarodiče, (vzdálená) prateta (2×), strýc a bratranci, sestřenice, strýcové a tety. Na otázku návštěv Slovenska odpověděly *ano* pouze tři dotazované, paradoxně jen jedna z nich odpověděla kladně i na první otázku („bratranci, sestřenice, strejdové, tetičky“). Šestnáct respondentek potvrdilo bližší kontakt se slovenskou kulturou a jazykem, odpověď doplnilo šest z nich, konkrétně se

[29] Vojenské jednotky působily v Jemnici již od r. 1937, po válce zde byla umístěna stálá vojenská posádka a v r. 1951 byl v Jemnici zřízen i útvar Pohraniční stráže. Armáda pak město opustila až r. 1992 (Čechovský a kol. 2010, s. 282–285, 382, 557).

jednalo o filmy (4×), hudbu (3×), televizní (1×) a rozhlasové vysílání (1×), tedy pasivní kontakt. Jedna z dívek odpověděla ve třetí otázce: ano – „mám slovenské přátele“.

Sk. A2

Pět dotazovaných chlapců ze skupiny A2 (22 %) odpovědělo na všechny tři otázky záporně. Na jednu z otázek odpovědělo kladně třináct chlapců (57 %), na dvě dva chlapci (9 %), tři kladné odpovědi uvedl pouze jeden z chlapců (4 %). Jeden z chlapců (4 %) odpověděl záporně na první otázku a jeden (4 %) na první a druhou otázku, na zbývající otázku/y odpovězeno nebylo, proto je do počtu těch, kteří odpověděli třikrát *ne*, nepočítáme a řadíme je do kategorie bez odp.

Na první z otázek odpověděli *ano* dva respondenti, oba dva svou odpověď i doplnili: teta a prateta, opět se však jedná spíše o vzdálené příbuzné. Na druhou otázku odpověděli *ano* opět pouze dva dotazovaní, jeden z nich odpověděl kladně i na otázku blízkých či příbuzných osob slovenské národnosti. Na třetí otázku odpovědělo kladně šestnáct respondentů, tedy všichni (po odečtení těch, kteří odpověděli na všechny otázky *ne* a kteří byli zařazeni do kat. bez odp.), devět z nich potom svou odpověď upřesnilo, u všech se objevila odpověď: hudba (popř. písně, „písničky“, poslech slovenské hudby), konkrétně dva chlapci uvedli hudební skupinu Iné Kafe a Paľa Haberu [ovšem oba dva v podobě: Palo], další odpovědí potom byly filmy (1×) a články na internetu (1×).

Sk. B1

Ve skupině B1 odpovědělo *ne* na všechny tři průvodní otázky třináct respondentek (42 %). Na jednu ze tří otázek bylo kladně odpovězeno šesti respondentkami (19 %), na dvě potom také šesti (19 %), třikrát *ano* odpověděly čtyři respondentky (13 %). Jedna z dotazovaných (3 %) odpověděla záporně na první dvě otázky, třetí otázka nebyla zodpovězena, jedna žena (3 %) neodpověděla ani na jednu z otázek, proto je řadíme do kat. bez odp.

Na otázku týkající se blízkých či příbuzných osob slovenské národnosti odpovědělo kladně dvanáct dotazovaných žen, osm z nich potom odpověď ještě doplnilo, z příbuzných to byli prarodiče (1×), dědeček (1×; „Dědeček – vídali jsme se 1–2× ročně, bydlí v ČR“), matka (2×), tchýně (1×), teta (1×), bratranec a švagr (1×) a z blízkých potom „známí na Oravě“ (1×). Jedná se tedy už o bližší příbuzné, převážně tedy matka, popř. prarodiče. Na otázku ohledně návštěv Slovenska odpovědělo *ano* šest žen, pět z těchto šesti žen zároveň odpovědělo kladně i na otázku první (příbuzní či blízké osoby

slovenské národnosti). Na třetí otázku odpovědělo kladně dvanáct respondentek, všechny kromě jedné odpověď ještě doplnily. Mezi odpověďmi převládala opět hudba (6×) a televizní vysílání (5×), dále byly zmíněny knihy (popř. literatura; 3×), rozhlasové vysílání (2×), slovenské filmy (1×) a články v tisku (1×).

Sk. B2

Ve skupině B2 devět respondentů (47 %) odpovědělo záporně na všechny tři otázky. Jedna kladná odpověď ze tří se objevila u dvou respondentů (11 %), dvě potom také u dvou (11 %), tři kladné odpovědi se objevily u čtyř z respondentů (21 %). Dva z respondentů (11 %) neodpověděli na žádnou z otázek.

Na první otázku odpovědělo *ano* sedm mužů, z toho pět jich upřesnilo, o jaký vztah se jedná: babička (1×), matka (3×) a otec (1×). Mluvíme tedy přímo o rodičích, tedy o přímých příbuzných. Pět z dotazovaných mužů odpovědělo kladně i na druhou průvodní otázku, všichni z nich odpověděli kladně i na otázku první. Na třetí otázku odpovědělo *ano* šest mužů, čtyři ji potom ještě upřesnili: televizní (4×) a rozhlasové vysílání (2×) a hudba (2×), dva respondenti poté informaci o televizním vysílání ještě doplnili, konkrétně byl uveden sport (1×) a zpravodajství (1×).

Sk. C1

Patnáct respondentek (43 %) skupiny C1 odpovědělo na každou otázku záporně. Na jednu ze tří otázek odpovědělo kladně osm dotazovaných (23 %), na dvě čtyři (11 %) a všechny tři kladné odpovědi uvedlo pět dotazovaných (14 %). Jedna žena (3 %) odpověděla *ne* na otázku první a jedna žena (3 %) na druhou a třetí, na zbývající otázku/y odpovězeno nebylo. Jedna z respondentek (3 %) neuvedla odpověď na žádnou z otázek. Řadíme je tedy do kat. bez odp.

Na první otázku odpovědělo kladně osm z dotazovaných žen, šest z nich odpověď ještě doplnilo: babička; matka a otec; dvě sestřenice a matka Slovenka; švagr; sestra [předpokládáme, že se sestra respondentky přestěhovala na Slovensko, kde mohla získat slovenské státní občanství i přijmout slovenskou národnost[30]]; sestřenice a spolužačka.

[30] V r. 1930 byla národnost nejčastěji odvozována od mateřského jazyka, v letech 1950 a 1961 byla definována jako „příslušnost k národu, s jehož kulturním a pracovním společenstvím je sčítaná osoba vnitřně spjata a k němuž se hlásí“. V letech 1970, 1980 a 1991 byla národnost stálé chápána jako příslušnost k národu, nijak však už nesouvisela s jazykem. Dnes se národností rozumí „příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč,

Na otázku ohledně návštěv Slovenska odpovědělo *ano* jedenáct žen, pět z těchto žen potom zároveň odpovědělo kladně i na otázku první. Dvanáct respondentek potvrdilo bližší kontakt se slovenskou kulturou a jazykem, odpověď upřesnilo deset z nich, jednalo se především o hudbu (6×), televizní vysílání (5×), literaturu (popř. knihy, četba beletrie; 3×), filmy (1×) a „občas dopis na Slov." (1×),[31] i zde tedy převládá pasivní kontakt.

Sk. C2

Pět dotazovaných mužů (33 %) ze skupiny C2 odpovědělo na každou z otázek záporně, šest (40 %) jich odpovědělo kladně na jednu z nich, tři (20 %) potom na dvě z otázek. Všechny tři odpovědi kladné uvedl pouze jeden respondent (7 %). Kategorie bez odp. je u sk. C2 nulová.

Na první otázku odpověděl *ano* jen jeden z mužů, konkrétně se jednalo o jeho manželku. Na druhou otázku (návštěvy Slovenska) odpovědělo potom kladně pět respondentů, jedním z nich byl muž, který odpověděl kladně na otázku první. Devět z dotazovaných odpovědělo kladně na otázku třetí, osm z nich ji ještě doplnilo: televizní vysílání (4×), literatura (popř. četba, čtení slovenských knih – beletrie; 3×), hudba (popř. poslech slovenských písniček; 2×), křížovky (1×), jeden z respondentů dále uvedl „na vojně" a jeden „v práci jsem pracoval ze [správně: se] Slovákem a na návštěvu jezdila jeho sestra".

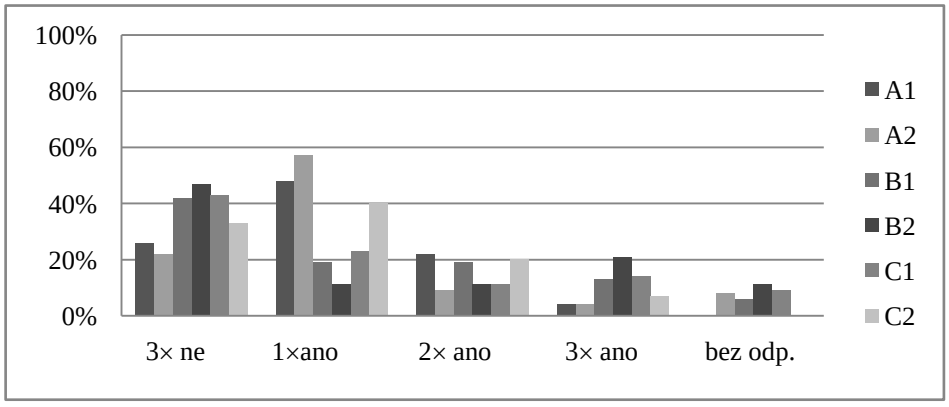

Odpovědi na průvodní otázky

kterou občan převážně používá nebo lépe ovládá, ale jeho vlastní rozhodnutí. Hlásí-li se k více národnostem nebo k žádné, budiž to zaznamenáno." (Český statistický úřad, 2013)

[31] Respondentka nám sdělila, že se dopis „snaží psát slovensky".

4.4 Postup při vyhodnocování samotného dotazníku

Každé ze zadaných slov probereme zvlášť i se všemi možnými odpověďmi. Dále budou uvedeny odpovědi respondentů, resp. počet respondentů, kteří odpověděli vždy jednu z odpovědí. Tento počet bude převeden na procenta, ta jsou vypočítávána vždy z konkrétní skupiny respondentů, do níž byl každý respondent zařazen (např. jedna dívka ze sk. A1 = 4 %, kdy 100 % = 27 dívek), vždy budeme procnenta zaokrouhlovat na celá čísla. Tyto výsledky budou zaneseny do grafu, vždy první graf u každé z otázek. Správně odpovědi budou vyznačena tučným písmem, primárně správné potom symbolem: *. Druhý graf bude zaměřen pouze na správné odpovědi, výsledky budou opět uvedeny v procentech, tentokrát se však 100 % bude rovnat 50 respondentům, tedy celé sk. A, B nebo C, respondenti budou odlišeni i podle pohlaví; počty žen/dívek a mužů/chlapců ve skupině jsou značně rozdílné, tudíž tato data neleze užívat k jakémukoli porovnávání znalosti slovenštiny mezi muži a ženami. V případě otázky se dvěma správnými odpověďmi, uvádíme na druhém místě graf týkající se sekundárně správné odpovědi a třetí graf bude uvádět počet prímárně správných odpovědí.

4.5 Výsledky samotného dotazníku

Otázka č. 1

První otázka se týkala slovenského slova **barina**. Toto slovo je femininum a skloňuje se podle vzoru žena. České slovo *bařina* se vyskytovalo již ve staročeštině a mělo vliv na slovo c) *bažina*, což je správná odpověď. Dnes v moravském nářečí existují slova *bara, bařina, bařisko* se stejným významem. Ve slovenštině potom existují další obměny slova: *bara, barina*, popř. *bahurina*. V praslovanštině existovalo slovo *bara* (Machek 1957, 1997).

Dalšími možnými odpověďmi bylo slovo a) *břicho* (slov. *brucho*). Dále slovo b) *barikáda* (č. i slov.), jediné, co má společné se slovem *barina*, kromě počátečního konsonantu, je slovní druh, rod a vzor. Poslední možností bylo slovo d) *klobouk* (slov. *klobúk*), kde je opět přítomen konsonant *b*, dále se slova shodují slovním druhem, nicméně i tato odpověď je nesprávná.

Odpověď a) považovalo za správnou sedm dívek sk. A1 (26 %), ze sk. A2 tuto možnost nevybral nikdo. Ve sk. B potom tuto odpověď považovalo za správnou pět žen sk. B1 (16 %) a dva muži sk. B2 (11 %), ve sk. C dvanáct žen (34 %) a čtyři muži (27 %). Možnost b) vybrali pouze tři chlapci sk. A2 (13 %), jeden muž sk. B2 (5 %) a jedna

žena sk. C1 (3 %). Správnou odpověď, tedy možnost c), potom odpovědělo osm dívek sk. A1 (30 %), osm chlapců sk. A2 (35 %), třináct žen sk. B1 (42 %), dvanáct mužů sk. B2 (63 %), osmnáct žen sk. C1 (51 %) a devět mužů sk. C2 (60 %). Možnost d) považovalo za správnou dvanáct dívek ze sk. A1 (44 %) a stejný počet, tj. dvanáct, chlapců sk. A2 (52 %), dále třináct žen sk. B1 (42 %), čtyři muži ze sk. B2 (21 %), čtyři ženy sk. C1 (11 %) a dva muži sk. C2 (13 %).

Správně tedy odpovědělo osm dívek sk. A1 (16 %) a osm chlapců sk.A2 (16 %), tj. dohromady 32 %, kdy 100 % se rovná 50 lidem ve skupině. V sk. B správně odpovědělo 50 % respondentů (třináct žen, tj. 26 %, a dvanáct mužů, tj. 24 %), ve skupině C správně odpovědělo potom 54 % (osmnáct žen, tj. 36 %, a devět mužů, tj. 18 %).

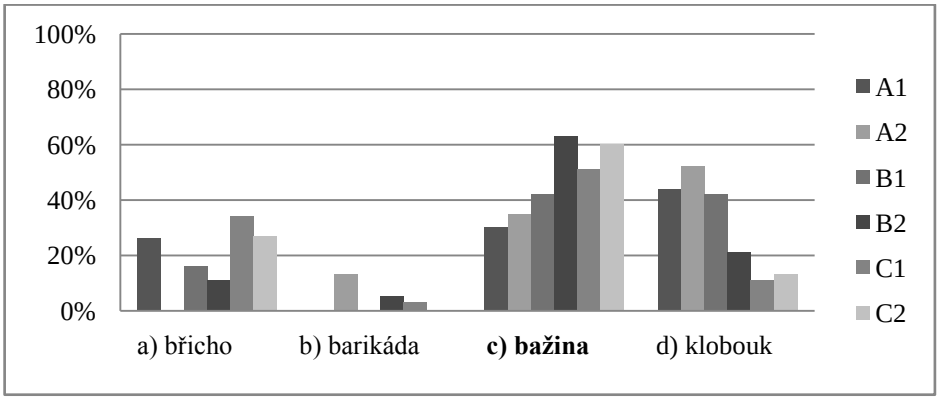

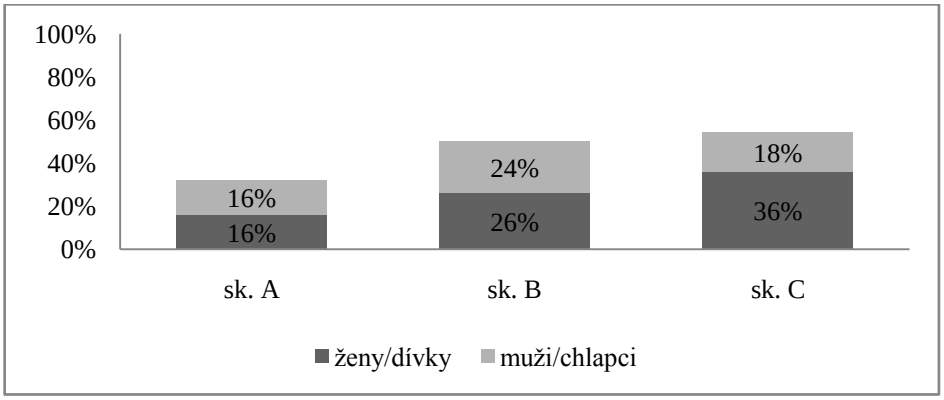

Otázka č. 2

V otázce č. 2 bylo zadáno adjektivum **bezočivý**. Správný překlad tohoto slova je c) *drzý*, popř. *opovážlivý* nebo *troufalý*, KSSJ uvádí přímo: „urážlivo smelý, dotieravý“. První částí slova je předpona (pův. předložka) *bez-*, nářečně i *brez-* (pův. *brezočivý*),

slovo vzniklo spojením slov *bez očí,* v přeneseném slova smyslu (člověk se choval jakoby byl bez očí, tedy drze, opovážlivě, bezohledně).

Dalšími možnostmi byla slova a) *slepý* (č. i slov.) a b) *bezoký* (č. i slov.), jejichž význam souvisí právě s významem výše zmíněných slov. Patrná je pak formální podoba zadaného slova se slovem *bezoký* (předpona *bez-* i stejný základ slova). Další možností bylo adjektivum d) *citlivý* (č. i slov.). Kromě slovního druhu zde není žádná shoda.

Odpověď a) považovalo za správnou patnáct dívek (56 %) a pět chlapců (22 %) ze sk. A, čtyři ženy (13 %) a tři muži (16 %) sk. B, čtyři ženy (11 %) a jeden muž (7 %) ze sk. C. Možnost b) zvolilo šest dívek sk. A (22 %) a chlapců o deset více, tj. šestnáct (70 %), z žen sk. B1 tuto možnost nepovažovala za správnou ani jedna, zvolilo ji však pět mužů sk. B2 (26 %), čtyři ženy ze sk. C1 (11 %) a jeden muž ze sk. C2 (7 %). Správně potom odpovědělo šest dívek (22 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, dvacet sedm žen (87 %) a devět mužů (47 %) ze sk. B a dvacet pět žen (71 %) a třináct mužů (87 %) sk. C. možnost d) zvolili jen dva muži ze sk. B2 (11 %) a dvě ženy ze sk. C1 (6 %).

Správnou odpověď, tedy možnost c) zvolilo šest dívek sk. A1 (12 %) a dva z chlapců sk. A2 (4 %), sk. A tedy na tuto otázku správně odpověděla z 16 %. Správně odpovědělo dvacet sedm žen sk. B1 (54 %) a devět mužů sk. B2 (18 %), tj. dohromady 72 %. Ve skupině C odpovědělo správně 76 % respondentů (dvacet pět žen, tj. 50 %, a třináct mužů, tj. 26 %).

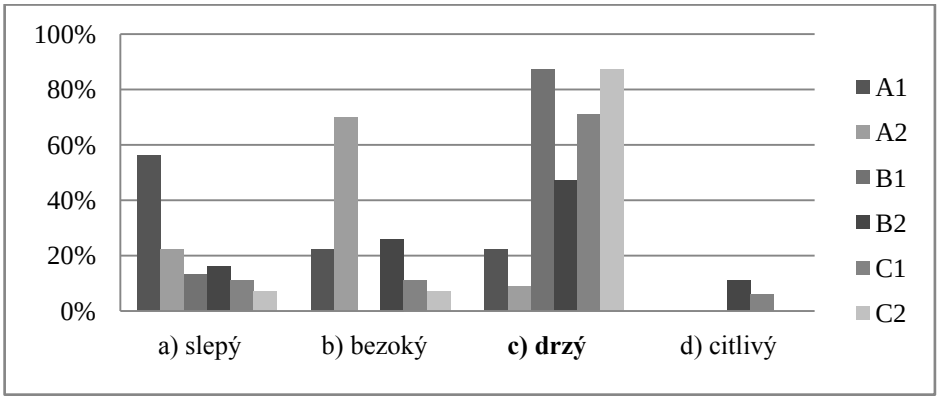

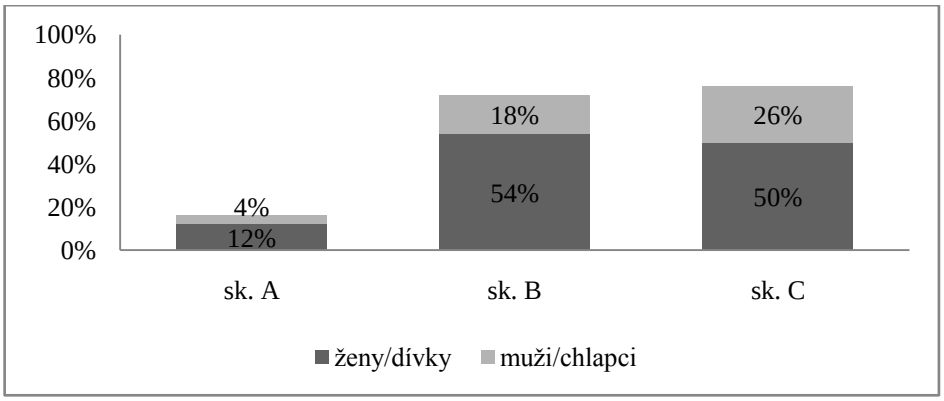

Otázka č. 3

Třetím zadaným slovem byl **bitúnok**. Toto maskulinum vzoru dub do češtiny překládáme jako d) *jatky, jatka,* v češtině se jedná o femininum, častěji užívané právě v plurálu, slovo existovalo již ve staročeštině.

Dalšími třemi možnostmi byl a) *útulek* (slov. *útulok*), b) *byt* (č. i slov.) a c) *tůň* (slov. *tôňa*). Slova *bitúnok* a *útulek* jsou si podobné především délkou slova, počtem hlásek (na rozdíl od ostatních možností) a shodují se přítomností dlouhého vokálu *ú*. Možnost *byt* mohli respondenti vybrat kvůli podobnosti s první částí slova (*bit – byt*), *tůň* naopak se střední částí slova (*tún – tůň*). Všechny tyto tři možnosti jsou však nesprávné.

Osmnáct dívek (67 %) a dvanáct chlapců (52 %) sk. A považovalo za správnou odpověď možnost a), stejnou odpověď pak zvolilo osmnáct žen (58 %) a jedenáct mužů (58 %) sk. B a patnáct žen (43 %) a devět mužů (60 %) ze sk. C. Možnost b) zvolilo sedm dívek (26 %) a šest chlapců (26 %), dva muži sk. B2 (11 %), deset žen (29 %) a dva muži (13 %) ze sk. C. Třetí odpověď pak považovala za správnou jedna z dívek sk. A1 (4 %), dva chlapci sk. A2 (9 %), tři ženy ze sk. B1 (10 %) a jedna žena ze sk. C (3 %). Poslední a správnou odpověď uvedla jen jedna dívka (4 %) a tři chlapci (13 %) ze sk. A, ve sk. B to potom bylo deset žen (32 %) a šest mužů (32 %), ve sk. C správně odpovědělo devět žen (26 %) a čtyři muži (27 %).

Správně odpověděla pouze jedna dívka (2 %) a tři chlapci (6 %), tj. 8 % sk. A, deset žen (20 %) a šest mužů (12 %) sk. B. dohromady tedy 32 % a devět žen (18 %) se čtyřmi muži (8 %) sk. C, dohromady tedy pouze 26 %.

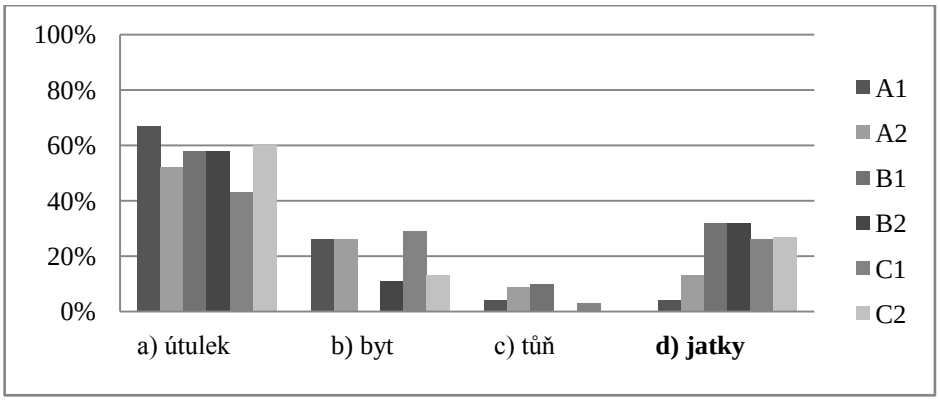

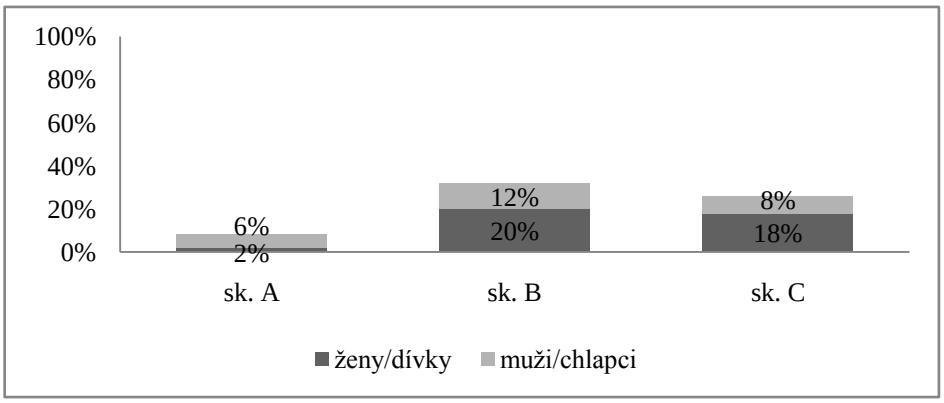

Otázka č. 4

Čtvrtá otázka obsahovala slovo **clivý**, jehož český ekvivalent zní a) *smutný*, popř. *melancholický*, KSSJ uvádí: „smutný a túžobný, melancholický: *c-á pieseň, nálada*“.

Mezi dalšími možnými odpověďmi bylo slovo b) *citlivý* (č. i slov.), které by v širším smyslu slova mohlo být považováno za správnou odpověď, ve významu sentimentální či vyjadřující smutek a touhu, ale zde tuto odpověď za správnou nepovažujeme, kromě významové blízkosti je patrná i formální podobnost slov (*clivý – citlivý*), i to mohl být důvod k výběru právě této odpovědi. Další možnou odpovědí mohlo být adjektivum c) *zlý* (č. i slov.). Ve slovenštině je význam tohoto slova o něco širší než v češtině, *zlý* i ve významu *slabý, špatný* („*zlá úroda, zlá kvalita*“), *nevhodný* („*zlá příležitost*“) nebo i *neposlušný* („*zlé dieťa*“; SSJ). Poslední možností bylo slovo d) *urážlivý* (č. i slov.), jedná se opět o adjektivum, což je jediná společná vlastnost se zadaným slovem, ani tato odpověď však není správná.

Správnou odpověď, tedy možnost a), vybralo šest dívek sk. A1 (22 %) a tři chlapci sk. A2 (13 %), čtrnáct žen sk. B1 (45 %) a čtyři muži sk. B2 (21 %), jedenáct žen sk. C1 (31 %) a dva muži sk. C2 (13 %). Odpověď b) potom považovalo za správnou čtrnáct dívek (52 %) a dvanáct chlapců (52 %) ze sk. A, šest žen (19 %) a sedm mužů (37 %) sk. B, osmnáct žen (51 %) a šest mužů (40 %) sk. C. Možnost c) zvolila jedna dívka (4 %) a tři chlapci (13 %) ze sk. A, ze sk. B, resp. B2, potom dva muži (11 %) a ze sk. C2 také dva muži (13 %). Poslední z možností, možnost d) pak za správnou určilo šest dívek (22 %) a pět chlapců (22 %) sk. A, jedenáct žen (35 %) a šest mužů (32 %) sk. B, stejný počet, tedy šest, žen (17 %) a pět mužů (33 %) sk. C.

Správně bylo tedy zodpovězeno jen šesti dívkami (12 %) a třemi chlapci (6 %), tedy 18 % respondentů ze sk. A, čtrnácti ženami (28 %) a čtyřmi muži (8 %) sk. B, dohromady tedy 36 %. Ve sk. C potom správně odpovědělo 26 % dotazovaných (jedenáct žen, tj. 22 %, a dva muži, tj. 4 %).

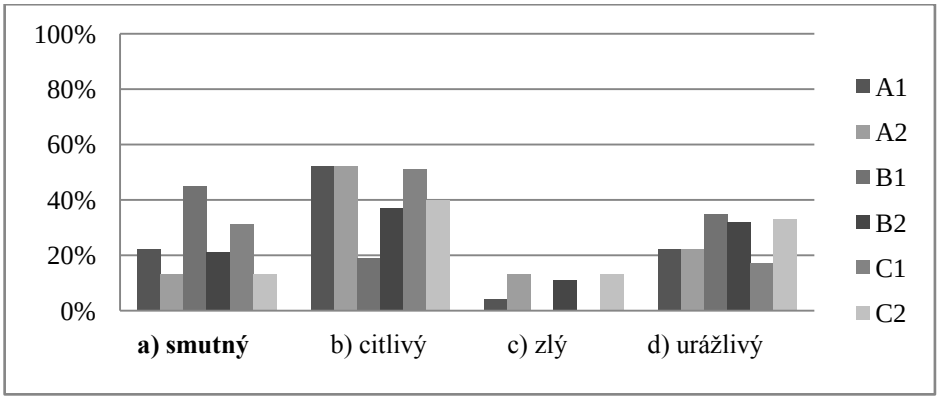

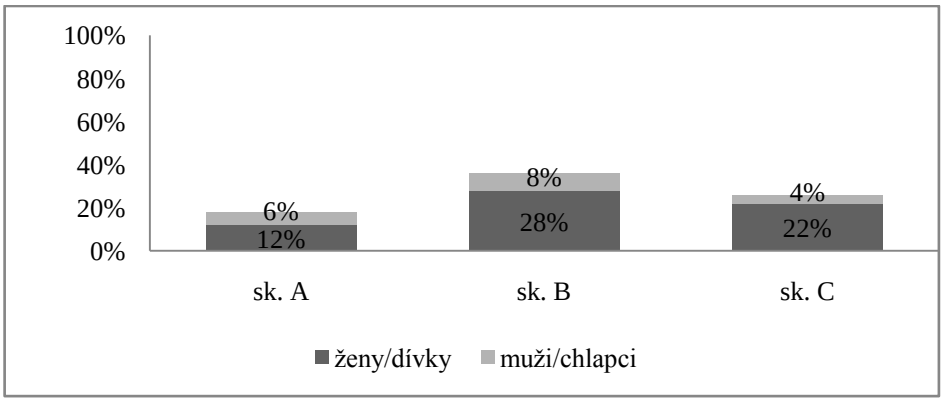

Otázka č. 5

V otázce č. 5 bylo uvedeno nedokonavé sloveso **cnieť (sa)**. Správná odpověď je možnost b) *stýskat (se)*. KSSJ cnieť sa vysvětluje jako: „byť smutno, clivo: *cnie sa mu za rodinou, po rodine*“.

Odpovědi byly možné tyto: a) *čnít* (slov. *čnieť*), b) *snít* (slov. *snívať*) nebo c) *zapáchat* (slov. *zapáchať*). Záměrně jsme v dotazníku neuváděli zvratná zájmena *se,* v zadání, ve slovenštině potom *sa*. Formálně nejpodobnější je první možnost (*cnieť – čnít*), formální podobu lze najít i u možnosti *snít*. Poslední možností bylo sloveso *zapáchat*, zde mohl respondent vnímat souvislost se slovesem s podobným významem *čpět*, *čpít* a s formální podobou se zadaným slovem (*cnieť – čpět*).

Odpověď a) považovaly za správnou čtyři dívky (15 %) a sedm chlapců (30 %) sk. A. Ze sk. B to potom bylo devět žen (29 %) a pět mužů (26 %), ze sk. C jedenáct žen (31 %) a sedm mužů (47 %). Správnou odpověď, odpověď b), potom uvedly čtyři dívky (15 %) a dva chlapci (9 %), osm žen ze sk. B1 (26 %) a čtyři muži ze sk. B2 (21 %), ze sk. C odpovědělo správně osm žen (23 %) a šest mužů (40 %). Možnost c) považovalo za správnou třináct dívek (48 %) a dvanáct chlapců (52 %) ze sk. A, devět žen (29 %) a šest mužů (32 %) sk. B, dvanáct žen (34 %) a dva muži (13 %) ze sk. C. Odpověď d) potom uvedlo šest dívek ze sk. A1 (22 %) a dva z chlapců sk. A2 (9 %), pět žen (16 %) a čtyři muži (21 %) ze sk. B a čtyři ženy ze sk. C1 (11 %), žádný z mužů sk. C, resp. C2, tuto odpověď nepovažoval za správnou.

Správně tedy odpověděly pouze čtyři dívky (8 %) a dva chlapci (4 %), sk. A tedy odpověděl správně pouze z 12 %. Ve sk. B odpovědělo správně 24 % (osm žen, tj. 16 %, a čtyři muži, tj. 8 %), ve sk. C byla úspěšnost 28 % (osm žen, tj. 16 %, a šest mužů, tj. 12 %).

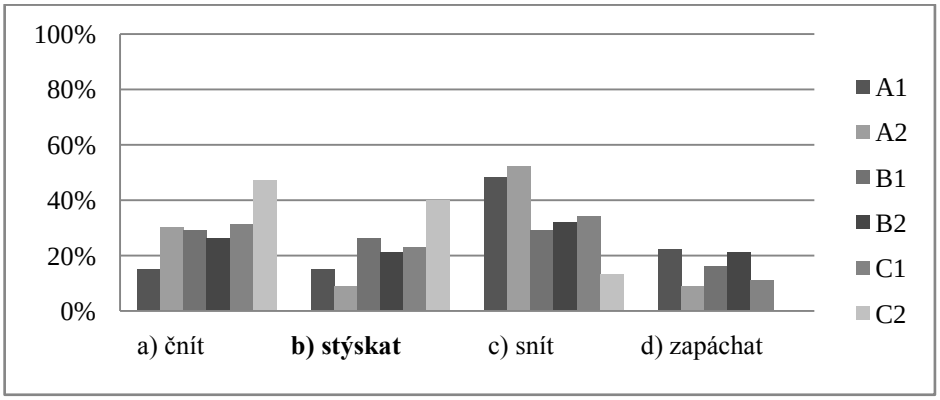

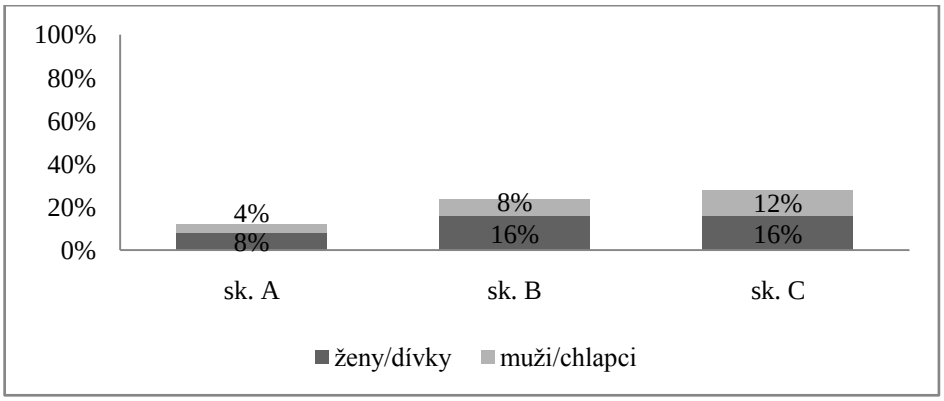

Otázka č. 6

Další otázka se týkala maskulina vzoru dub **črepník**. První a základní význam, a tudíž i správná odpověď, je d) *květináč* („*kvetináč,kvetník*“; KSSJ). I druhý, však méně známý a užívaný, význam, resp. český ekvivalent, jsme zařadili mezi správné odpovědi, a to odpověď a) *střep* (častější je však ve slov. *črep* či *čerep*). Vedle *črepník* se objevuje i slovenská nářeční varianta *črepniak*.

Možné bylo odpovědět i b) *střevíc* (slov. *topánka*) nebo c) *člověk šířící klepy* (slov. *človek rozširujúci klebety*), u těchto možností je podobnost či evokace pouze domnělá, byly uvedeny zcela náhodně.

Odpověď a), tedy druhou správnou odpověď, vybraly tři dívky (11 %) a dva chlapci (9 %) ze sk. A, dále osm žen sk. B1 (26 %) a sedm mužů sk. B2 (37 %), ze sk. C1 potom devět žen (26 %) a ze sk. C2 pět mužů (33 %). Možnost b) považovalo za správnou pět dívek sk. A1 (19 %) a šest chlapců sk. A2 (26 %), tři ženy (10 %) a tři muži (16 %) ze sk. B, stejný počet žen sk. C1, tj. tři (9 %), a jeden z respondentů sk. C2 (7 %). Třetí možnou odpověď zvolilo pět dívek (19 %) a osm chlapců (35 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a jeden muž (5 %) sk. B a čtyři ženy (11 %) s jedním mužem (7 %) ze sk. C. Primárně správnou odpověď, tedy odpověď d) potom správně určilo čtrnáct dívek sk. A1 (52 %), sedm chlapců sk. A2 (30 %), osmnáct žen sk. B1 (58 %), osm mužů sk. B2 (42 %), devatenáct žen sk. C1 (54 %) a osm mužů sk. C2 (53 %).

Sekundární správnou odpověď zvolily tři dívky (6 %) a dva z chlapců (4 %), tj. dohromady pouze 10 %, ve sk. B tuto možnou odpověď zvolilo osm žen (16 %) a sedm mužů (14 %), dohromady tedy 30 %, u sk. C to potom bylo 28 % (devět žen, tj. 18 %, a pět mužů, tj. 10 %).

Správně pak odpovědělo čtrnáct dívek ze sk. A1 (28 %) a o polovinu méně chlapců, tj. sedm (14 %), dohromady tedy odpovědělo správně 42 % respondentů sk. A. ve sk. B odpovědělo správně 52 % dotazovaných (osmnáct žen, tj. 36 %, a osm mužů, tj. 16 %), ve sk. C potom 54 % (devatenáct žen, tj. 38 %, a osm mužů, tj. 16 %).

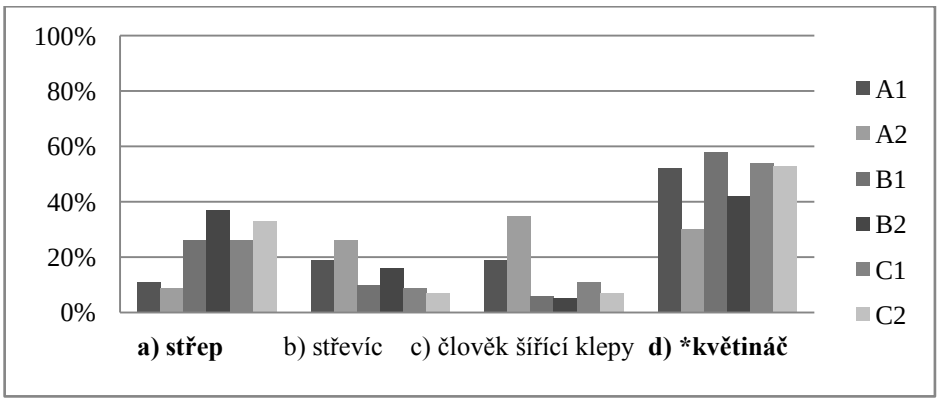

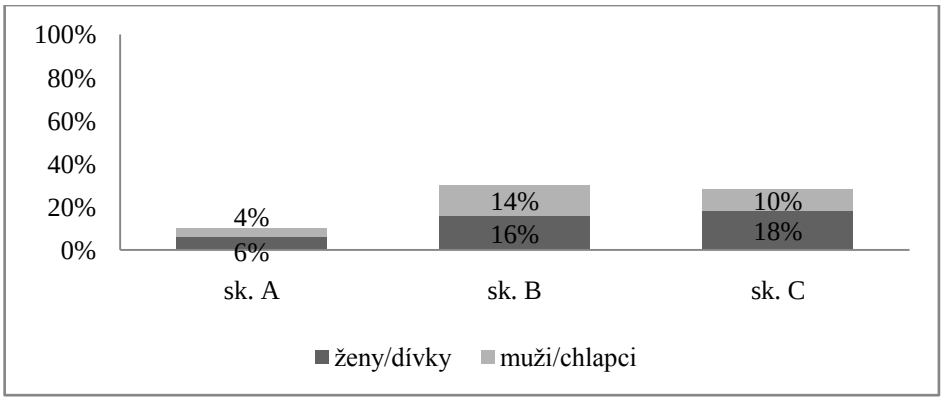

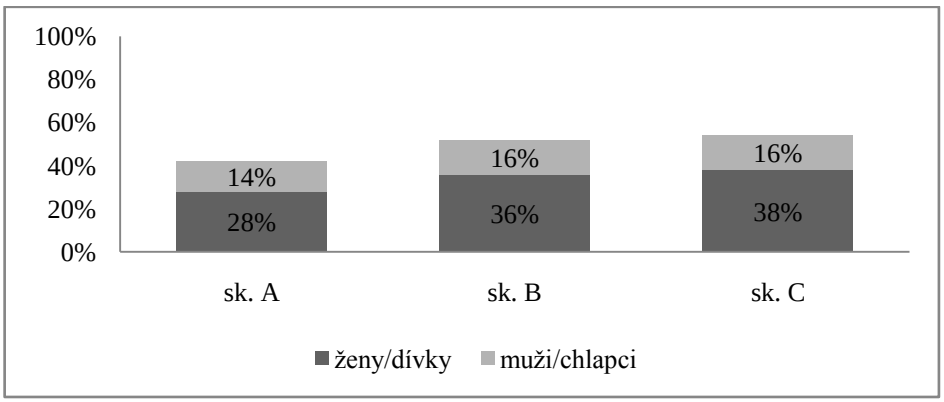

Otázka č. 7

Sedmé slovo dotazníku bylo substantivum ženského rodu **črieda** (vz.: žena). Jeho českým ekvivalentem, a tudíž i správnou odpovědí je možnost b) *stádo*. Slovo *stado* existovalo již v praslovanštině, Machek (Machek 1957, 1997) však dále uvádí, že slovo pochází ještě z doby předslovanské, kdy bylo převzato jak větví slovanskou, tak germánskou.

KSSJ uvádí jako druhý význam tohoto slova: „**črieda** […] *pren. expr.* väčšia (neusporiadaná) skupina ľudí, húf: *č. detí*“, tudíž i možnost a) *třída* (slov. *trieda*) by se dala považovat za správnou odpověď, ovšem se značně přeneseným významem, zde tuto odpověď za správnou nepovažujeme. Je možné u těchto slov vnímat i formální podobu (*črieda – třída*). Další možnou odpovědí byla c) *středa* (slov. *streda*), i tato slova jsou si formálně podobná (*črieda – středa*), dále se slova shodují rodem a vzorem, poslední možností byla potom možnost d) *čára* (slov. *čiara*), zde se slova také shodují slovním druhem a rodem, shodné jsou potom i počáteční konsonanty a koncové vokály, odpověď je to však špatná.

Možnost a) považovalo za správnou čtrnáct dívek ze sk. A1 (52 %) a šestnáct chlapců ze sk. A2 (70 %), ve sk. B potom šest žen (19 %) a sedm mužů (37 %), ve sk. C tuto odpověď vybralo šestnáct žen (46 %) a dva muži (13 %). Správnou možnost b) potom vybrala pouze jedna dívka (4 %), dvanáct žen (39 %) a sedm mužů (37 %) ze sk. B a sedm žen (20 %) a čtyři muži (27 %) sk. C. Možnost c) potom odpovědělo osm dívek (30 %) a pět chlapců (22 %) sk. A, ve sk. B1 tuto možnost zvolilo deset žen (32 %) a jeden muž ze sk. B2 (5 %), dále deset žet sk. C1 (29 %) a pět mužů sk. C2 (33 %). Čtvrtou z možností pak zvolily čtyři dívky (15 %) a dva chlapci (9 %) ve sk. A, tři ženy ze sk. B1 (10 %) a čtyři muži sk. B2 (21 %), ve sk. C to potom byli dvě ženy (6 %) a čtyři muži (27 %).

Ve sk. A odpověděla správně pouze jedna dívka (2 %), úspěšnost sk. A byla tedy pouze 2 %. Ve sk. B byla úspěšnost 38 % (dvanáct žen, tj. 24 %, a sedm mužů, tj. 14 %), ve sk. C1 odpovědělo správně sedm žen (14 %), ve sk. C2 čtyři muži (8 %), ve sk. C tedy odpovědělo správně celkem 22 % respondentů.

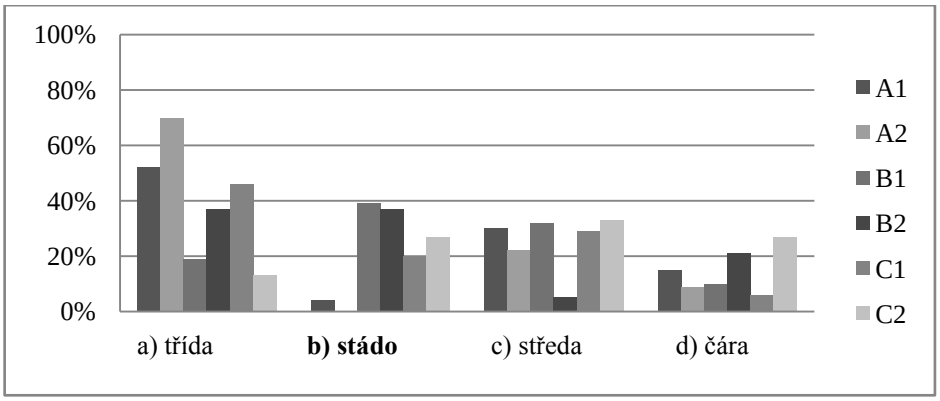

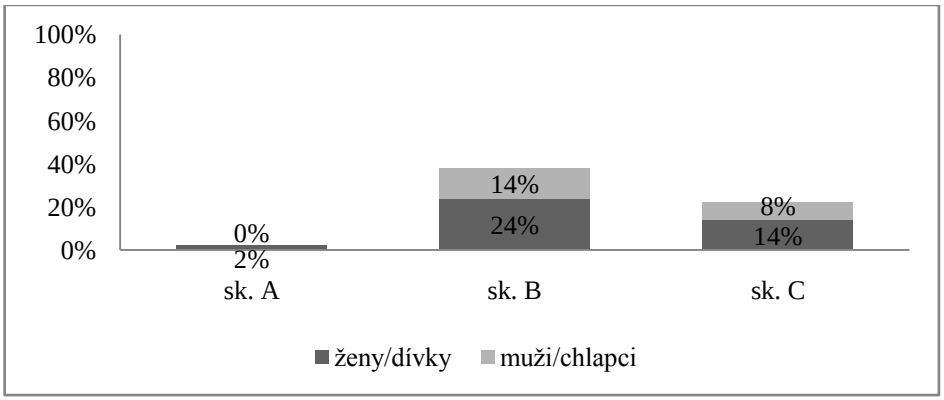

Otázka č. 8

V otázce č. 8 bylo zadáno femininum **ďatelina** (vz.: žena). Správná odpověď je možnost a) *jetel*. Slovo *jetel* má pak i nářeční podobu *dětel* či *jatel*. Slovo bylo známé již v praslovanštině: „*dętelь*, z **dem-tel-jь*; *dem* patří k *dmu, douti*, tedy = nadýmatel“ (Machek 1957, 1997).

Dále mohli respondenti odpovědět b) *datel* (slov. *ďateľ*), toto slovo se zadanému slovu podobá především formálně (*ďatelina – datel*), další možností byla potom možnost c) *díra* (slov. *diera*), kdy slova mají shodný rod a vzor a shodují se i počátečním konsonantem. Poslední možností pak bylo slovo d) *chůva* (slov. *pestúnka*), zde se shoduje rod a vzor.

Správnou odpověď a) vybralo deset dívek sk. A1 (37 %) a čtyři z chlapců sk. A2 (17 %), dvacet pět žen sk. B1 (81 %) a čtrnáct mužů sk. B2 (74 %), ve sk. C to potom bylo třicet jedna žen (89 %) a třináct mužů (87 %). Odpověď b) považovalo za správnou deset dívek (37 %) a devět chlapců (39 %) ze sk. A, tři ženy (10 %) a jeden muž (5 %) sk. B a dvě ženy sk. C, resp. C1 (6 %). Odpověď c) nevybrala ani jedna z dívek sk. A1,

ve sk. A2 ji za správnou považovali tři chlapci (13 %), ve sk. B potom jedna žena (3 %) a dva muži (11 %), ve sk. C jedna žena (3 %) a jeden muž (7 %). Možnost d) odpovědělo sedm dívek (26 %) a stejný počet chlapců, tj. sedm (30 %), sk. A, ve sk. B dvě ženy (6 %) a dva muži (11 %), ve sk. C potom jedna žena (3 %) a jeden muž (7%).

Správně odpovědělo tedy deset dívek sk. A1 (20 %) a čtyři z chlapců sk. A2 (8 %), dohromady je úspěšnost sk. A 28 %. Ve sk. B odpovědělo správně dvacet pět žen (50 %) a čtrnáct mužů (28 %), celkem tedy 78 % respondentů, ve sk. C to bylo 88 % (třicet jedna žen, tj. 62 %, a třináct mužů, tj. 26 %).

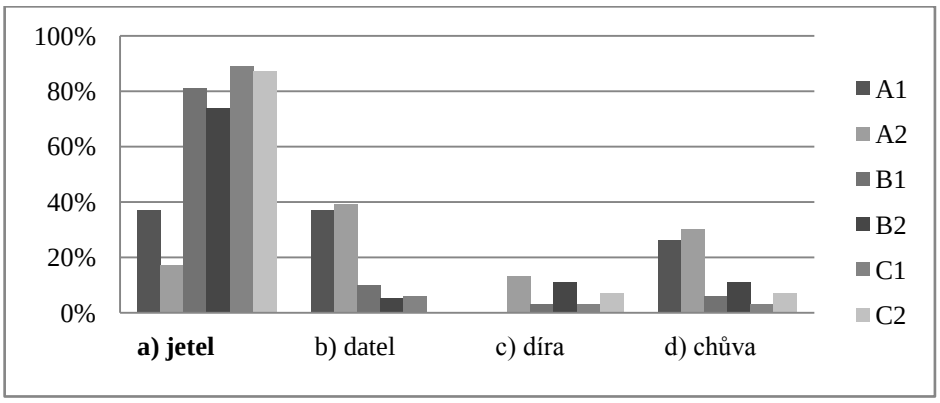

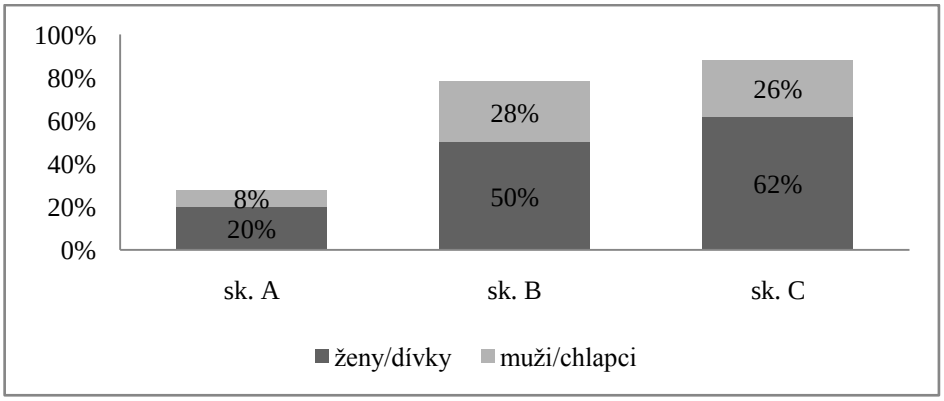

Otázka č. 9

V deváté otázce bylo uvedeno slovo **egreš**. Toto slovo je mužského rodu a vzoru stroj. Slovo bylo do slovenštiny přejato z maďarštiny. KSSJ vysvětluje slovo takto: „ **1.** tŕnistý ovocný ker […] **2.** dužinatý chĺpkami pokrytý plod tohoto kra“, jedinou správnou odpovědí je tedy d) *angrešt*. V češtině má slovo *angrešt* i nářeční podobu *ankrešt* nebo

ankreš, v nářečí „moravsko-slovenském“ potom právě *egreš*. Staročeské slovo *agrest* s významem *nezralé hrozny* nebo *šťáva z nich* pochází z italštiny, ze slova *agresto* téhož významu, to pak vychází z latinského *ācer*, tj. *ostrý*, *štiplavý* (Machek 1957, 1997).

Dalšími možnostmi byla slova a) *nenávist* (slov. *nenávisť*), b) *ešus* (č. i slov.) a c) *groš* (č. i slov.). Možnost *nenávist* byla uvedena zcela náhodně (shodný je pouze slovní druh), slova *ešus* a *groš* se pak se zadaným slovem shodují konsonantem *š* a rodem.

Možnost a) ze všech respondentů sk. A vybraly pouze dvě dívky (7 %), ve sk. B to potom byly čtyři ženy (13 %) a jeden muž (5 %), i ve sk. C tuto možnost zvolili čtyři ženy (11 %) a dva muži (13 %). Možnost b) pak odpověděly čtyři dívky (15 %) a pět chlapců (22 %) sk. A, ze sk. B to potom byli jen dva muži (11 %), ve sk. C jedna žena (3 %) a jeden muž (7 %). Třetí možnost pak vybraly dvě dívky (7 %) a tři chlapci (13 %), ve sk. B dva muži (11 %) a ve sk. C pouze tři ženy (9 %). Správnou odpověď pak uvedlo devatenáct dívek sk. A1 (70 %) a patnáct chlapců sk. A2 (65 %), dvacet sedm žen sk. B1 (87 %) a čtrnáct mužů sk. B2 (74 %), dvacet sedm žen sk. C1 (77 %) a dvanáct mužů sk. C2 (80 %).

Správně odpovědělo devatenáct dívek sk. A1 (38 %) a patnáct chlapců sk. A2 (30 %), dohromady tedy 68 % pro celou sk. A. Ve sk. B odpovědělo správně dvacet sedm žen (54 %) a čtrnáct mužů (28 %), tj. 82 %. Ve sk. C potom byla úspěšnost 78 % (dvacet sedm žen, tj. 54 %, a dvanáct mužů, tj. 24 %).

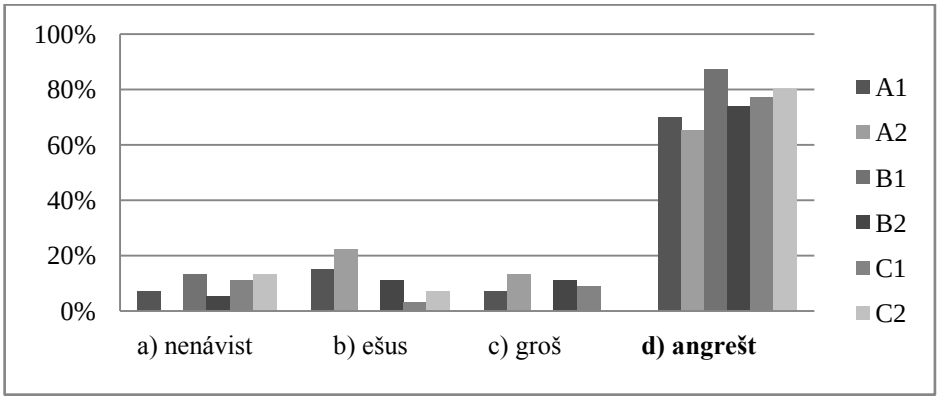

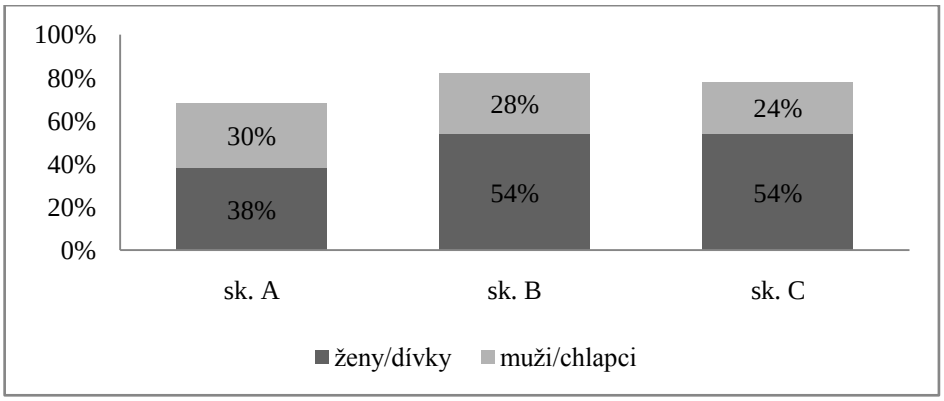

Otázka č. 10

Desátým slovem dotazníku bylo substantivum ženského rodu **galiba** (vz.: žena). Toto slovo je ve slovenštině považováno za expresivní, pochází z maďarštiny, ve slovenštině existuje i jeho obdoba *chaliba*, ve valašském nářečí potom i *kaľaba* či *kaliba* (Machek 1957, 1997). Českým ekvivalentem, a tedy správnou odpovědí je potom b) *smůla* (popř. *nehoda*, *nepříjemnost*, *malér*, *mrzutost* apod.).

Dále mohl respondent odpovědět a) *helma* (č. i slov.), c) *koliba* (č. i slov.) nebo d) *kobliha* (slov. *šiška*). Odpovědi se se zadaným slovem shodují v rodě a vzoru, patrná je i formální podoba, všechny tyto odpovědi jsou však špatné. Jeden z respondentů sk. A zdůvodnil svou odpověď c) *koliba* volnou myšlenkovou asociací: „galiba / koliba – salaš – pastevci a ovce – brynza – Slovensko“ („Když se ptají na slovenštinu, tak je správná odpověď koliba, ta souvisí se Slovenskem nejvíc.“).

Odpověď a) zvolilo patnáct dívek sk. A1 (56 %) a devět chlapců sk. A2 (39 %), čtrnáct žen sk. B1 (45 %) a čtyři muži sk. B2 (21 %), pět žen sk. C1 (14 %) a tři muži sk. C2 (20 %). Dvě dívky (7 %) a tři chlapci (13 %) sk. A potom odpovědělo b), správnou odpověď uvedlo i devět žen sk. B1 (29 %) a sedm mužů sk. B2 (37 %), deset žen sk. C1 (29 %) a pět mužů sk. C2 (33 %). Možnost c) považovalo za správnou šest dívek (22 %) a stejný počet, tj. šest, chlapců (26 %) sk. A, sedm žen (23 %) a čtyři muži (21 %) sk. B, patnáct žen (43 %) a pět mužů (33 %) sk. C. Možnost d) pak uvedly čtyři dívky (15 %) a pět chlapců (22 %) sk. A, ze sk. B pak jedna žena (3 %) a čtyři muži (21 %), dále pět žen (14 %) a dva muži (13 %).

Správně odpověděly pouze dvě dívky ze sk. A1 (4 %) a tři chlapci ze sk. A2 (6 %), tedy 10 % celkem. Ve sk. B odpovědělo správně 32 % respondentů (devět žen, tj. 18 %,

a sedm mužů, tj. 14 %), správně odpovědělo i deset žen ze sk. C1 (20 %) a pět mužů ze sk. C2 (10 %), dohromady tedy 30 %.

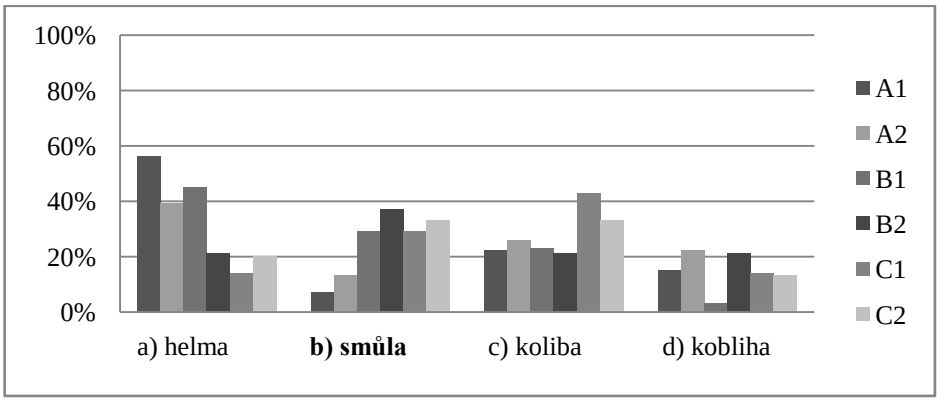

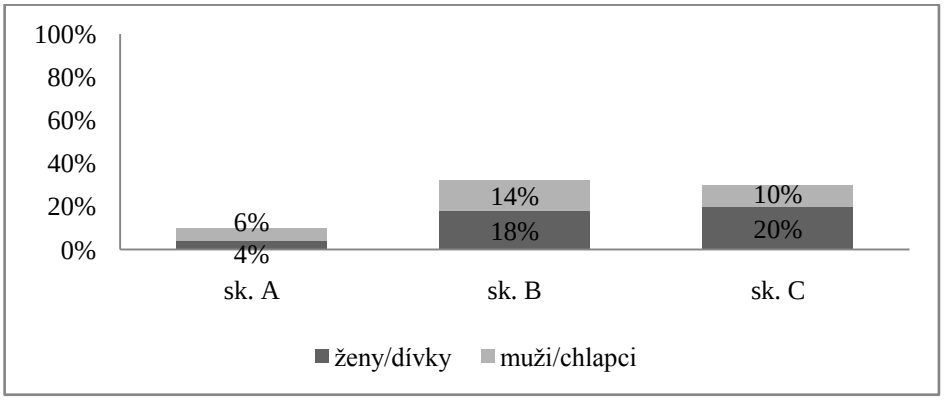

Otázka č. 11

Jedenáctým zadaným slovem bylo nedokonavé sloveso **hladiť**. Toto slovo existovalo již v praslovanštině, jeho indoevropský pratvar pak má základ v řečtině (Machek 1957, 1997). Za primárně správnou odpověď považujeme možnost a) *hladit* („**1.** hladkať, pohládzať: *h. dieťaťu tvár*“), druhou správnou odpovědí je potom b) *žehlit* („**3.** hladičkou vyrovnávať, žehliť: *h.* šaty“), ve slovnících bývá tento význam až na místě třetím, po „**2.** robiť hladkým, leštiť: *h. papier; h. vystrúhaný črpák*“ (KSSS).

Dalšími možnostmi potom byly možnosti c) *hledat* (slov. *hľadať*) nebo d) *být hladový* (slov. *byť hladný*, popř. *hladovať*). U těchto slov je patrná formální podoba, zejména se shodují hláskové skupiny (*hladiť – hledat*; *hladiť – hladový*).

Správnou odpověď, odpověď a) uvedlo dvacet čtyři dívek sk. A1 (89 %) a devatenáct chlapců sk. A2 (83 %), devatenáct žen sk. B1 (62 %) a jedenáct mužů sk. B2 (58 %), ve sk. C potom čtrnáct žen (40 %) a šest mužů (40 %). Možnost b), druhou správnou odpověď pak uvedli pouze dva chlapci sk. A2 (9 %), jedenáct žen sk. B1 (35 %) a osm mužů sk. B2 (42 %), dvacet jedna žen sk. C1 (60 %) a sedm mužů sk. C2 (47 %). Třetí možnost uvedli dvě dívky sk. A1 (7 %), dva chlapci sk. A2 (9 %), jedna žena sk. B1 (3 %) a jeden muž ze sk. C2 (7 %). Čtvrtou možnost pak považovala za správnou jen jedna z dívek sk. A1 (4 %) a jeden muž sk. C2 (7 %).

Druhou správnou odpověď, tedy možnost b) vybrali dva chlapci sk. A2 (4 %), tedy celá sk. A má úspěšnost 4 %, sk. B potom 38 % (jedenáct žen, tj. 22 %, a osm mužů, tj. 16 %), sk. C pak odpověděla z 56 % (dvacet jedna žen, tj. 42 %, a sedm mužů, tj. 14 %). Primárně správnou odpověď, tedy možnost a) pak uvedlo dvacet čtyři dívek sk. A1 (48 %) a devatenáct chlapců sk. A2 (38 %), tj. celkem 86 %. Správně odpovědělo i devatenáct žen (38 %) a jedenáct mužů (22 %) sk. B, celkem tedy 60 %, ve sk. C pak byla úspěšnost 40 % (čtrnáct žen, tj. 28 %, a šest mužů, tj. 12 %).

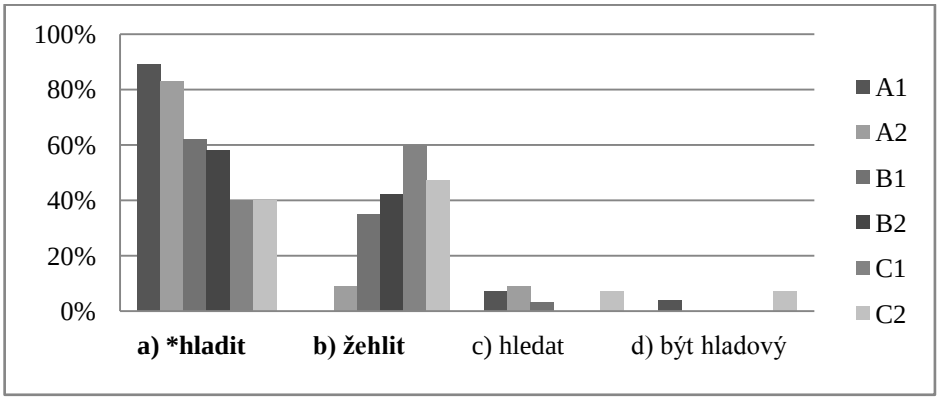

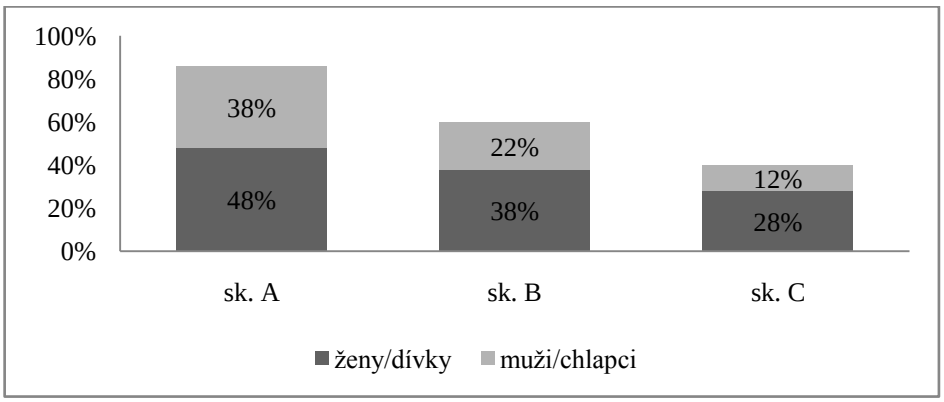

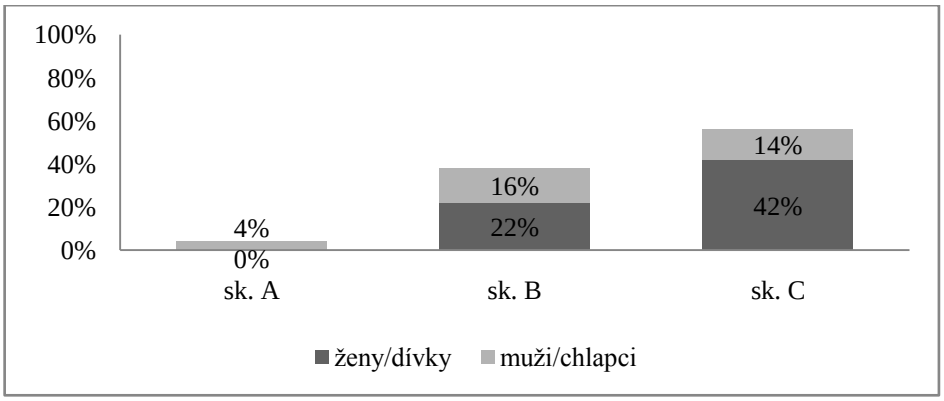

Otázka č. 12

Dvanáctým slovem dotazníku bylo maskulinum **horár** (vz.: chlap), jedinou správnou odpovědí je možnost a) *hajný* (popř. *lesník*). SSJ vysvětluje slovo *horár* takto: „lesný zamestnanec […] konajúci v lesnom hospodárstve pomocno-technickú a ochrannú službu“.

Dále mohl respondent odpovědět b) *horolezec* (č. i slov.), c) *pastevec* (slov. *pastier*) nebo d) *horník* (slov. *baník*). U všech možností je patrná obsahová souvislost se slovem *hora, hory*, všechna substantiva jsou také rodu mužského životného, nicméně všechny tyto odpovědi jsou nesprávné. Možnost c) mohla být považována za správnou dle volné asociace (viz Otázka č. 10), kdy Češi považují za atributy Slovenska např. kolibu, pastevce, brynzu či halušky.

Možnost a) a zároveň správnou odpověď zvolila jen jedna z dívek sk. A1 (4 %) a dva chlapci sk. A2 (9 %), ze sk. B pak dvanáct žen (39 %) a deset mužů (53 %), ve sk. C čtrnáct žen (40 %) a pět mužů (33 %). Možnost b) uvedlo dvanáct dívek (44 %) a šest chlapců 26 %), dvě ženy (6 %) a čtyři muži (21 %) ze sk. B, šest žen (17 %) a dva muži (13 %) ze sk. C. Třetí z odpovědí pak považovala za správnou jedna dívka sk. A1 (4 %), tři chlapci sk. A2 (13 %), patnáct žen sk. B1 (48 %), pět mužů sk. B2 (26 %), dvanáct žen sk. C1 (34 %) a šest mužů sk. C2 (40 %). Poslední z možností pak odpovědělo třináct dívek (48 %) a dvanáct chlapců (52 %) ze sk. A, ze sk. B, resp. B1 dvě ženy (6 %) a ze sk. C tři ženy (9 %) a dva muži (13 %).

Ve sk. A správně odpověděla pouze jedna dívka (2 %) a dva chlapci (4 %), celkem tedy 6 %. Ve sk. B pak správně odpovědělo dvanáct žen (24 %) a deset mužů (20 %), tj. 44 % celkem. Ve sk. C odpovědělo správně 38 % respondentů (čtrnáct žen, tj. 28 %, a pět mužů, tj. 10 %).

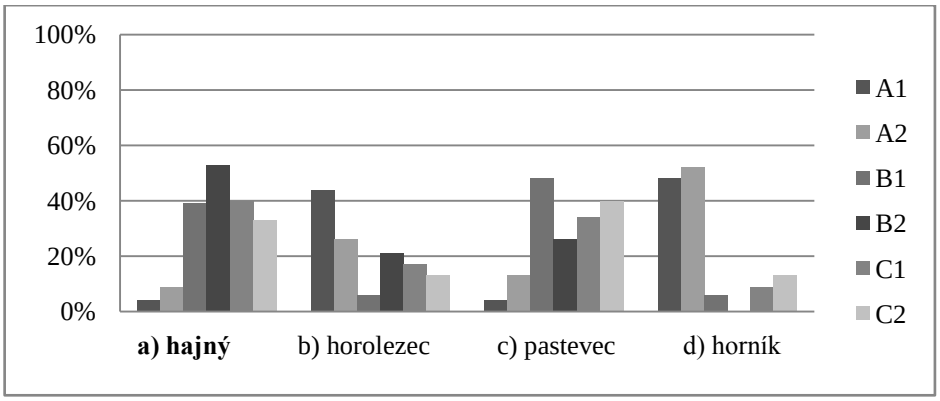

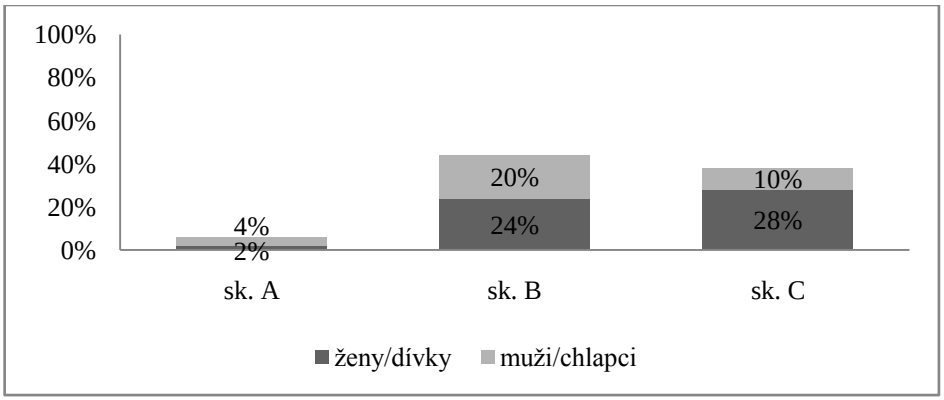

Otázka č. 13

V otázce č. 13 bylo zadáno slovo **hŕba**, jedná se o substantivum rodu ženského, skloňující se podle vz. žena. Správná odpověď je potom b) *hromada* („**1.** navŕšené množstvo niečoho, hromada, kopa: *h. kameňa, smetí; hádzať věci na h*-u“; KSSJ)

Mezi další možné odpovědi byla zařazena slova a) *vrba* (slov. *vŕba*), c) *hřib* (slov. *hríb*) a d) *shrbená žena* (slov. *zhrbená žena*). Zde je možná jen jediná záměna, a to *hŕba – vrba*, kdy se slova liší jen počátečním konsonantem. Možnost d) si pak respondent mohl spojit se slovem *hrb*, Machek (Machek 1957) totiž uvádí: „**hrb;** *hrbatý*, *hrbáč*, *hrbiti se*, *přihrblý*, slc. *hrbľovatý*, *hrbľavý*, *hrbáň*; sem i *hŕba* hromada. Znamená též vrch, kopec, […] Význam „vrch, kopec“ je asi původní (na hrb přenesen surovým žertem).“ Všechny tyto odpovědi jsou však nesprávné.

První možnost, možnost a) byla považována za správnou patnácti dívkami sk. A1 (56 %) a dvanácti chlapci sk. A2 (52 %), stejně pak odpovědělo i sedm žen (23 %) a pět mužů (26 %) sk. B a devět žen (26 %) a dva muži (13 %) sk. C. Správnou odpověď b) pak uvedly čtyři dívky (15 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, sedmnáct žen (55 %) a deset

mužů (53 %) sk. B, ve sk. C pak třináct žen (37 %) a pět mužů (33 %). Možnost c) pak odpovědělo osm dívek (30 %) a sedm chlapců (30 %), dvě ženy (6 %) a tři muži (16 %) ze sk. B a pět žen (14 %) s jedním mužem (7 %) sk. C. Poslední z možností ve sk. A1 neuvedl nikdo, ve sk. A2 pak dva z chlapců (9 %), ve sk. B1 takto odpovědělo pět žen (16 %) a ve sk. B2 jeden muž (5 %), ve sk. C to pak bylo osm žen (23 %) a sedm mužů (47 %).

Správně pak bylo odpovězeno pouze čtyřmi dívkami (8 %) a dvěma chlapci (4 %), ve sk. A tedy správně odpovědělo 12 % dotazovaných. Ve sk. B správně odpovědělo sedmnáct žen (34 %) a deset mužů (20 %), tedy 54 % respondentů. Ve sk. C odpovědělo správně 36 % respondentů (třináct žen, tj. 26 %, a pět mužů, tj. 10 %).

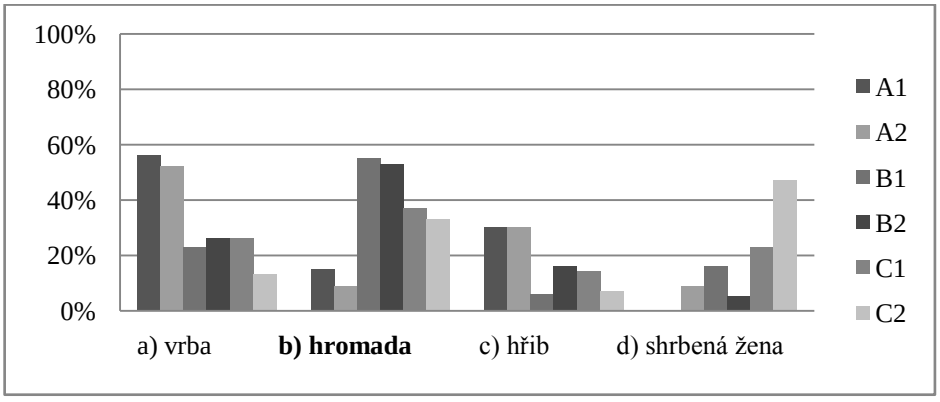

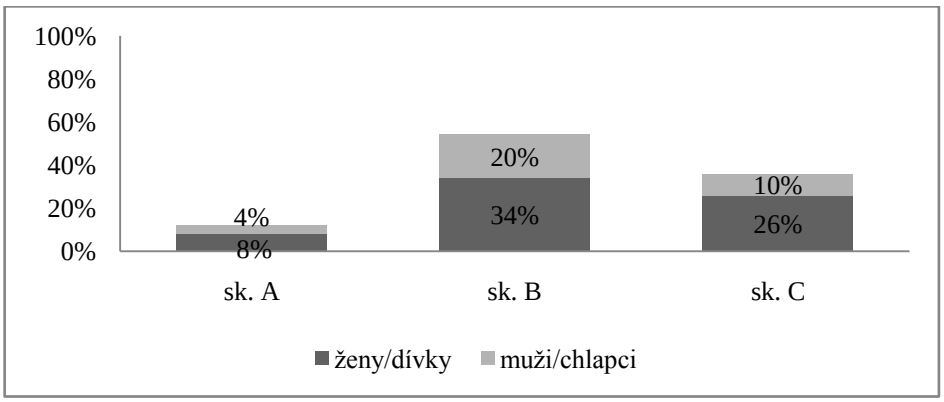

Otázka č. 14

Ve čtrnácté otázce bylo uvedeno další femininum vzoru žena, a to **hrúbka**. Primárně správná odpověď je c) *tloušťka* („rozmer telesa v smere kolmom na jeho výšku al. dĺžku: *h. dosky, stromu, múru, drôtu*“; SSJ). Druhou správnou odpovědí je potom

možnost a) *hrubka* („**2.** škol. hrubá chyba (v písanom texte)“; KSSJ), jedná se o přenesení významu (hrubý → hrubozrnný = mající velká zrna → velký, silný; Machek 1957, 1997) a o univerbizaci slov *hrubá chyba*.

Dále měli respondenti na výběr možnost b) *hrubá mouka* (slov. *hrubá múka*), respondenti mohli zadané slovo vnímat jako univerbismus těchto slov, kdy *hrubý* je ve významu *hrubozrnný* (viz výše). Poslední možností bylo pak slovo d) *trumpeta* (slov. *trumpeta* i *trompeta*), kdy respondent mohl vnímat určitou formální podobnost slov *hrúbka – trubka*, tudíž *trumpeta*. Všechna substantiva uvedená v otázce č. 14 jsou potom feminina vzoru žena.

Možnost a), sekundárně správnou odpověď uvedlo devatenáct dívek sk. A1 (70 %), čtrnáct chlapců sk. A2 (61 %), jedenáct žen sk. B1 (35 %), pět mužů sk. B2 (26 %), čtrnáct žen sk. C1 (40 %) a sedm mužů sk. C2 (47 %). Odpověď b) pak považovalo za správnou šest dívek (22 %) a pět chlapců (22 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a jeden muž (5 %) sk. B a sedm žen (20 %) sk. C, resp. C1. Správnou odpověď c) pak uvedla jen jedna dívka (4 %) a jeden z chlapců (4 %) sk. A, sedmnáct žen (55 %) a dvanáct mužů (63 %) ve sk. B a čtrnáct žen (40 %) a sedm mužů (47 %) ve sk. C. Poslední možnost pak uvedla jedna dívka (4 %) a tři chlapci (13 %), jedna žena (3 %) a jeden muž (5 %) sk. B a pouze jeden muž (7 %) sk. C, resp, C2.

Sekundární správnou odpověď uvedlo devatenáct dívek (38 %) a čtrnáct chlapců (28 %) sk. A, celkem tedy 66 % Ve sk. B potom takto jedenáct žen (22 %) a pět mužů (10 %), dohromady 32 %. Shodně odpovědělo i čtrnáct žen (28 %) a sedm mužů (14 %) sk. C, tedy 42 %.

Správně pak odpověděla pouze jedna dívka (2 %) a jeden chlapec (2 %) sk. A, dohromady tedy odpověděla jen 4 % respondentů sk A. Ve sk. B byla úspěšnost 58 % (sedmnáct žen, tj. 34 %, a dvanáct mužů, tj. 24 %). Ve sk. C potom odpovědělo správně čtrnáct žen (28 %) a sedm mužů (14 %), dohromady 42 %.

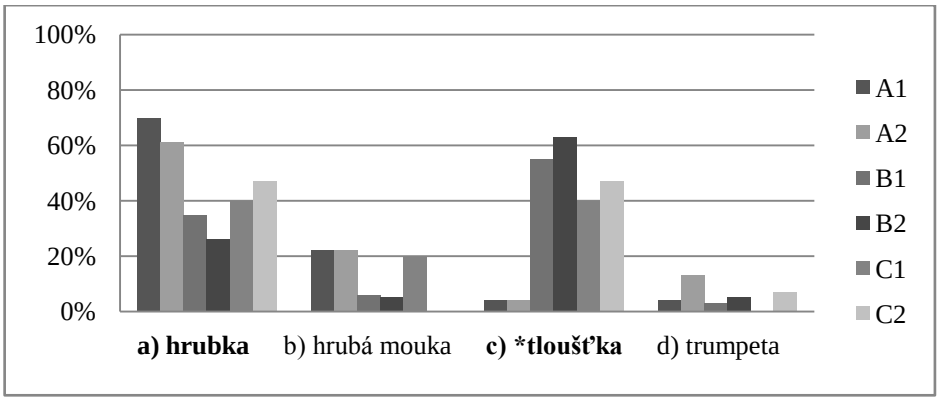

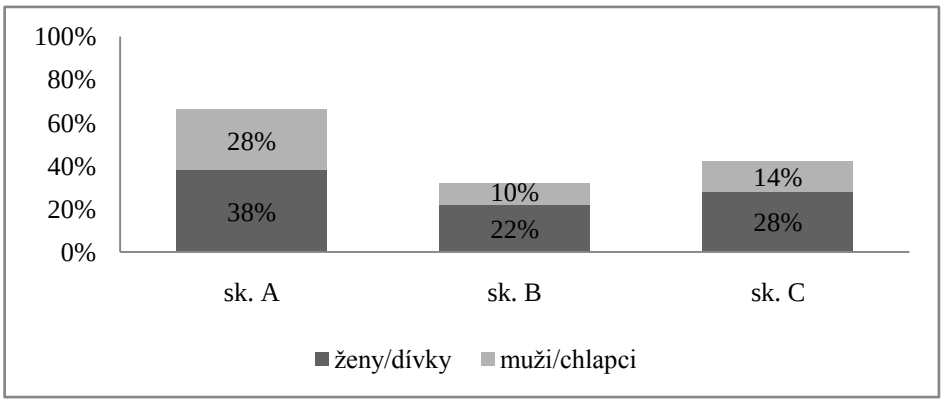

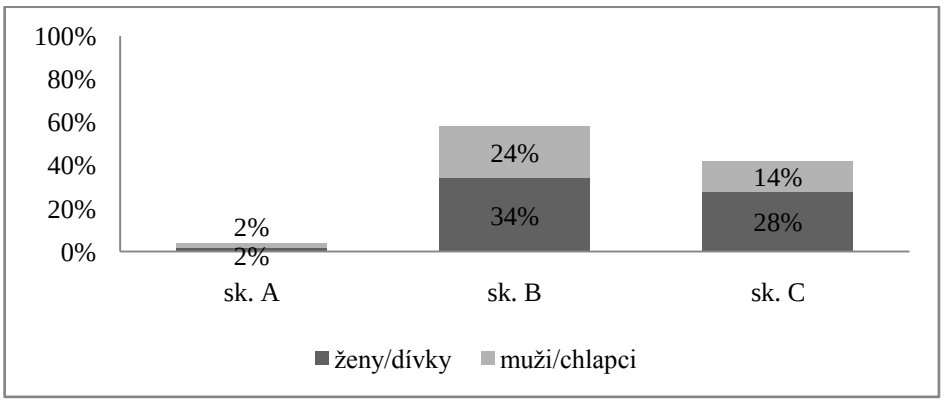

Otázka č. 15

V následující otázce bylo uvedeno hromadné femininum **hydina** (vz.: žena). Jediná správná odpověď je možnost a) *drůbež* („domáce úžitkové vtáctvo“; KSSJ).

Další možností potom bylo slovo b) *hyacint* (č. i slov.), které se se zadaným slovem shoduje pouze slovním druhem a přítomností stejných hlásek, zejména shodou těch počátečních. Dále mohli respondenti odpovědět c) *hodina* (č. i slov.), zde se slova shodují

slovním druhem, rodem i vzorem, dále je zde patrná i formální podobnost (slova se liší jediným vokálem). Poslední možností pak bylo d) *hladina* (č. i slov.). Toto slovo se se zadaným také shoduje slovním druhem, rodem a vzorem a i zde je patrná formální podobnost, nicméně všechny tyto odpovědi jsou špatné, významově se slovu v zadání nepřibližují ani minimálně.

Možnost a) a tedy i správnou odpověď uvedlo devět dívek sk. A1 (33 %) a šest z chlapců sk. A2 (26 %), ve sk. B takto odpovědělo dvacet devět žen (94 %) a patnáct mužů (79 %), ve sk. C potom třicet žen (86 %) a třináct mužů (87 %). Druhou z odpovědí považovaly za správnou dvě dívky sk. A1 (7 %), dvě ženy sk. C1 (6 %) a dva muži sk. C2 (13 %), třetí pak sedm dívek sk. A1 (26 %) a třináct chlapců sk. A2 (57 %). Možnost d) pak zvolilo devět dívek (33 %) a čtyři chlapci (17 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a čtyři muži (21 %) sk. B a tři ženy (9 %) sk. C, resp. C1.

Správně odpovědělo devět dívek sk. A1 (18 %) a šest chlapců sk. A2 (12 %), dohromady byla tedy sk. A úspěšná z 30 %. Ve sk. B správně odpovědělo 88 % respondentů (dvacet devět žen, tj. 58 %, a patnáct mužů, tj. 30 %). Ve sk. C pak odpovědělo správně třicet žen (60 %) a třináct mužů (26 %), celkem 86 % dotazovaných.

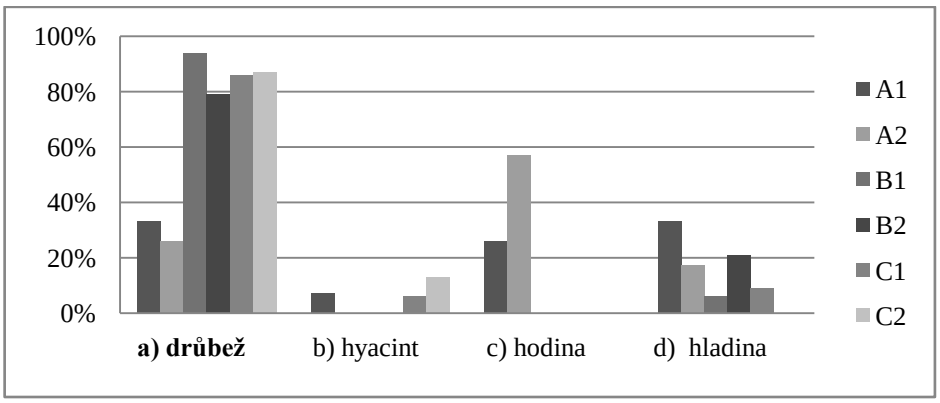

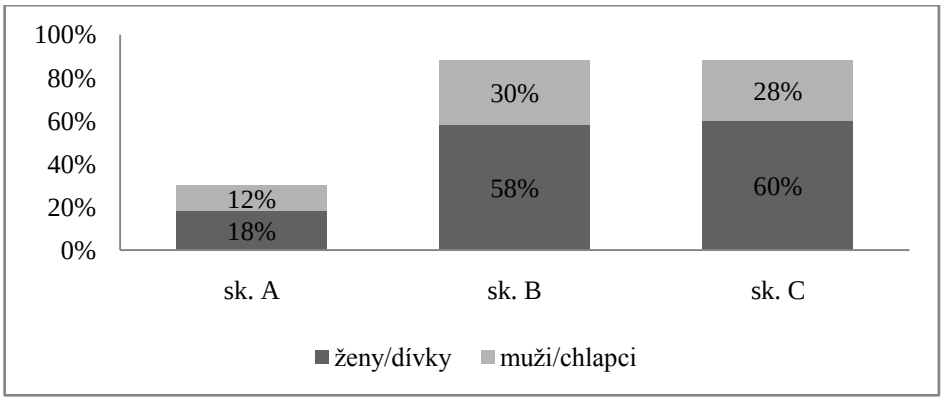

Otázka č. 16

V otázce č. 16 bylo užito slovo **chýr**, jedná se o maskulinum vzoru dub. Správnou odpovědí je potom d) *pověst*. Slovo *chýr* pochází z maďarštiny, konkrétně z maďarského slova *hír*, s významem *zpráva, pověst*; které prý pochází z tureckých jazyků. Slovo *chýr* potom proniklo i na jižní a východní Moravu (Machek 1957, 1997).

Mezi dalšími možnými odpověďmi bylo slovo a) *chomáč* (slov. *chumáč*), které se se zadaným slovem shoduje pouze v rodě. Další možnou odpovědí bylo slovo b) *netopýr* (slov. *netopier*), zde se slova shodují poslední skupinou hlásek. Poslední možností pak bylo substantivum c) *oslava* (slov. *oslava* či *slávnosť*), i tato odpověď je nesprávná.

Odpověď a) považovalo za správnou devět dívek sk. A1 (33 %) a dvanáct chlapců sk. A2 (52 %), pět žen (16 %) a šest mužů (32 %) sk. B, dále pak sedmnáct žen (49 %) a osm mužů (53 %) sk. C. Možnost b) pak ve sk. A zvolilo deset dívek (37 %) a devět chlapců (39 %), ve sk. B pak tři ženy (10 %) a tři muži (16 %) a ve sk. C dvě ženy (6 %). Třetí možnost ve sk. A odpověděly dvě z dívek (7 %) a žádný chlapec, ve sk. B jedna žena (3 %) a dva muži (11 %), ve sk. C pak obráceně, dvě ženy (6 %) a jeden muž (7 %). Správnou odpověď, možnost d) pak uvedlo šest dívek sk. A1 (22 %), dva chlapci sk. A2 (9 %), dvacet dva žen sk. B1 (71 %), osm mužů sk. B2 (42 %), čtrnáct žen sk. C1 (40 %) a šest mužů sk. C2 (40 %).

Ve sk. A správně odpovědělo šest dívek (12 %) a dva chlapci (4 %), celkem 16 %. Ve sk. B dvacet dva žen (44 %) a osm mužů (16 %), dohromady tedy 60 %. Ve sk. C pak odpovědělo správně čtrnáct žen (28 %) a šest mužů (12 %), celkem tedy 40 % respondentů.

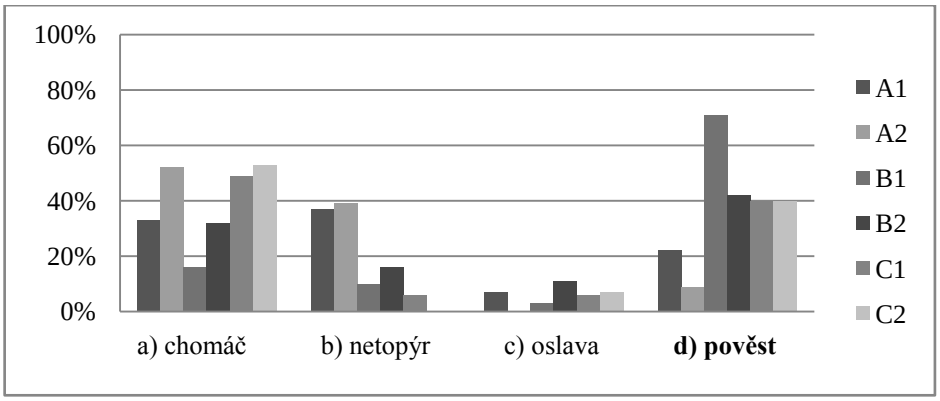

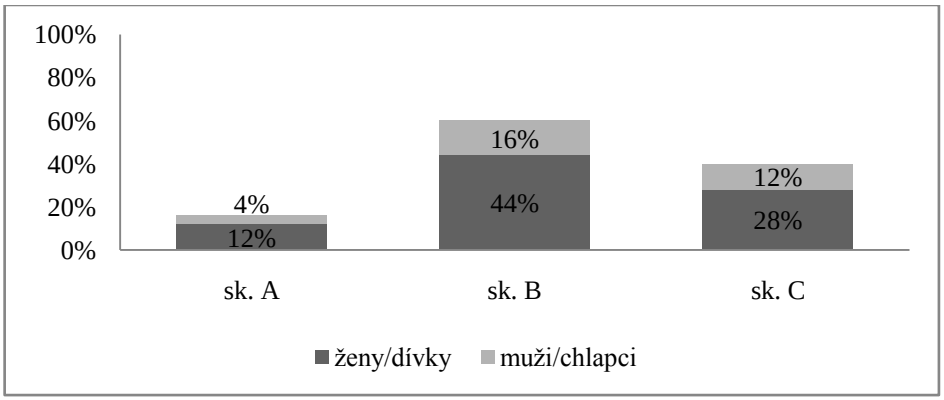

Otázka č. 17

Sedmnáctá otázka se týkala maskulina **íver** (vz.: dub). Jsou známy i obměny tohoto slova, jako např. *iver*, *i/ívor*, *i/ívera* nebo *i/ívero* (ve slovenštině), popř. *vejr* nebo *vér* (jihovýchodočesky = nářečí „moravsko-české“ na Vysočině; Machek 1957, 1997). Správná odpověď je potom b) *tříska* („kúsok dreva, trieska, ktorá sa odštiepi pri rúbání“; SSJ).

Možné bylo odpovědět a) *vedení* (slov. *vedenie*), např. podniku, c) *úvěr* (slov. *úver*), kde je patrná formální podobnost (*íver – úvěr*), nebo d) *večeře* (slov. *večera*). Všechny tyto možnosti však nejsou správné, se zadaným slovem významově nijak nesouvisí.

Odpověď a) vybraly dvě dívky (7 %) a jeden chlapec (4 %) ze sk. A, tři ženy (10 %) a jeden muž (5 %) sk. B a ze sk. C, resp. C1 dvě ženy (6 %). Správnou odpověď, odpověď b) pak uvedla pouze jedna z dívek sk. A1 (4 %), šest chlapců sk. A2 (26 %), dvacet jedna žen sk. B1 (68 %), třináct mužů sk. B2 (68%), dvacet žen sk. C1 (57 %) a deset mužů ze sk. C2 (67 %). Odpověď c) považovalo za správnou dvacet jedna dívek (78 %) a šestnáct chlapců (70 %) sk. A, čtyři ženy (13 %) a čtyři muži (21 %) sk. B,

deset žen (29 %) a pět mužů (33 %) sk. C. Poslední z možností pak odpověděly tři dívky (11 %), ze sk. B pak tři ženy (10 %) a jeden muž (5 %), ve sk. C, resp. C1 tři ženy (9 %).

Ve sk. A odpověděla správně pouze jedna dívka (2 %) a šest chlapců (12 %), celkem tedy bylo úspěšných 14 % respondentů. Ve sk. B pak odpovědělo správně 68 % respondentů (dvacet jedna žen, tj. 42 %, a třináct mužů, tj. 26 %), ve sk. C pak 60 % (dvacet žen, tj. 40 %, a deset mužů, tj. 20 %).

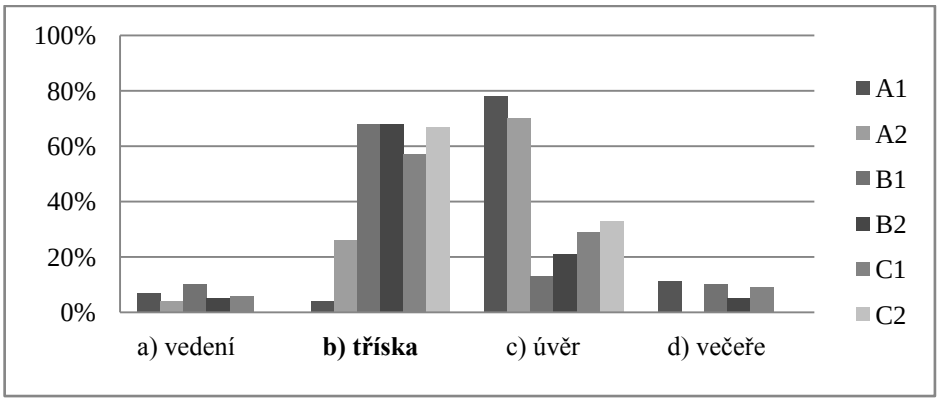

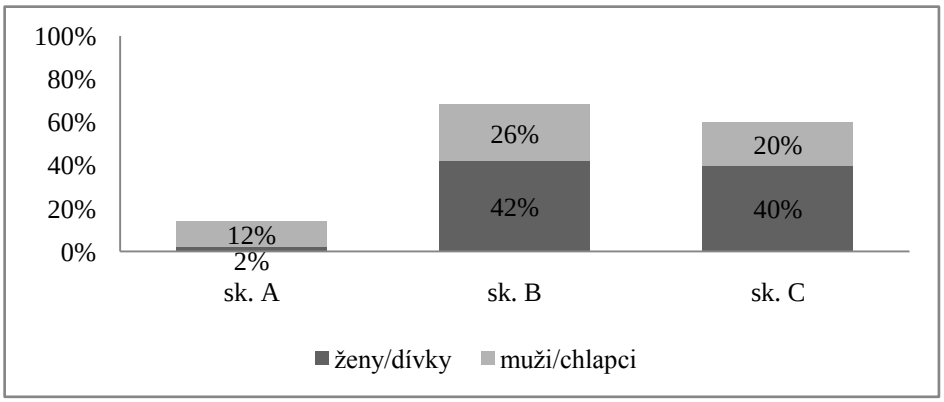

Otázka č. 18

V osmnácté otázce bylo uvedeno substantivum **jazvec** (vz.: chlap v sg., stroj v pl.). Správná odpověď je a) *jezevec*. V českých nářečích existují pak obměny tohoto slova, jako např. *jezovec* (jihočesky). Slovo bylo známé již ve staročeštině, „souvisí s **jazva*, č. *jizva* […] význam byl díra po zranění, trhlina, pak i díra v zemi, nora“ (Machek 1957, 1997).

Mezi další odpovědi jsme zařadili slovo b) *jizva* (slov. *jazva*), které se zadaným slovem etymologicky souvisí, jak již bylo řečeno. Další možností pak bylo slovo c) *jezdec* (slov. *jazdec*), toto slovo má se zadaným slovem stejný slovní druh a rod, dále jsou si slova podobná formálně (*jazvec – jezdec*). Další možná odpověď pak byla možnost d) *hostitel* (slov. *hostiteľ*), které se shoduje také slovním druhem a rodem, nicméně bylo uvedeno náhodně, jedná se tedy o špatnou odpověď.

Správnou možnost a) uvedlo osmnáct dívek sk. A1 (67 %), patnáct chlapců sk. A2 (65 %), dvacet sedm žen sk. B1 (87 %), patnáct mužů sk. B2 (79 %), dvacet devět žen sk. C1 (83 %) a třináct mužů sk. C2 (87 %). Druhou odpověď pak zvolily tři dívky sk. A1 (11 %), ve sk. B pak jedna žena (3 %) a jeden muž (5 %), ve sk. C, resp. C1 jedna žena (3 %). Odpověď c) pak uvedlo pět dívek (19 %) a pět chlapců (22 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a tři muži (16 %) sk. B, tři ženy (9 %) a dva muži (13 %) sk. C. Odpověď d) pak považovala za správnou jedna z dívek sk. A1 (4 %), tři chlapci sk. A2 (13 %), jedna žena sk. B1 (3 %) a dvě ženy ze sk C1 (6 %).

Správně tedy odpovědělo osmnáct dívek ze sk. A1 (36 %) a patnáct chlapců ze sk. A2 (30 %), dohromady tedy 66 %. Ve sk. B potom dvacet sedm žen (54 %) a patnáct mužů (30 %), celkem 84 % respondentů. Ve sk. C pak bylo úspěšných 84 % (dvacet devět žen, tj. 58 %, a třináct mužů, tj, 26 %).

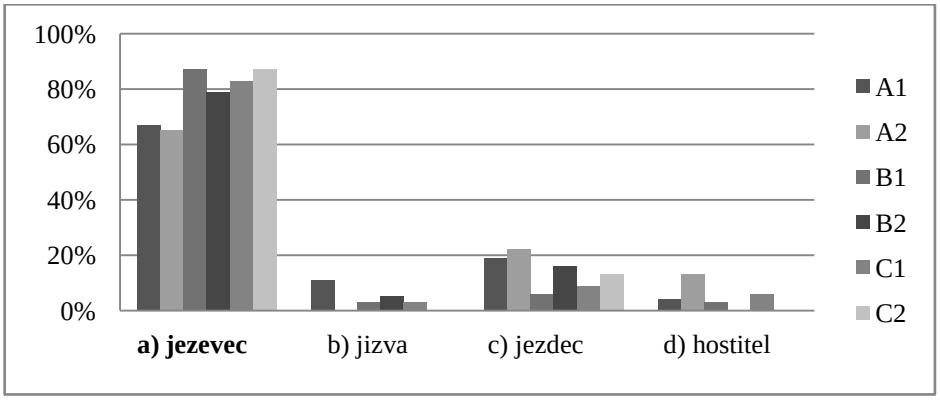

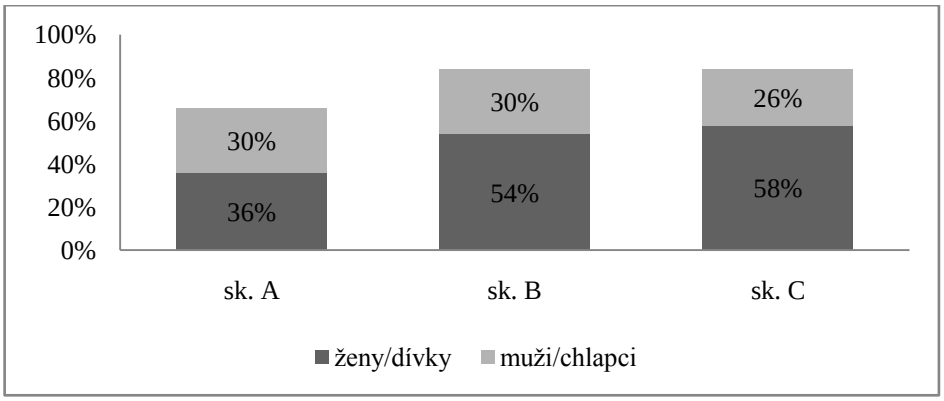

Otázka č. 19

Substantivum mužského rodu **křdeľ** (vz.: stroj) obsahovala otázka č. 19. Ve stejné podobě známe slovo i z „moravsko-slovenského“ nářečí, ve slezských nářečích se pak objevuje v podobě *krdeľ*. Slovo *křdeľ* souvisí s **kerda* → *čerda*, tudíž se slovem *třída* („slc. *črieda* je pastýřovo stádo ovec [viz Otázka č. 7], kdežto *křdeľ* je spíše nahodilé nebo nepravidelné hejno“; Machek 1957). Správná odpověď je tedy možnost b) *hejno*.

Dalšími možnými odpověďmi bylo slovo a) *kedlubna* (slov. *kaleráb*, popř. *kel*), dále slovo c) *krk* (č. i slov.), tyto odpovědi se se zadaným slovem shodují slovním druhem, slovo *krk* pak i rodem. Poslední možností pak bylo d) *křídlo* (slov. *krídlo*), kde mohla být spatřována jakási souvislost s letem ptáků, nicméně i tato odpověď je špatná.

Odpověď a) považovalo za správnou pět dívek sk. A1 (19 %), čtyři chlapci sk. A2 (17 %), pět žen sk. B1 (16 %), dva muži sk. B2 (11 %), pět žen sk. C1 (14 %) a jeden z mužů sk. C2 (7 %). Správnou odpověď pak zvolila pouze jedna dívka sk. A1 (4 %) a jeden chlapec ze sk. A2 (4 %), ve sk. B to pak bylo dvanáct žen (39 %) a sedm mužů (37 %), ve sk. C osm žen (23 %) a čtyři muži (27 %). Odpověď c) pak uvedlo devět dívek (33 %) a pět chlapců (22 %), jedna žena ze sk. B1 (3 %) a jeden muž sk. B2 (5 %), ve sk. C pak tuto odpověď zvolili dva muži (13 %). Poslední možnost, možnost d) pak uvedlo dvanáct dívek sk. A1 (44 %), o jednoho více, tedy třináct chlapců sk. A2 (57 %), stejný počet, tj. třináct, žen sk. B1 (42 %), devět mužů sk. B2 (47 %), dvacet dva žen sk. C1 (63 %) a osm mužů sk. C2 (53 %).

Správně pak odpověděla pouze jedna dívka sk. A1 (2 %) a jeden chlapec sk. A2 (2 %), dohromady pouze 4 % respondentů sk A. Ve sk. B odpovědělo správně dvanáct žen (24 %) a sedm mužů (14 %), celkem 38 %. Ve sk. C bylo správně odpovězeno 24 % respondentů (osm žen, tj. 16 %, a čtyři muži, tj. 8 %).

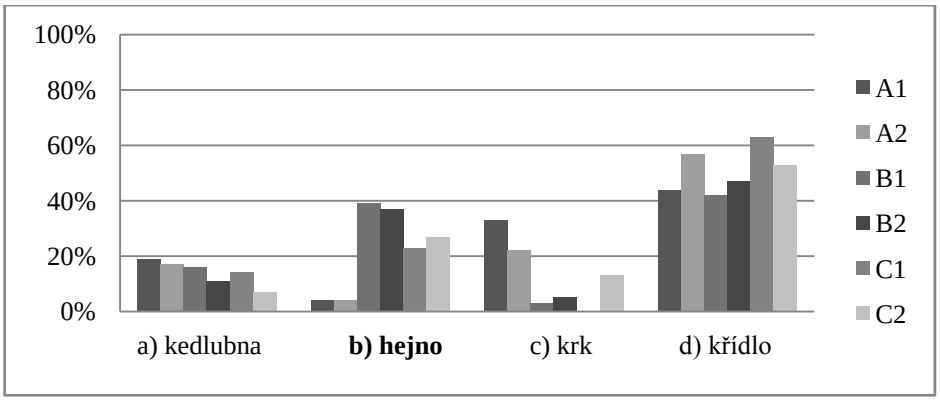

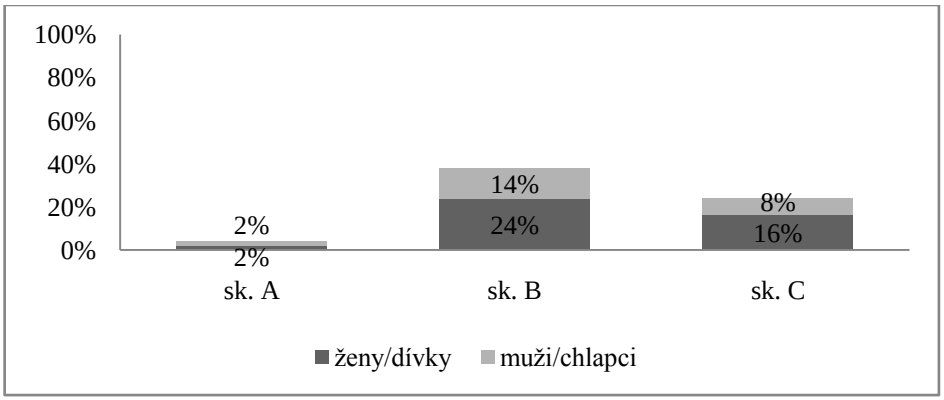

Otázka č. 20

Otázka č. 20 se týkala slovesa **krívať**, jehož českým ekvivalentem, a tudíž i správnou odpovědí, je možnost c) *kulhat* („nerovnomerne dostupovať pri chôdzi, napádať“; KSSJ). Slovo *kulhat* bylo známé již ve staročeštině, jednalo se o obměnu staršího **kuľati* od *kuľь*, tj. *chromý* (Machek 1957, 1997).

Respondenti mohli dále vybírat mezi těmito možnostmi: a) *křičet* (slov. *kričať*), b) *kritizovat* (slov. *kritizovať*) a nebo d) *přikrývat* (slov. *prikrývať*). Opět mohli respondenti mezi zadaným slovem a možnými odpověďmi vnímat podobu hláskových skupin, vždy se navíc jednalo o nedokonavá slovesa.

Možnost a) zvolilo patnáct dívek sk. A1 (56 %), třináct chlapců sk. A2 (57 %), jedna žena ze sk. B1 (3 %), tři muži sk. B2 (16 %), pět žen sk. C1 (14 %) a dva z mužů sk. C2 (13 %). Možnost b) pak ve sk. A odpověděl pouze jeden chlapec (4%), ve sk. B pak pět žen (16 %) a dva muži (11 %), ve sk. C osm žen (23 %) a jeden muž (7 %). Správnou možnost, možnost c) pak odpověděly čtyři dívky (15 %) a šest chlapců (26 %) sk. A, ve sk. B pak dvacet dva žen (71 %) a třináct mužů (68 %), ve sk. C takto odpovědělo

patnáct žen (43 %) a dvanáct mužů (80 %). Poslední z možností pak zvolilo osm dívek sk. A1 (30 %), tři chlapci sk. A2 (13 %), stejný počet, tj. tři, ženy sk. B1 (10 %), jeden muž sk. B2 (5 %) a sedm žen ze sk. C1 (20 %).

Správně tedy odpověděly pouze čtyři dívky sk. A1 (8 %), ze sk. A2 to potom bylo šest chlapců (12 %), celkem tedy 20 % respondentů. Ve sk. B odpovědělo správně 70 % respondentů (dvacet dva žen, tj. 44 %, a třináct mužů, tj. 26 %). Ve sk. C pak odpovědělo správně patnáct žen (30 %) a dvanáct mužů (24 %), tj. 54 %.

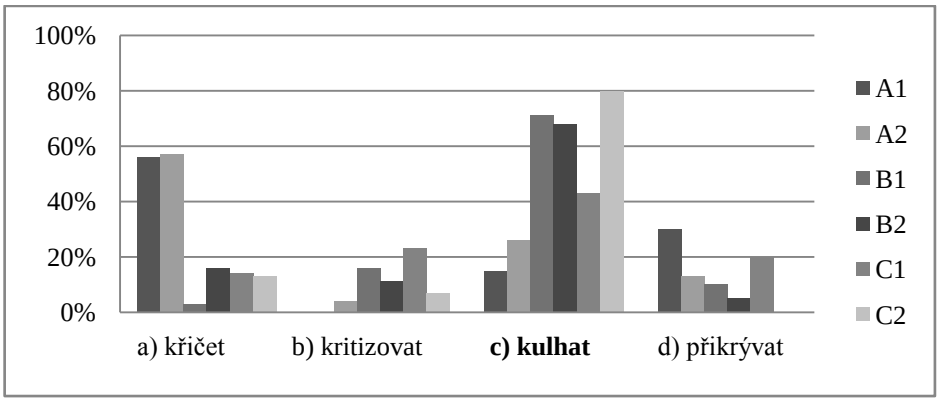

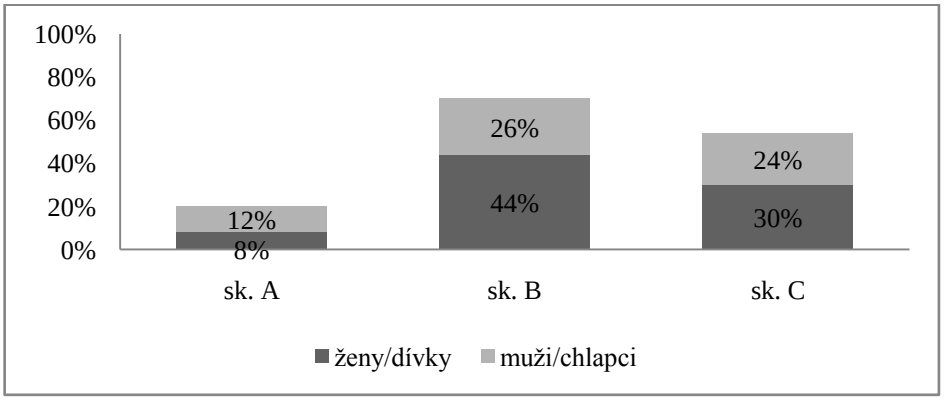

Otázka č. 21

Dalším zadaným slovem bylo femininum **kryha** (vz.: žena). Správným překladem tohoto slova je potom možnost b) *kra*. Slovo *kra* bylo známé již ve staročeštině. Ve slovenštině pak existují ještě obměny slova, a to *kruha* či *krocha*.

Dále mohl respondent odpovědět slovo a) *hra* (č. i slov.), které se se zadaným slovem shoduje v rodě a vzoru Dalšími možnými odpověďmi byla slova c) *krůpěj* (slov. *kropaj*)

a d) *krychle* (slov. *kocka*, popř. *krychľa*), tyto odpovědi se shodují pouze v rodě, nicméně správné nejsou.

Odpověď a) považovaly za správnou dvě dívky (7 %) a tři chlapci (13 %) sk. A, stejný počet žen, tedy tři (10 %) a jeden muž (5 %) sk. B, ve sk. C pak dvě ženy (6 %) a jeden muž (7 %). Správnou odpověď b) uvedlo pět dívek sk. A1 (19 %), pět chlapců sk. A2 (22 %), patnáct žen sk. B1 (48 %), devět mužů sk. B2 (47 %), dvacet jedna žen sk. C1 (60 %) a pět mužů sk. C2 (33 %). Odpověď c) pak ve sk. A byla zvolena jednou dívkou (4 %) a pěti chlapci (22 %), ve sk. B pak osmi ženami (26 %) a čtyřmi muži (21 %), ve sk. C pak čtyřmi muži (27 %). Poslední možnost pak považovalo za správnou devatenáct dívek (70 %) a deset chlapců (43 %) ze sk. A, pět žen (16 %) a stejný počet, tj. pět, mužů (26 %) ze sk. B, ve sk. C pak takto odpovědělo dvanáct žen (34 %) a pět mužů (33 %).

Správně odpovědělo 20 % respondentů sk. A (pět dívek, tj. 10 %, a pět chlapců, tj. 10 %). Ve sk. B pak odpovědělo správně patnáct žen (30 %) a devět mužů (18 %), celkem tedy 48 %. Sk. C potom byla úspěšná z 52 % (dvacet jedna žen, tj. 42 %, a pět mužů, tj. 10 %).

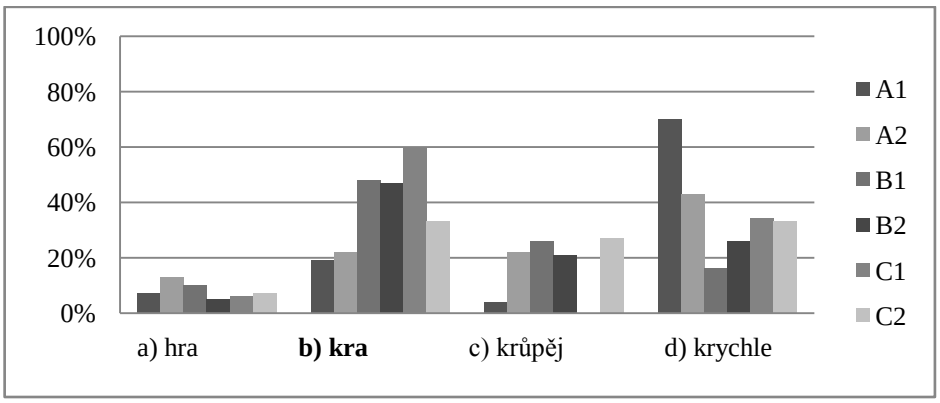

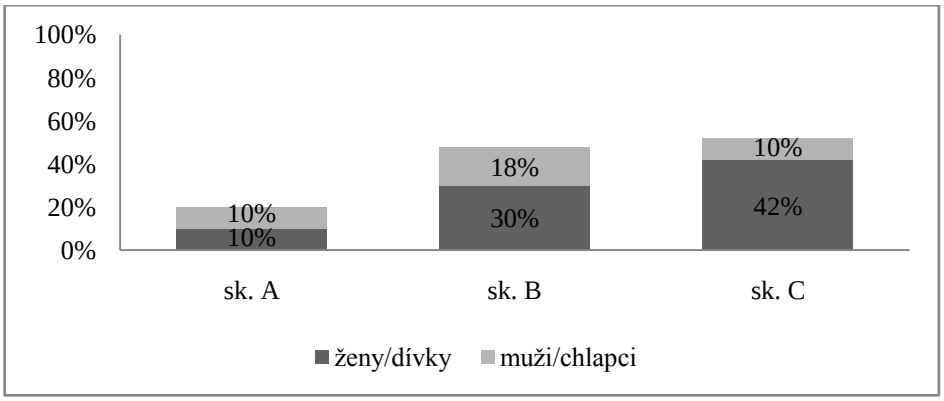

Otázka č. 22

V následující otázce bylo uvedeno femininum **kúpa** (vz.: žena). KSSJ význam tohoto slova definuje jako „získanie (veci) za peniaze, kupovanie, op. predaj: *výhodná k., k. domu*“, tudíž správnou odpovědí je možnost a) *koupě*.

Mezi dalšími možnými odpověďmi bylo slovo b) *kopa* (slov. *kopa*, popř. *hromada* nebo *hŕba*; viz Otázka č. 13), které se se zadaným slovem shoduje v rodě a vzoru, patrná je zde i formální podoba (*kúpa – kopa*). Dále mohl respondent odpovědět c) *koupel* (slov. *kúpeľ*), s tímto slovem má slovo kúpa stejný rod a tři hlásky, některý z respondentů zde mohl vnímat jakousi souvislost se slovesem *koupat (se)* či dějovým substantivem *koupání*. Poslední možnou odpovědí potom bylo slovo d) *nářek* (slov. *nárek*), které má se zadaným slovem shoduje pouze slovním druhem a dvěma hláskami.

Možnost a), tedy správnou odpověď zvolilo šest dívek (22 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, ve sk. B pak dvacet dva žen (71 %) a jedenáct mužů (58 %), ve sk. C správně odpovědělo dvacet dva žen (63 %) a osm mužů (53 %). Druhou odpověď pak považovalo za správnou devatenáct dívek (70 %) a osmnáct chlapců (78 %) sk. A, pět žen (16 %) a o jednoho méně, tedy čtyři muži (21 %) sk. B, osm žen (23 %) a čtyři muži (27 %) sk. C. Odpověď c) potom zvolily dvě dívky (7 %) a tři chlapci (13 %), čtyři ženy sk. B1 (13 %) a čtyři muži sk. B2 (21 %), stejný počet, tj. čtyři, ženy ve sk. C1 (11 %) a jeden muž sk. C2 (7 %). Odpověď d) pak uvedla pouze jedna žena ve sk. C1 (3 %) a dva muži ze sk. C2 (13 %).

Správně odpovědělo šest dívek sk. A1 (12 %) a dva chlapci ze sk. A2 (4 %), dohromady tedy sk. A byla úspěšná z 16 %. Ve sk. B pak odpovědělo správně dvacet dva žen (44 %) a jedenáct mužů (22 %), dohromady tedy 66 %. Ve sk. C pak odpovědělo správně 60 % dotazovaných (dvacet dva žen, tj. 44 %, a osm mužů, tj. 16 %).

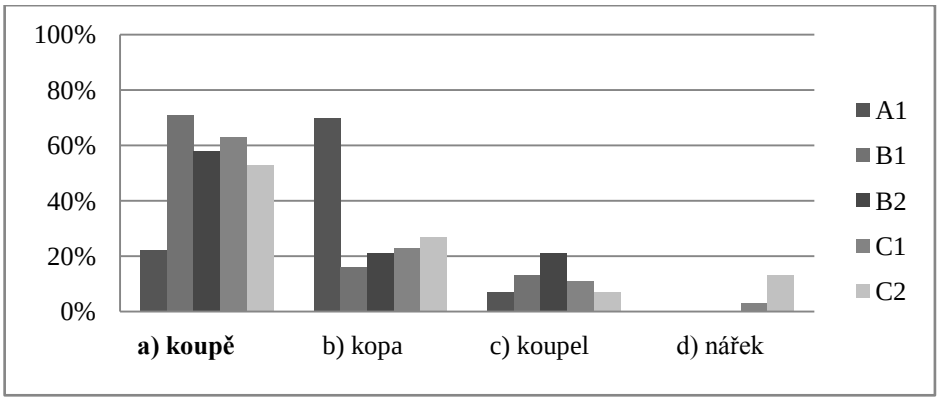

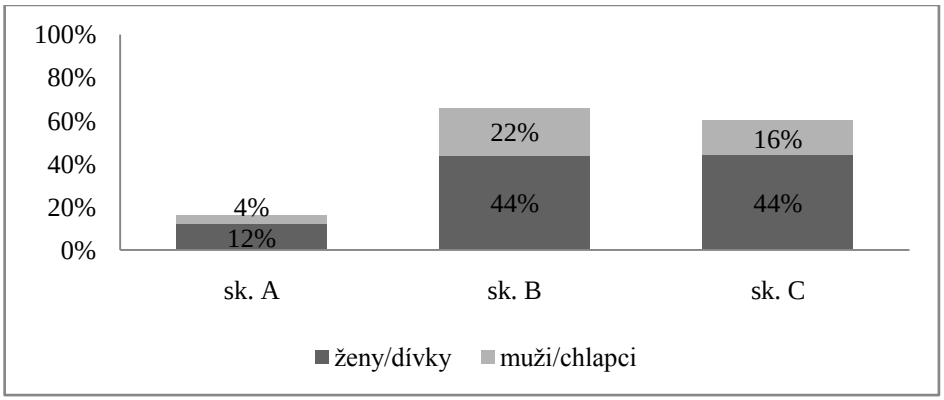

Otázka č. 23

Otázka č. 23 obsahovala slovo **kúrenie**, jedná se o neutrum vzoru vysvedčenie, jehož českým ekvivalentem je také neutrum, správná odpověď je d) *topení*.

Respondenti dále mohli zvolit možnost a) *pokrm z kuřecího masa* (č. slovo *kuře* má slov. ekvivalent *kura*, popř. *kurča*), zde mohli respondenti vnímat jakousi podobnost slov, slovo *kúrenie* pak mohli považovat za univerbismus. Další možností bylo potom b) *kouření* (slov. *fajčenie*), kde je patrná formální podoba (*kúrenie – kouření*, *kúriť – kouřit*). Další možnou odpovědí bylo potom c) *tancování, tanec* (slov. *tanec*), zde není patrná žádná výrazná shoda či podobnost. Všechny tyto odpovědi jsou špatné.

Odpověď a) uvedly čtyři dívky (15 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, ve sk. B pak žádný z respondentů, ve sk. C, resp. C1 jedna z žen (3 %). Možnost b) pak považovalo za správnou dvacet tři dívek sk. A1(85 %), osmnáct chlapců sk. A2 (78 %), šest žen sk. B1 (19 %), dva muži, sk. B2 (11 %), deset žen sk. C1 (29 %) a dva muži sk. C2 (13 %). Odpověď c) zvolil pouze jeden chlapec ze sk. A2 (4 %) a jedna žena sk. C1 (3 %), správnou odpověď d) pak uvedli dva chlapci sk. A2 (9 %), dvacet pět žen sk. B1

(81 %), sedmnáct mužů sk. B2 (89 %), dvacet tři žen sk. C1 (66 %) a třináct mužů sk. C2 (87 %).

Ve sk. A odpověděli správně pouze dva chlapci (4 %), celá sk. A má tedy úspěšnost pouze 4 %. Ve sk. B potom odpovědělo správně dvacet pět žen (50 %) a sedmnáct mužů (34 %), dohromady tedy 84 %. Ve sk. C byla úspěšnost 72 % (dvacet tři žen, tj. 46 %, a třináct mužů, tj. 26 %).

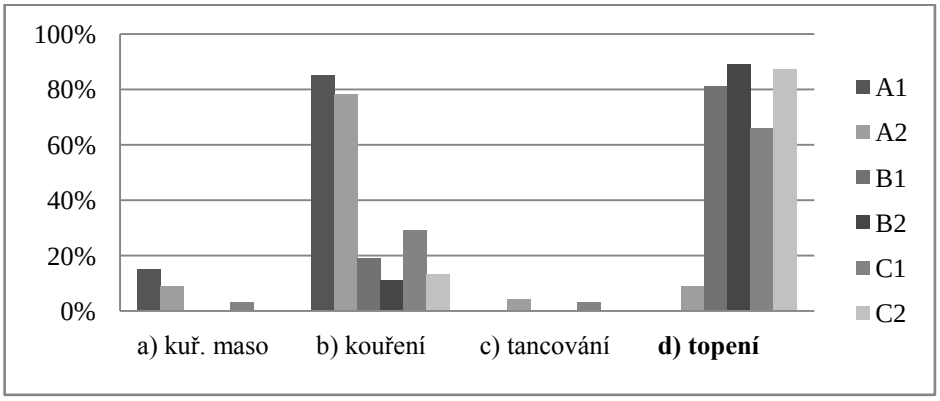

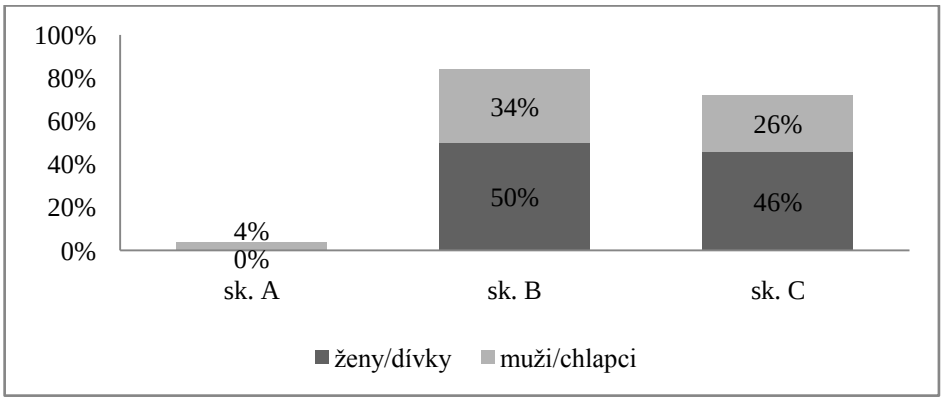

Otázka č. 24

Následujícím zadaným slovem bylo sloveso **kynožiť**, které se objevuje i v „moravsko-slovenském“ nářečí. Ze slezských nářečí známe obdobu tohoto slova, a to *kanožiť*. Slovo pochází pravděpodobně z maďarštiny, konkrétně z maďarského *kínoz*, tj. *mučiti, trápiti* (Machek 1957, 1997). Správnou odpovědí je tedy možnost d) *hubit*, KSSJ uvádí přímo „hubiť, ni(vo)čiť, kántriť“.

Mezi další možnosti bylo zařazeno sloveso a) *běhat* (slov. *behať*), zde se slovesa shodují ve vidu, jiná souvislost zde však není. Dále mohl respondent odpovědět b) *chodit do kina* (slov. *chodiť do kina*), u této odpovědi mohl respondent vnímat jakýsi podobný základ slov (*kyno- – kino*), tato domněnka však není správná, slovo *kino* pochází z řeckého *kīnéō,* tj. *pohybuji se*. Poslední možností pak byla možnost d) *žít uspokojivým životem* (slov. *žiť uspokojivým životom*), i tato možnost byla uvedena zcela náhodně, bez jakýchkoli náznaků či podobností. Jedna z respondentek sk. C, která považovala za správnou právě tuto odpověď, vnímala sloveso *kynožiť* jako kompozitum slov *kynout* a *žít*, úvaha je to sice zajímavá, přesto nesprávná.

Odpověď a) považovaly za správnou tři dívky sk. A1 (11 %), tři chlapci sk. A2 (13%), stejný počet, tj. tři, ženy sk. B1 (10 %), jeden muž sk. B2 (5 %), šest žen sk. C1 (17 %) a sedm mužů sk. C2 (47 %). Možnost b) pak uvedly čtyři dívky (15 %) a šest chlapců (26 %) ze sk. A, jedna žena (3 %) a dva muži (11 %) sk. B a pět žen (14 %) sk. C, resp. C1. Správnou odpověď c) pak uvedlo jedenáct dívek (41 %) a osm chlapců (35 %), ve sk. B pak dvacet tři žen (74 %) a šest mužů (32 %), ve sk. C odpovědělo správně patnáct žen (43 %) a pět mužů (33 %). Poslední z možností pak odpovědělo devět dívek sk. A1 (33 %), šest chlapců sk. A2 (26 %), čtyři ženy sk. B1 (13 %), deset mužů sk.B2 (53 %), devět žen sk. C1 (26 %) a tři muži sk. C2 (20 %).

Ve sk. A1 správně odpovědělo jedenáct dívek (22 %) a ve sk. A2 osm chlapců (16 %), dohromady tedy odpovědělo správně 38 % respondentů sk. A. Ve sk. B odpovědělo správně dvacet tři žen (46 %) a šest mužů (12 %), celkem 58 %. Ve sk. C pak tuto možnost zvolilo 40 % dotazovaných (patnáct žen, tj. 30 %, a pět mužů, tj. 10 %).

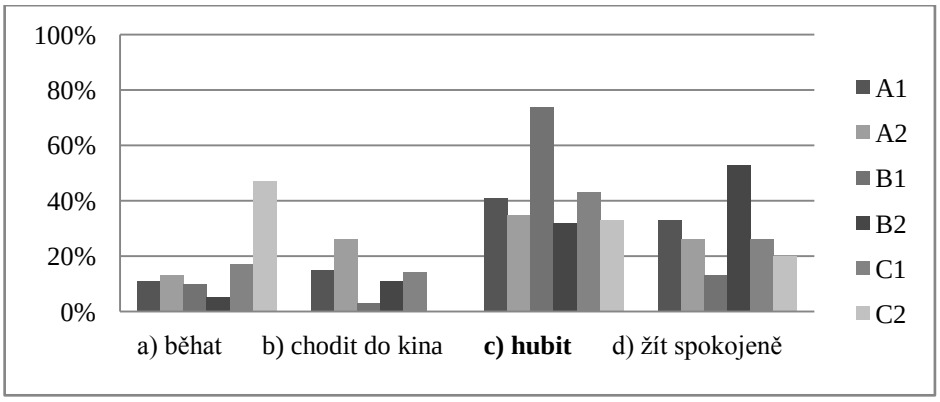

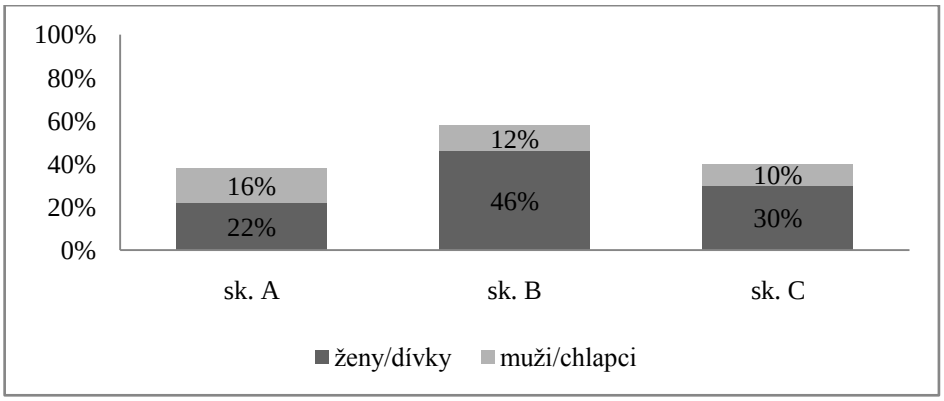

Otázka č. 25

V následující otázce jsme užili feminina vzoru žena, **laba**. Správná odpověď je potom a) *tlapa* („spodná časť končatiny niekt. zvierat: *psie l*-y; *pren. expr.* ruka al. noha človeka; KSSJ). Dále se ve slovenštině a v moravských nářečích objevuje obdoba tohoto slova, a to *dlaba* či *dlapa*.

Respondent mohl dále vybírat mezi slovy b) *zloděj* (slov. *zlodej*), c) *baba*, *babka* (č. i slov.) a d) *labuť* (č. i slov.). Souvislost se slovem *zloděj* mohl respondent vnímat skrze slovo *lapka*, které v češtině znamená *zloděj*, *lupič* nebo *loupežník*, ve slovenštině má pak tuto podobu zdrobnělina právě slova *laba* (častěji se však objevuje zdrobnělina *labka*). Česky *lapka*, coby *zloděj*, se do slovenštiny pak překládá jako *zbojník*. Slovům *baba* nebo *labuť* je pak zadané slovo podobné jen formálně, shodují se některými konsonanty.

Správnou možnost a) uvedlo šest dívek sk. A1 (22 %), čtyři chlapci sk. A2 (17 %), třináct žen sk. B1 (42 %), deset mužů sk. B2 (53 %), dvanáct žen sk. C1 (34 %) a osm mužů sk. C2 (53 %). Možnost b) pak uvedly čtyři dívky (15 %) a pět chlapců (22 %) sk. A, sedm žen (23 %) sk. B. resp. B1, ve sk. C pak pět žen (14 %) a dva muži (13 %). Odpověď c) zvolilo šest dívek (22 %) a tři chlapci (13 %), tři ženy sk. B1 (10 %) a jeden z mužů sk. B2 (5 %), dvě ženy ze sk. C1 (6 %) a jeden muž sk. C2 (7 %). Poslední možnost d) pak zvolilo jedenáct dívek sk. A1 (41 %), stejný počet, tj. jedenáct, chlapců sk. A2 (48 %), osm žen sk. B1 (26 %), stejný počet, tj. osm, mužů sk. B2 (42 %), ve sk. C pak takto odpovědělo šestnáct žen (46 %) a čtyři muži (27 %).

Správně odpovědělo šest dívek sk. A1 (12 %) a čtyři chlapci sk. A2 (8 %), dohromady tedy 20 %. Ve sk. B odpovědělo správně 46 % dotazovaných (třináct žen, tj. 26 %,

a deset mužů, tj. 20 %). Ve sk. C odpovědělo správně dvanáct žen (24 %) a osm mužů (16 %), celkem byla sk. C úspěšná z 40 %.

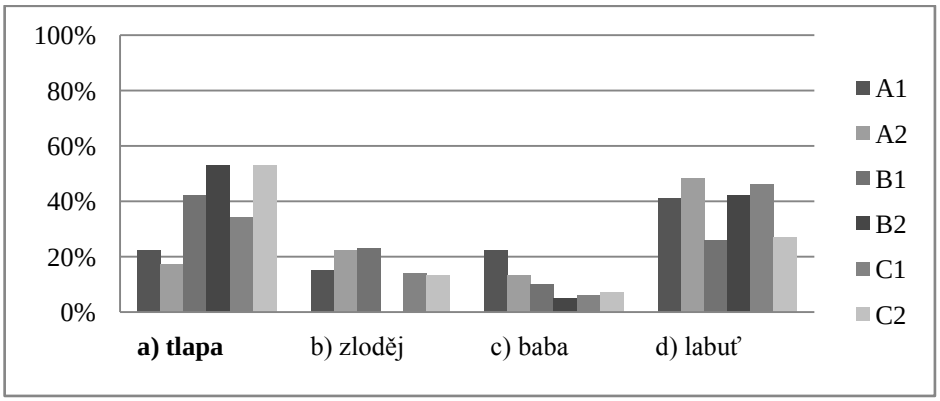

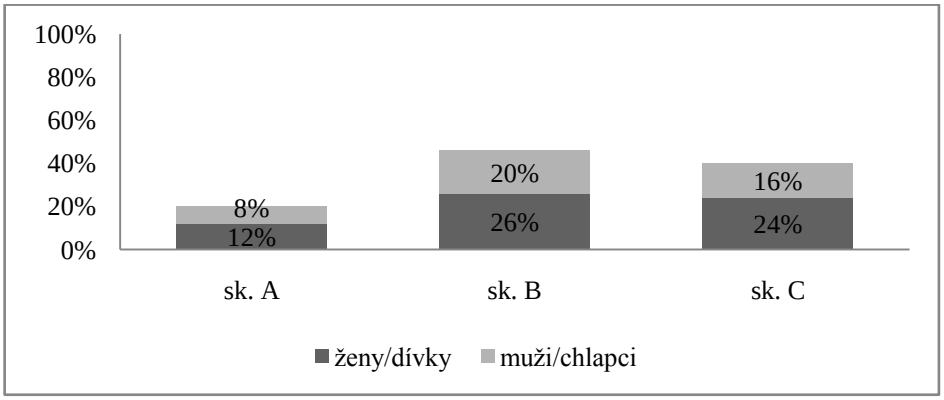

Otázka č. 26

Další otázka obsahovala femininum **lehota** (vz.: žena). Správným překladem do češtiny je potom možnost a) *lhůta*. KSSJ uvádí: „určený čas, termín: *mesačná dodacia l., výpovedná, čakacia l., l. sa skončila, vypršala*“.

Mezi další odpovědi bylo zařazeno slovo b) *lenoch* (slov. *leňoch* nebo *lenivec*), u kterého mohli respondenti vnímat souvislost se zadaným slovem skrze podobnost se slovem *lenost*, popř. *ležet*, pojmenování *lehota* pak mohli považovat za expresivní vyjádření. Další možnou odpovědí byla c) *nahota* (č. i slov.), toto slovo se shoduje se zadaným slovem koncovou částí, rodem a vzorem, nicméně ani tato odpověď není správná. Poslední možností bylo slovo d) *lenošit* (slov. *leňošiť*), u kterého by mohla být také vnímána souvislost se slovem *lenost*, stejně jako u možnosti b).

Správnou možnost a) uvedlo dvanáct dívek sk. A1 (44 %), o polovinu méně, tj. šest, chlapců sk. A2 (26 %), dvacet sedm žen sk. B1 (87 %), patnáct mužů sk. B2 (79 %), dvacet sedm žen sk. C1 (77 %) a čtrnáct mužů sk. C2 (93 %). Odpověď b) pak považovalo za správnou šest dívek (22 %) a stejný počet, tj. šest, chlapců (26 %) sk. A, ze sk. B takto odpověděl pouze jeden z mužů (5 %), ve sk. C pak tři ženy (9 %). Třetí možnost uvedly čtyři dívky (15 %) a čtyři chlapci (17 %) sk. A, dvě ženy (6 %) ze sk. B, resp. B1 a dvě ženy (6 %) ze sk. C, resp. C1. Odpověď d) pak zvolilo pět dívek (19 %) a sedm chlapců (30 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a tři muži (16 %) sk. B a tři ženy (9 %) s jedním mužem (7 %) sk. C.

Správně tedy odpovědělo dvanáct dívek (24 %) a šest chlapců (12 %) sk. A, celkem 36 %. Dále pak dvacet sedm žen (54 %) a patnáct mužů (30 %) sk. B, celkem tedy 84 %. Ve sk. C odpovědělo správně 82 % respondentů (dvacet sedm žen, tj. 54 %, a čtrnáct mužů, tj. 28 %).

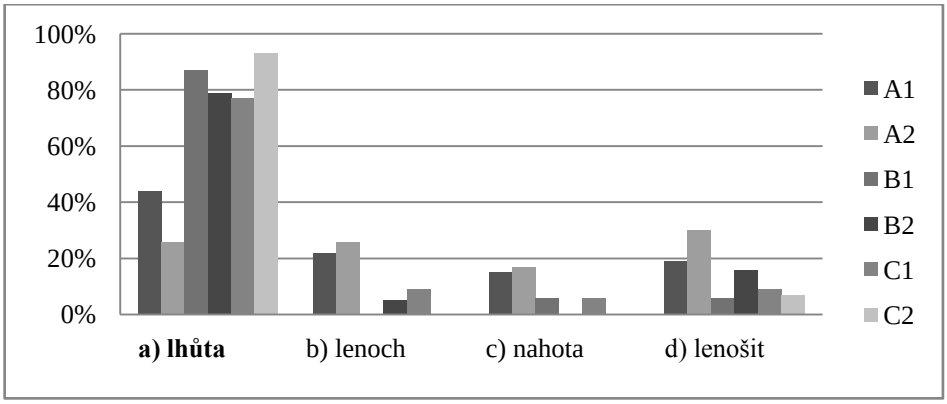

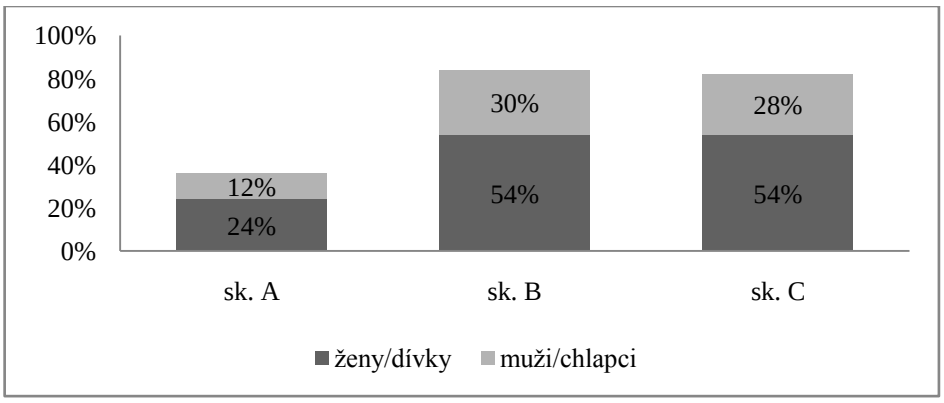

Otázka č. 27

Otázka č. 27 obsahovala nedokonavé sloveso **luhať**. SSJ toto sloveso vysvětluje jako „vedome hovoriť nepravdu, cigániť, klamať“, správná odpověď je tedy c) *lhát*. Obdobné slovo (konkrétně *oblygati* s významem *mluviti lži o někom*) existovalo již ve staroslověnštině (Machek 1957, 1997).

Mezi dalšími možnými odpověďmi bylo potom sloveso a) *louhovat* (slov. *lúhovať*), zde se slova shodují jen přítomností stejných hlásek. Stejně tak je tomu v následující možné odpovědi, a to u odpovědi b) *ležet* (slov. *ležať*). Poslední možností bylo d) *sekat trávu* (slov. *sekať*, popř. *žať trávu*), zde mohli respondenti pociťovat jistou souvislost se slovem *luh, louka*. I tato odpověď je však nesprávná.

Možnost a) odpovědělo jedenáct dívek sk. A (41 %), osm chlapců sk. A2 (35 %), sedm žen sk. B1 (23 %), čtyři muži sk. B2 (21 %), jedenáct žen sk. C1 (31 %) a šest mužů sk. C2 (40 %). Druhou odpověď, odpověď b) pak uvedlo pět dívek (19 %) a o jednoho více, tj. šest, chlapců (26 %) sk. A, ve sk. B tuto odpověď zvolili pouze čtyři muži (21 %), ve sk. C pak pět žen (14 %) a dva muži (13 %). Správnou možnost c) uvedlo deset dívek (37 %) a sedm chlapců (30 %) sk. A, dvacet dva žen (71 %) a devět mužů (47 %) sk. B, dále osmnáct žen (51 %) a sedm mužů (47 %) sk. C. Poslední z možností pak považovala za správnou jedna dívka sk. A1 (4 %), dva chlapci sk. A2 (9 %), stejný počet žen, tj. dvě, sk. B1 (6 %), dva muži sk. B2 (11 %) a jedna z žen sk. C1 (3 %).

Správně odpovědělo deset dívek sk. A1 (20 %) a sedm chlapců sk. A2 (14 %), celkem tedy byla sk. A úspěšná z 34 %. Sk. B potom byla úspěšná z 62 % (dvacet dva žen, tj. 44 %, a devět mužů, tj. 18 %). Ve sk. C odpovědělo správně 50 % dotazovaných (osmnáct žen, tj. 36 %, a sedm mužů, tj. 14 %).

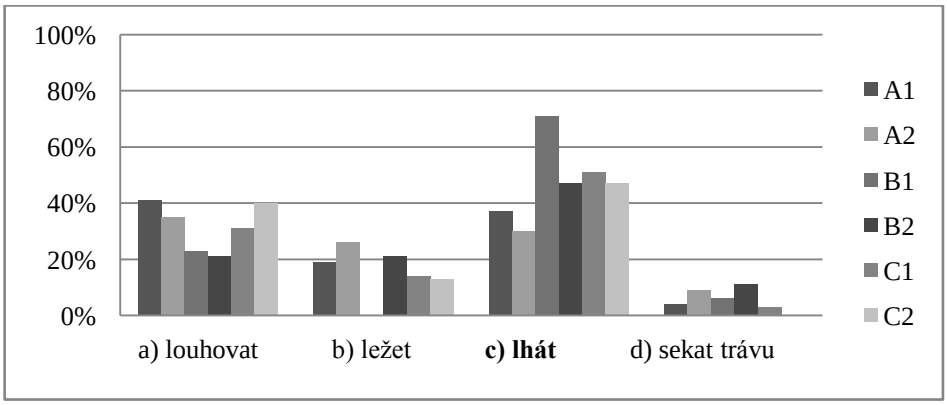

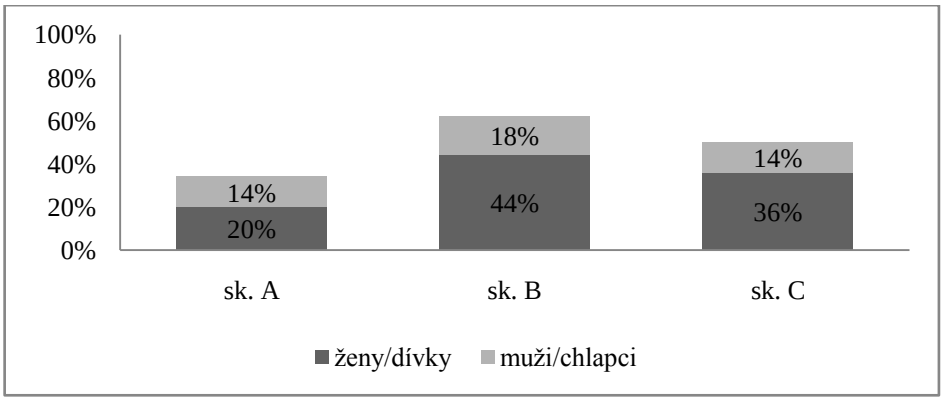

Otázka č. 28

V další otázce bylo užito maskulinum **náprotivok** (vz.: dub), jehož českým ekvivalentem, a tudíž i správnou odpovědí je a) *protějšek*, popř. i *protiklad*.

Mezi další možné odpovědi jsme zařadili b) *protivný člověk* (slov. *protivný človek*), zde je patrný společný základ, a to *proti*, jehož odvozeniny jsou právě „*protivný, protiviti se; protější*" (Machek 1957, 1997). Dalšími možnostmi potom byla substantiva c) *přechod* (slov. *prechod*) a d) *soused* (slov. *sused*), u nichž některý z respondentů také mohl vnímat významovou souvislost se slovem *(na)proti*, ani tyto odpovědi však nejsou správné.

Správnou odpověď a) zvolilo osmnáct dívek (67 %) a patnáct chlapců (65 %) sk. A, dvacet pět žen (81 %) a šestnáct mužů (84 %) sk. B a dvacet čtyři žen (69 %) se čtrnácti muži (93 %) sk. C. Odpověď b) potom zvolilo šest dívek (22 %) a čtyři chlapci (17 %), ve sk. B tři ženy (10 %) a jeden muž (5 %), ve sk. C potom šest žen (17 %) a jeden muž (7 %). Možnost c) považovala za správnou jedna z dívek sk. A1 (4 %), dva chlapci sk. A2 (9 %), stejný počet, tj. dvě, ženy sk. B1 (6 %) a také dva muži sk. B2 (11 %), ze sk. C tuto odpověď nevybral žádný z respondentů. Odpověď d) pak uvedly dvě dívky (7 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, jedna žena (3 %) sk. B, resp. B1 a pět žen (14 %) sk. C. resp. C1.

Správně odpovědělo 66 % dotazovaných sk. A (osmnáct dívek, tj. 36 %, a patnáct chlapců, tj. 30 %). Ve sk. B potom odpovědělo správně 82 % dotazovaných (dvacet pět žen, tj. 50 %, a šestnáct mužů, tj. 32 %). Sk. C byla úspěšná ze 76 % (dvacet čtyři žen, tj. 48 %, a čtrnáct mužů, tj. 28 %).

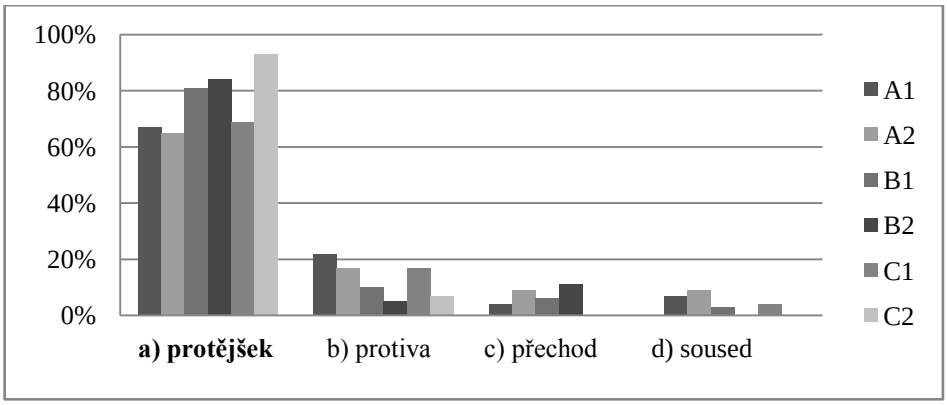

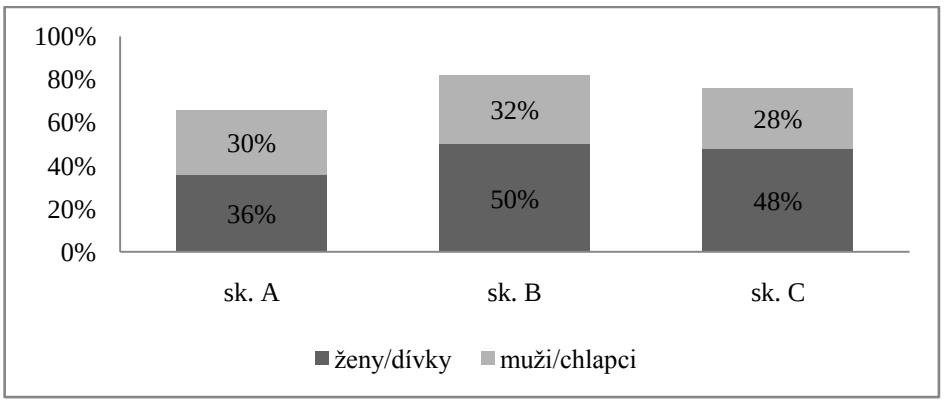

Otázka č. 29

V další zadané otázce bylo užito adjektiva **nástojčivý,** s českým ekvivalentem, a tudíž i správnou odpovědí a) *naléhavý*. Základem zadaného slova je pravděpodobně „**nastojte:** nyní citoslovce překvapení (zast., jen knižní), stč. též a val. *nestojte*. […] Je to nejspíše ustrnulý imperativ od *nástáti* státi u koho, adesse, naléhati, dotírati, andringen, tedy = dotírejte na útočníka.“ (Machek 1957). Významová souvislost je zde patrná.

Dále měl respondent na výběr možnost b) *technický* (č. i slov.), c) *přichystaný* (slov. *prichystaný*) a d) *stojící* (slov. *stojací*), slova se shodují slovním druhem, i přítomností některých hlásek, jinak se slovem zadaným v otázce nijak nesouvisí a byla uvedena zcela náhodně.

Správnou odpověď a) zvolilo devatenáct dívek (70 %) a dvanáct chlapců (52 %), ve sk. B pak dvacet žen (65 %) a třináct mužů (68 %), ve sk. C dvacet dva žen (63 %) a jedenáct mužů 73 %). Druhou z odpovědí uvedly čtyři dívky (15 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, čtyři ženy (13 %) a dva muži (11 %) sk. B a dvě ženy (6 %) ze sk. C, resp. C1. Odpověď c) pak zvolily tři dívky (11 %) a čtyři chlapci (17 %) sk. A, sedm

žen (23 %) se dvěma muži (11 %) sk. B, pět žen (14 %) a jeden muž (7 %) sk. C. Odpověď d) pak uvedla jedna z dívek sk. A1 (4 %), pět chlapců sk. A2 (22 %), ve sk. B potom pouze dva muži (11 %) a ve sk. C šest žen (17 %) a tři muži (20 %).

Správně tedy odpovědělo devatenáct dívek (38 %) a dvanáct chlapců (24 %) sk. A, tj. 62 % celkem. Ve sk. B odpovědělo správně dvacet žen (40 %) a třináct mužů (26 %), dohromady tedy 66 %. Ve sk. C byla úspěšnost také 66 % (dvacet dva žen, tj. 44 %, a jedenáct mužů, tj. 22 %).

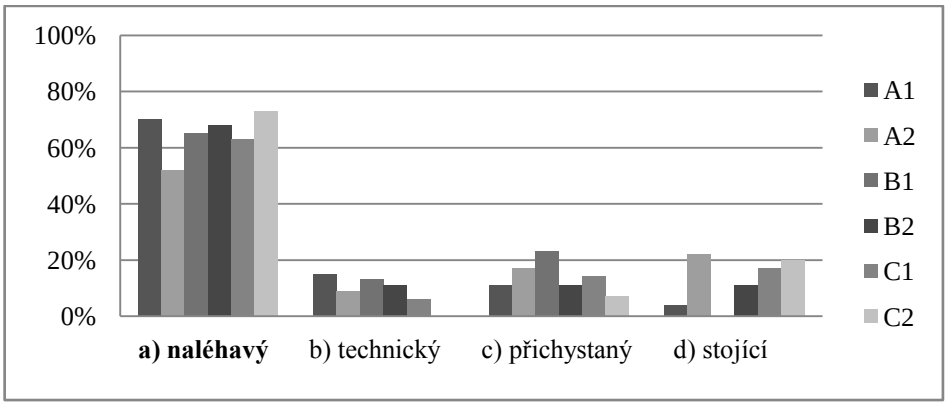

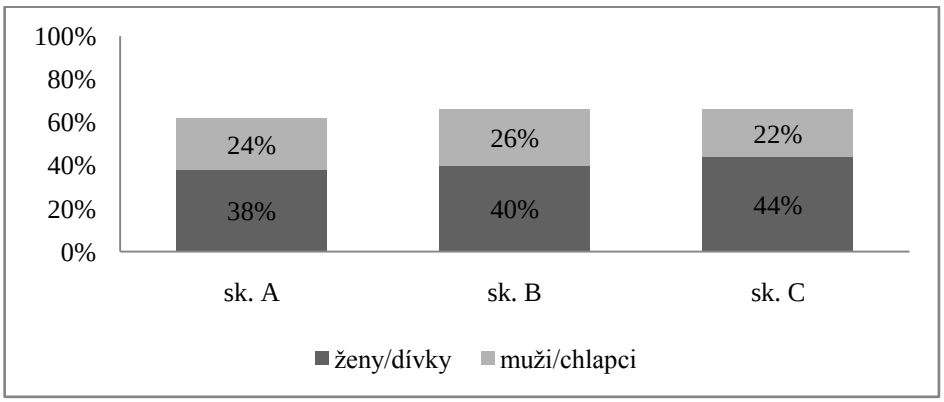

Otázka č. 30

I následující otázka obsahovala adjektivum, tentokrát **nestatočný**. Správnou odpovědí potom byla odpověď b) *nepoctivý*, popř. „ktorý nie je statočný, nečestný, nepoctivý, nesvedomitý, bezcharakterný“ (SSJ).

Dále bylo možné určit za správnou odpověď adjektiva a) *tekoucí* (slov. *tečúci*), c) *nedostatečný* (slov. *nedostatočný*) nebo d) *nestabilní* (slov. *nestabilný*). U těchto slov

můžeme najít stejné hlásky jako u zadaného slova, nejvýraznější je pak formální podobnost u možnosti c) (*nestatočný – nedostatečný*). U posledních dvou možností je potom stejně jako v zadaném slově záporná předpona *ne-*.

První z možností, možnost a) uvedla pouze jedna žena ze sk. B1 (3 %) a jedna žena ze sk. C1 (3 %). Správnou možnost b) pak uvedlo devět dívek (33 %) a sedm chlapců (30 %) sk. A, třináct žen (42 %) a sedm mužů (37 %) sk. B, osm žen (23 %) a sedm mužů (47 %) sk. C. Odpověď c) pak považovalo za správnou šestnáct dívek (59 %) a dvanáct chlapců (52 %), ve sk. B takto odpovědělo sedm žen (23 %) a o jednoho více, tj. osm, mužů (42 %), ve sk. C pak dvanáct žen (34 %) a čtyři muži (27 %). Odpověď d) pak uvedly dvě z dívek sk. A1 (7 %), čtyři chlapci ze sk. A2 (17 %), deset žen sk. B1 (32 %), čtyři muži ze sk. B2 (21 %), čtrnáct žen sk. C1 (40 %) a čtyři muži sk. C2 (27 %).

Správně pak odpovědělo devět dívek (18 %) a sedm chlapců (14 %) sk. A, celkem tedy 32 %. Ve sk. B odpovědělo správně třináct žen (26 %) a sedm mužů (14 %), tj. celkem 40 %. Sk. C byla potom úspěšná z 30 % (osm žen, tj. 16 %, a sedm mužů, tj. 14 %).

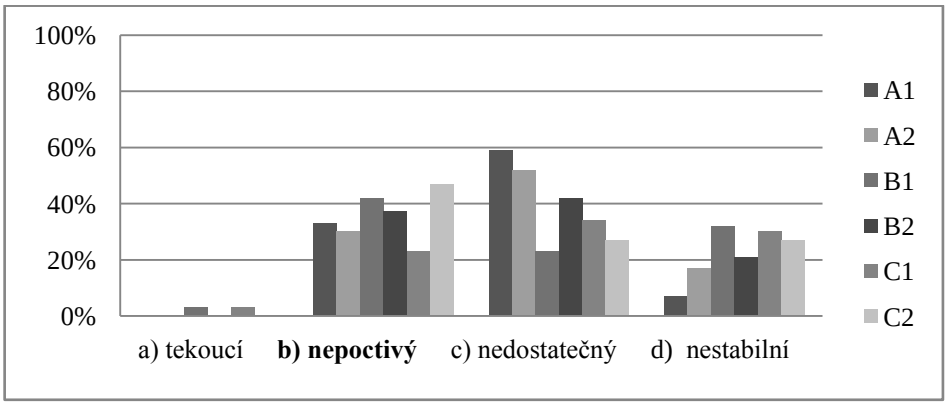

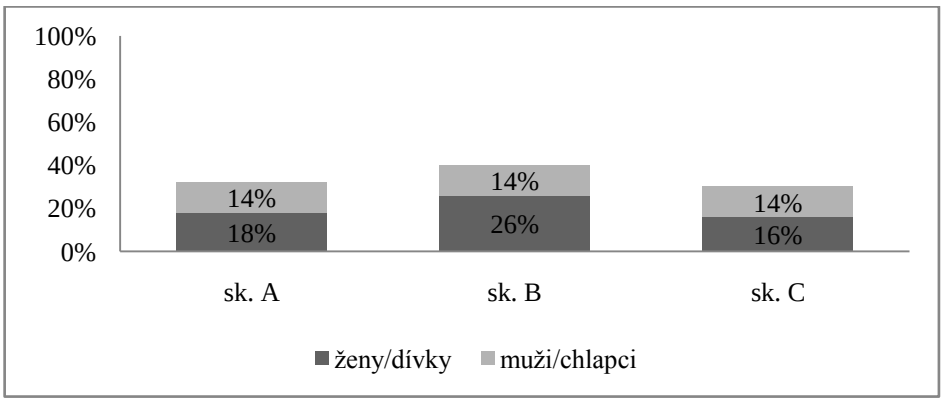

Otázka č. 31

Otázka č. 31 obsahovala substantivum mužského rodu **obor** (vz.: chlap u živ. a dub u neživ.). Za primárně správnou odpověď považujeme možnost a) *obr* („**1.** rozpráv. bytosť mimoriadnej veľkosti a sily“; KSSJ). Slovo *obr* existovalo již ve staročeštině v podobě *ober*, původně bylo **obrъmъ* z řeckého základu (Machek 1957, 1997). Další možnou správnou odpovědí je potom homonymum b) *obor* (= druh činnosti), které vzniklo přenesením významu.[32] Toto slovo je v posledních letech velice rozšířené, především v odborném a publicistickém stylu, proto se mohli respondenti spíše přiklánět k této odpovědi.

Další možnou odpovědí bylo substantivum c) *sázka* (slov. *stávka*) nebo d) *ohrada* (č. i slov.). Tyto možnosti se se zadaným slovem shodují pouze slovním druhem, jako odpovědi jsou nesprávné, se zadaným slovem nijak nesouvisí.

Odpověď a), primárně správnou odpověď zvolilo šest dívek sk. A1 (22 %), dva chlapci sk. A2 (9 %), osmnáct žen sk. B1 (58 %), dvanáct mužů sk. B2 (63 %), devatenáct žen ze sk. C1 (54 %) a osm mužů sk. C2 (53 %). Druhou správnou odpověď, odpověď b) pak uvedlo sedmnáct dívek (63 %) a osmnáct chlapců (78 %) sk. A, deset žen (32 %) a sedm mužů (37 %) sk. B, dále pak deset žen (29 %) a pět mužů (33 %) sk. C. Odpověď c) pak uvedl pouze jeden ze všech respondentů, resp. pouze jedna žena sk. C1 (3 %). Možnost d) byla považována za správnou čtyřmi dívkami (15 %) a třemi chlapci (13 %) sk. A, třemi ženami (10 %) sk. B, resp. B1, ve sk. C bylo takto odpovězeno pěti ženami (14 %) a dvěma muži (13 %).

Sekundárně správnou odpověď pak uvedlo sedmnáct dívek sk. A1 (34 %) a osmnáct chlapců sk. A2 (36 %), celkem tedy 70 % respondentů sk. A. Ve sk. B takto odpovědělo deset žen (20 %) a sedm mužů (14 %), celkem 34 %. Ve sk. C pak takto odpovědělo 30 % dotazovaných (deset žen, tj. 20 %, a pět mužů, tj. 10 %).

Primárně správnou odpověď pak uvedlo šest dívek (12 %) a pouze dva chlapci (4 %) sk. A, tedy 16 %. Dále takto odpovědělo osmnáct žen (36 %) a dvanáct mužů (24 %) sk. B, celkově byla tedy sk. B úspěšná z 60 %. Sk. C pak z 54 % (devatenáct žen, tj. 38 %, a osm mužů, tj. 16 %).

[32] Dříve se pole dělila na čtyři stejně velké díly, kterým se říkalo obory, přičemž každý z nich byl využíván jiným způsobem a za jiným účelem (→ různé druhy činnosti; Machek 1957, 1997).

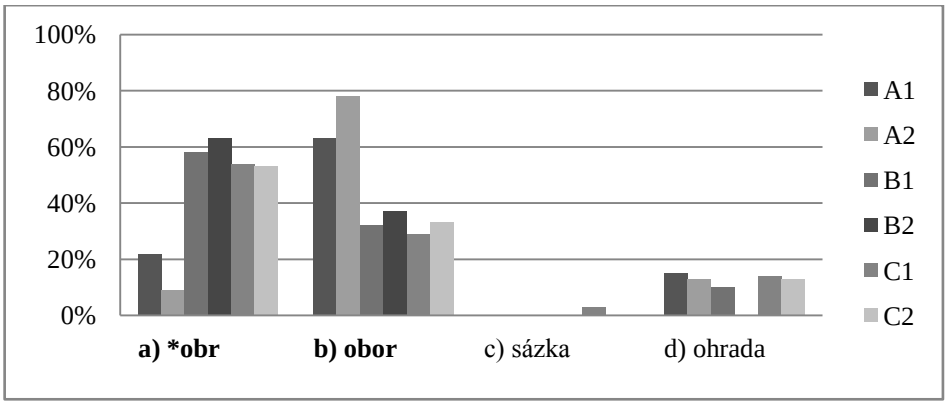

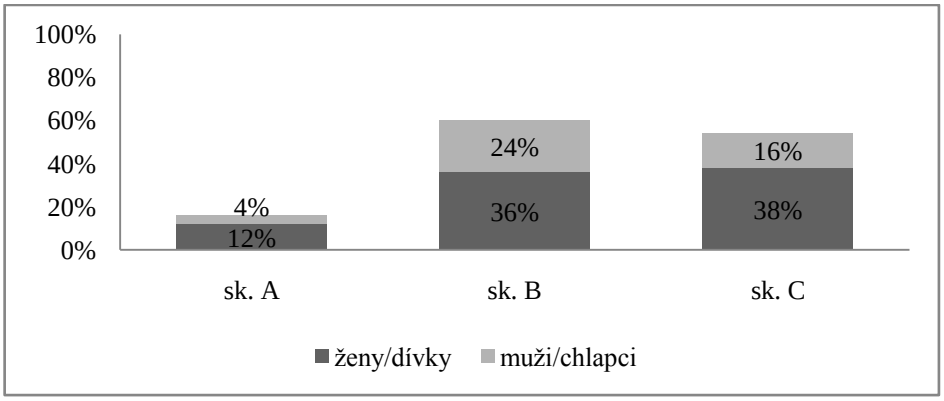

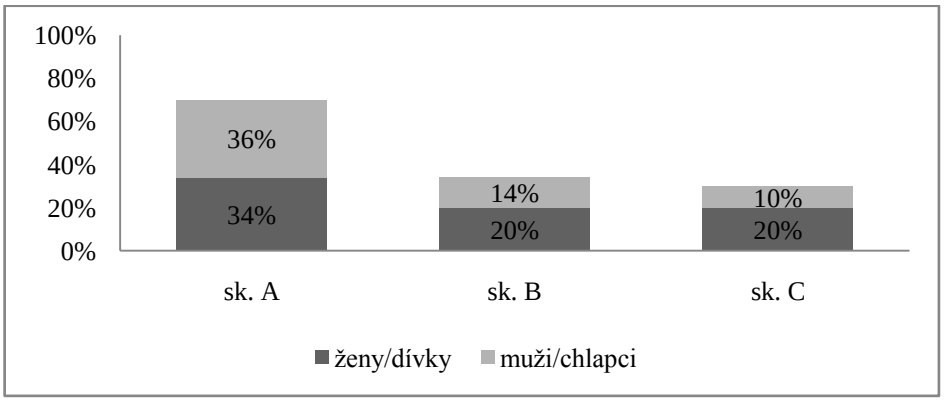

Otázka č. 32

Dále bylo zadáno maskulinum **organ** (vz.: dub). Jedinou možnou správnou odpovědí jsou *varhany*, tedy možnost b).

Další z možností bylo potom maskulinum a) *orgán* (č. i slov.). Zadanému slovu je asi nejblíže, v genitivu je pak slovo *orgán* zakončeno *-u* (na rozdíl od *organ*, kde je gen. zakončen *-a*), rod slov je pak shodný. Další možností potom bylo slovo c) *orkán*

(č. i slov.), které je formálně zadanému slovu také velice podobné. Poslední možnou odpovědí pak bylo slovo d) *orangutan*, které má se zadaným slovem společný, zejména pro češtinu ne moc typický, konsonant *g*, dále se shodují počátečním vokálem a zakončením *-an*.

Odpověď a) považovalo za správnou dvacet tři dívek (85 %) a dvacet chlapců (87 %) sk. A, dvanáct žen (39 %) a devět mužů (47 %) sk. B, devět žen (26 %) a čtyři muži (27 %) sk. C. Správnou odpověď b) pak ze sk. A uvedly pouze tři dívky (11 %), ve sk. B zvolilo tuto možnost patnáct žen (48 %) a devět mužů (47 %), ve sk. C pak sedmnáct žen (49 %) a devět mužů (60 %). Odpověď c) uvedla jedna dívka sk. A1 (4 %), dva chlapci sk A2 (9 %), čtyři ženy ze sk. B1 (13 %), jeden muž sk. B2 (5 %), šest žen sk. C1 (17 %) a jeden z mužů sk. C2 (7 %). Čtvrtou možnost pak uvedl pouze jeden chlapec sk. A2 (4 %), tři ženy sk. C1 (9 %) a jeden muž sk. C2 (7 %).

Správně odpověděly tři dívky sk. A1 (6 %) a žádný z chlapců sk. A2, celkem tedy byla sk. A úspěšná pouze z 6 %. Úspěšnost sk. B byla pak 48 % (patnáct žen, tj. 30 %, a devět mužů, tj. 18 %). Ve sk. C odpovědělo správně sedmnáct žen (34 %) a devět mužů (18 %), celkem tedy 52 % dotazovaných.

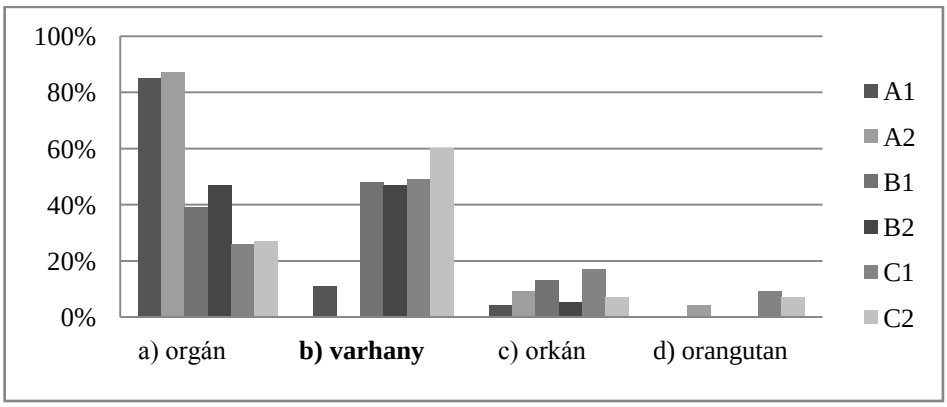

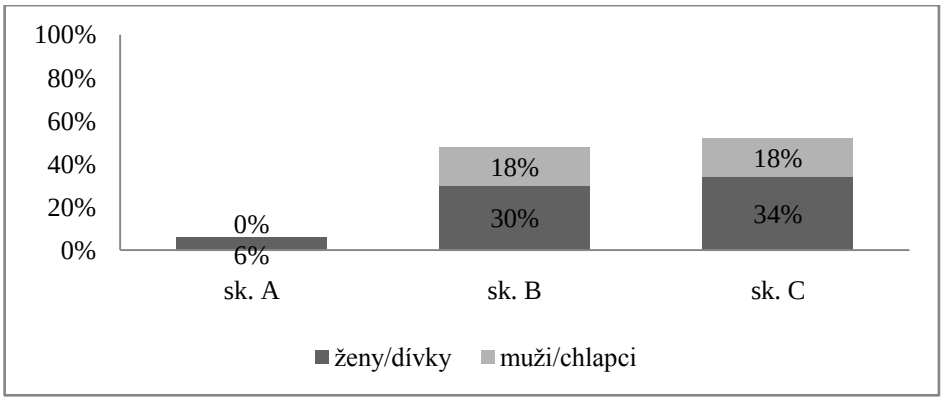

Otázka č. 33

Otázka č. 33 obsahovala femininum **paprad'** (vz.: dlaň), s českým překladem b) *kapradí*. Známé jsou i obměny tohoto slova, např. *kapratí*, *papradlí*, *krapadlí*, *paprut* či *papratka*, ve slovenštině např. *paprutka*, slovo existovalo již ve staročeštině (*kapratie*), z praslovanského *paportь* (Machek 1957, 1997).

Dále mohl respondent vybírat mezi substantivy a) *praděd* (slov. *praded*), c) *pomluva* (slov. *ohováranie*, *ohovárka*; *pomluva* je pak kniž. zastar.) nebo d) *tlapa* (slov. *laba*; viz Otázka č. 25). Tyto možnosti byly uvedeny zcela náhodně, se zadaným slovem se shodují pouze přítomností několika stejných hlásek a slovním druhem, poslední dvě možnosti pak i rodem. Možnost a) potom mohl respondent zvolit především kvůli shodné části slova *p(r)a-*, u slova praděd se jedná o předponu, u zadaného slova však toto *pa-* vzniklo reduplikací kořene (Machek 1957, 1997).

Možnost a) považovalo za správnou dvanáct dívek sk. A1 (44 %), sedm chlapců sk. A2 (30 %), dvě ženy sk. B1 (6 %), jeden muž sk. B2 (5 %) a pět žen sk. C1 (14 %). Správnou odpověď b) potom zvolilo dvanáct dívek (44 %) a patnáct chlapců (65 %) sk. A, dvacet tři žen (74 %) a jedenáct mužů (58 %) sk. B, dvacet tři žen (66 %) a třináct mužů (87 %) sk. C. Odpověď c) pak uvedly tři dívky (11 %) a jeden z chlapců (4 %) sk. A, pět žen (16 %) a sedm mužů (37 %) sk. B, sedm žen (20 %) a dva muži (13 %) sk. C, poslední možnost pak uvedla pouze jedna žena sk. B, resp. B1 (3 %).

Správně odpovědělo dvanáct dívek sk. A1 (24 %) a sedm chlapců sk. A2 (30 %), celkem tedy byla sk. A úspěšná z 54 %. Ve sk. B odpovědělo správně celkem 68 % dotazovaných (dvacet tři žen, tj. 46 %, a jedenáct mužů, tj. 22 %). Sk. C pak měla úspěšnost 72 % (dvacet tři žen, tj. 46 %, a třináct mužů, tj. 26 %).

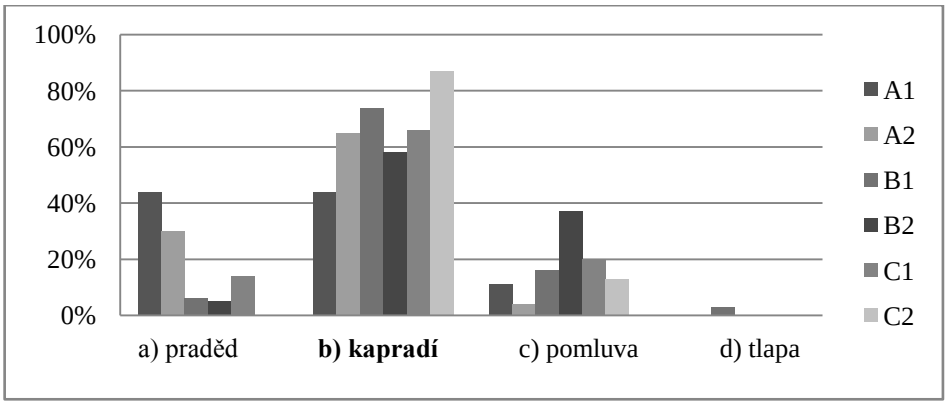

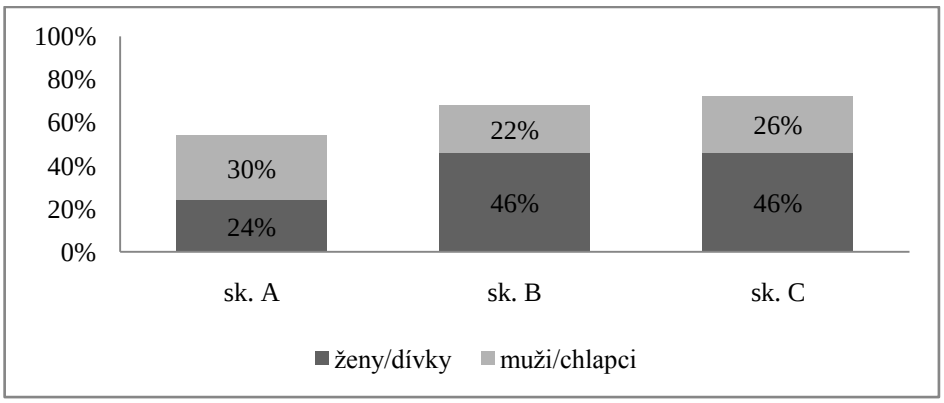

Otázka č. 34

V následující otázce bylo uvedeno femininum **pečeň** (vz.: dlaň), také se ve slovenštině objevuje obdoba slova, a to *pečeňa*. Správnou primární odpovědí je potom odpověď c) *játra*. Za správnou odpověď, byť skundární, přestože tento význam byl původním,[33] považujeme i *pečeně* (slov. spíše *pečienka*); KSSJ uvádí pouze význam *játra*.

Dalšími možnými odpověďmi dále bylo slovo b) *trouba* (slov. *rúra*) nebo d) *pecen* (slov. *peceň*), i zde je významová souvislost s *péci* či *pečením*, odpovědi jsou však nesprávné, možnost b) se pak se zadaným slovem shoduje rodem, všechny z možností jsou substantiva.

Sekundárně správnou možnost, možnost a) zvolilo dvacet dívek sk. A1 (74 %), patnáct chlapců sk. A2 (65 %), osm žen sk. B1 (26 %), pět mužů sk. B2 (26 %), jedna žena sk. C1 (3 %) a tři muži sk. C2 (20 %). Odpověď b) považovaly za správnou čtyři dívky

[33] Machek (Machek 1957) uvádí: „**pečeňa** slc.: […] játra. Je patrně od *péci*, takže je totožné s č. *pečeně* […] pečené maso. Význam játra se vyvinul asi z nějakého zvyku kuchyňského a hostitelského, nám blíže neznámého."

(15 %) a šest chlapců (26 %) sk. A, ze sk. B tuto odpověď zvolil pouze jeden z mužů (5 %), ve sk. C potom pět žen (14 %) a jeden muž (7 %). Primárně správnou odpověď c) uvedla pouze jedna dívka sk. A1 (4 %), jeden chlapec ze sk. A2 (4 %), dvacet dva žen (71 %) a třináct mužů (68 %) sk. B, dále pak dvacet sedm žen (77 %) a deset mužů (67 %) sk. C. Odpověď d) uvedly dvě z dívek sk. A1 (7 %), jeden chlapec sk. A2 (4 %), jedna žena sk. B1 (3 %), dvě ženy sk. C1 (6 %) a jeden muž ze sk. C2 (7%).

Sekundárně správnou odpověď uvedlo dvacet dívek sk. A1 (40 %) a patnáct chlapců sk. A2 (30 %), celkem tedy 70 %. Ve sk. B takto odpovědělo osm žen (16 %) a pět mužů (10 %), dohromady tedy 26 % respondentů, ve sk. C potom jedna žena (2 %) a tři muži (6 %), celkem 8 %.

Správně potom odpověděla pouze jedna dívka (2 %) a jeden chlapec (2 %) sk. A, celkem tedy 4 %. Ve sk. B odpovědělo správně dvacet dva žen (44 %) a třináct mužů (26 %), celkem 70 %, ve sk. C odpovědělo správně 74 % dotazovaných (dvacet sedm žen, tj. 54 %, a deset mužů, tj. 20 %).

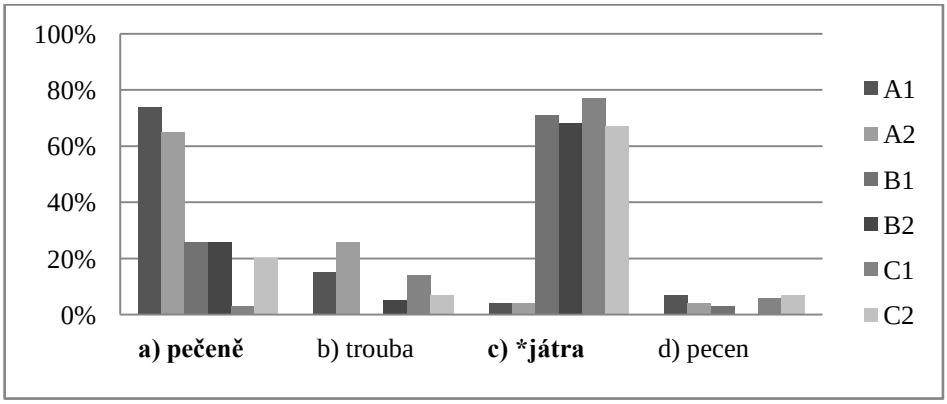

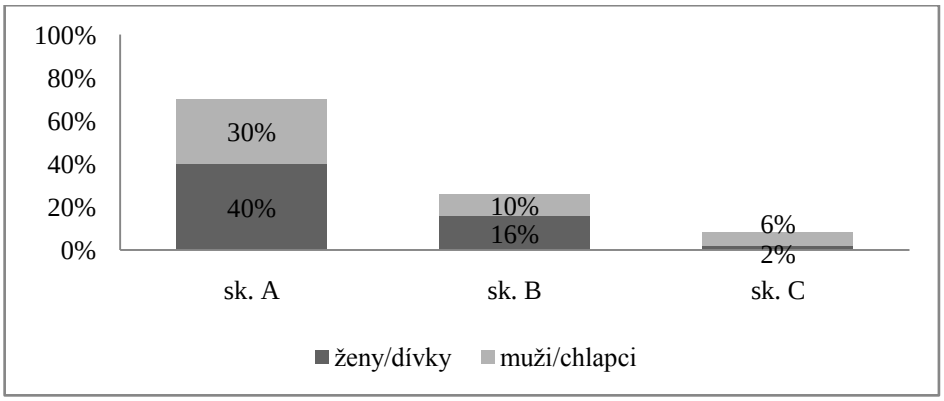

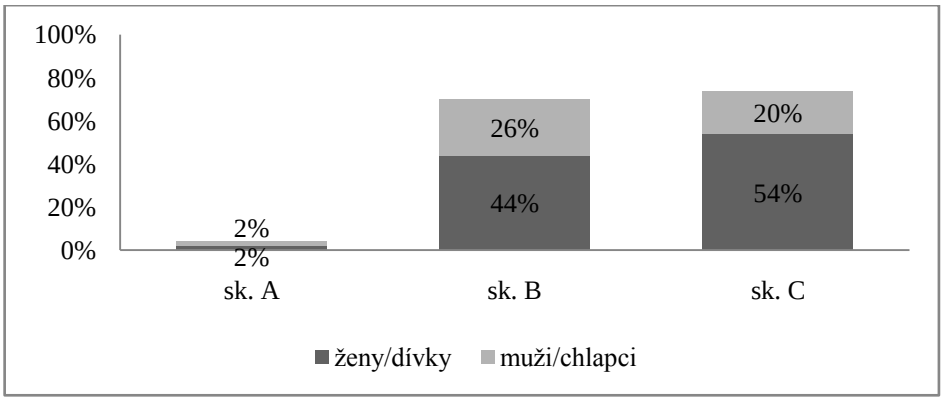

Otázka č. 35

V následující otázce bylo uvedeno femininum **poľovačka** (vz.: žena). Překlad tohoto slova do češtiny a správná odpověď je c) *hon*, popř. *lov*.

Další možnou odpovědí pak byla a) *polní cesta* (slov. *poľná cesta*), zde mohl respondent pociťovat souvislost skrze slovo *pole* nebo č. hov. univerbismus *polňačka* (*poľovačka – polňačka*). Dále mohl respondent vybrat b) *klouzačka* (slov. *kĺzačka*, popř. *šmýkačka*), toto slovo má shodnou koncovou část se slovem zadaným, významově spolu ale nijak nesouvisí. Poslední možností pak bylo d) *dělnice* (slov. *robotnice* či *robotníčka*), kde mohla být vnímána opět souvislost se slovem *pole*.

Možnost a) zvolilo čtrnáct dívek sk. A1 (52 %), sedmnáct chlapců sk. A2 (74 %), dvě ženy sk. B1 (6 %), tři muži sk. B2 (16 %) a jedna žena ze sk. C1 (3 %). Možnost b) potom zvolilo deset dívek sk. A1 (37 %), dva chlapci sk. A2 (9 %), sedm žen sk. B1 (23 %), tři muži sk. B2 (16 %), tři ženy sk. C1 (9 %) a jeden muž sk. C2 (7 %). Správnou odpověď c) uvedla pouze jedna dívka ze sk. A1 (4 %) a čtyři chlapci sk. A2 (17 %), ve sk. B správně odpovědělo dvacet dva žen (71 %) a třináct mužů (68 %), ve sk. C potom dvacet osm žen (80 %) a čtrnáct mužů (93 %). Odpověď d) považovaly za správnou pouze dvě dívky sk. A1 (7 %) a tři ženy ze sk. C1 (9 %).

Ve sk. A správně odpověděla pouze jedna dívka (2 %) a čtyři chlapci (8 %), celkem tedy 10 % respondentů, ve sk. B potom dvacet dva žen (44 %) a třináct mužů (26 %), tj. dohromady 70 %. Ve sk. C uvedlo správnou odpověď 84 % dotazovaných (dvacet osm žen, tj. 56 %, a čtrnáct mužů, tj. 28 %).

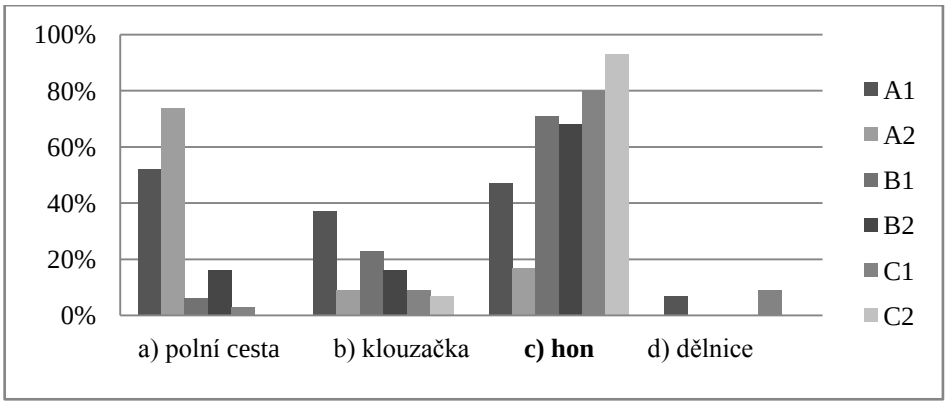

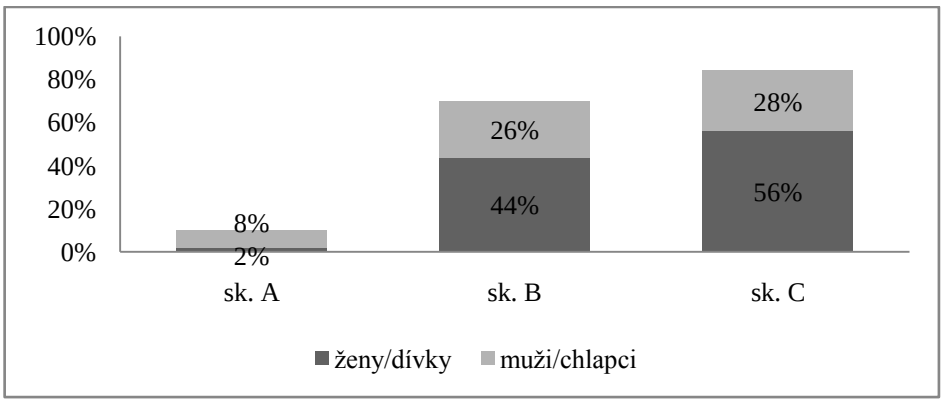

Otázka č. 36

Otázka č. 36 obsahovala sloveso **poškulovať**, správná odpověď je potom d) *pošilhávat*, kdy sloveso *škúliť* KSSJ vysvětluje takto: „**1.** mať očnú chybu, při kt. osi očí nie sů rovnobežné […] **2.** *expr.* nenápadne (bokom) pozerať […] **3.** *expr.* zazerať […] **4.** *expr.* prejavovať zájem, poškulovať“. Slova *škúliť* i *šilhat* pak pochází z němčiny, konkrétně ze středohornoněmeckého *schilhen*, dnes *schielen* (Machek 1957, 1997).

Respondenti měli dále na výběr tyto možnosti: a) *být po škole* (slov. *byť*, popř. *zostať po škole*), b) *pochlebovat* (slov. *pochlebovať*) a c) *přemýšlet* (slov. *premýšľať*). Možnost a) mohl respondent zvolit kvůli přítomnosti hláskové skupiny *-šk-* a formální podobnosti, možnost b) pak kvůli předponě *po-*, třetí možnost se pak se zadaným slovem shoduje pouze slovním druhem a několika hláskami, žádná z těchto odpovědí však není správná.

Odpověď a) uvedlo devět dívek (33 %) a sedm chlapců (30 %) sk. A, jedna žena (3 %) a dva muži (11 %) sk. B a čtyři ženy (11 %) s jedním mužem (7 %) sk. C. Možnost b) zvolilo devět dívek sk. A1 (33 %), tři chlapci sk. A2 (13 %), třináct žen sk. B1 (42 %), čtyři muži sk. B2 (21 %), dvanáct žen sk. C1 (34 %) a dva muži sk. C2 (13 %). Ve sk. A

odpověď c) zvolili pouze čtyři chlapci (17 %), ve sk. B potom jedna žena (3 %) a dva muži (11 %), ve sk. C jedna žena (3 %) a jeden muž (7 %). Správnou odpověď d) ve sk. A uvedlo devět dívek (33 %) a stejný počet, tj. devět, chlapců (39 %), ve sk. B šestnáct žen (52 %) a jedenáct mužů (58 %) a ve sk. C osmnáct žen (51 %) a jedenáct mužů (73 %).Správně odpovědělo devět dívek sk. A1 (18 %) a devět chlapců sk. A2 (18 %), celkem tedy 36 % respondentů sk. A. Ve sk. B správně odpovědělo šestnáct žen (32 %) a jedenáct mužů (22 %), dohromady 54 %, ve sk. C osmnáct žen (36 %) a jedenáct mužů (22 %), dohromady 58 %.

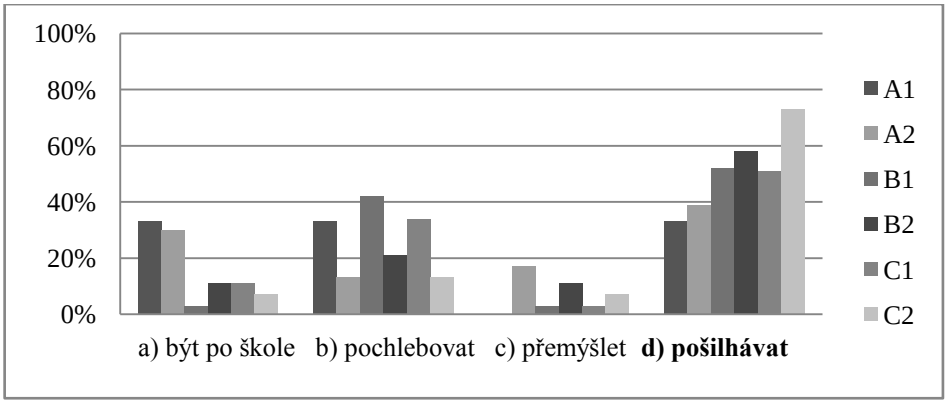

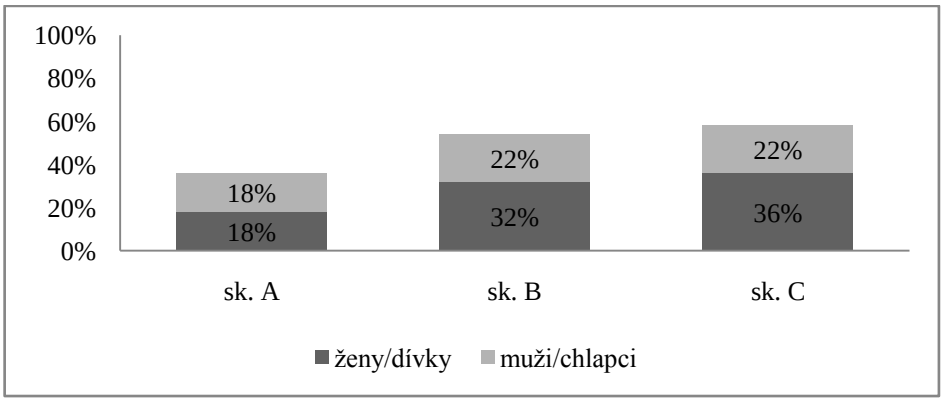

Otázka č. 37

V otázce č. 37 bylo pak zadáno substantivum ženského rodu, vzoru ulica, a to **říša**. Slovo pochází ze starohornoněmeckého *rīhhi,* nyní *Reich* (Machek 1957, 1997), stejně jako český ekvivalent zadaného slova, ten potom zní: *říše*, správnou odpovědí je tedy d).

Dále mohli respondenti odpovědět a) *hlupák* (č. i slov.), jeden z respondentů sk. A2 se domníval, že slovo *říša* je zobecnělá podoba hypokoristika *Říša* (= Richard) a že tento Richard je obdobou českého hloupého Honzy, tato úvaha je však milná. Dalšími možnými odpověďmi pak byla slova b) *rikša* (č. i slov.) a c) *rýže* (slov. *ryža*), která se se slovem v otázce shodují formálně, nikoliv však významem.

Odpověď a) považovalo za správnou pět dívek (19 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, čtyři ženy (13 %) a jeden muž (5 %) sk. B, ve sk. C takto odpověděly čtyři ženy (11 %). Druhou možnou odpověď, odpověď b) uvedla jedna dívka (4 %) a jeden chlapec (4 %) sk. A, jedna žena (3 %) sk. B, resp. B1 a tři ženy (9 %) sk. C, resp. C1. Možnost c) zvolilo osm dívek (30 %) a čtrnáct chlapců (61 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a jeden muž (5 %) sk. B a šest žen (17 %) s jedním mužem (7 %) sk. C. Správnou odpověď d) pak uvedlo třináct dívek sk. A1 (48 %), šest chlapců sk A2 (26 %), dvacet čtyři žen sk. B1 (77 %), sedmnáct mužů sk. B2 (89 %), dvacet dva žen sk. C1 (63 %) a čtrnáct mužů sk. C2 (93 %).

Ve sk. A správně odpovědělo třináct dívek (26 %) a šest chlapců (12 %), dohromady tedy 38 %. Úspěšnost sk. B byla potom 82 % (dvacet čtyři žen, tj. 48 %, a sedmnáct mužů, tj. 34 %). Ve sk. C odpovědělo správně 72 % respondentů (dvacet dva žen, tj. 44 %, a čtrnáct mužů, tj. 28 %).

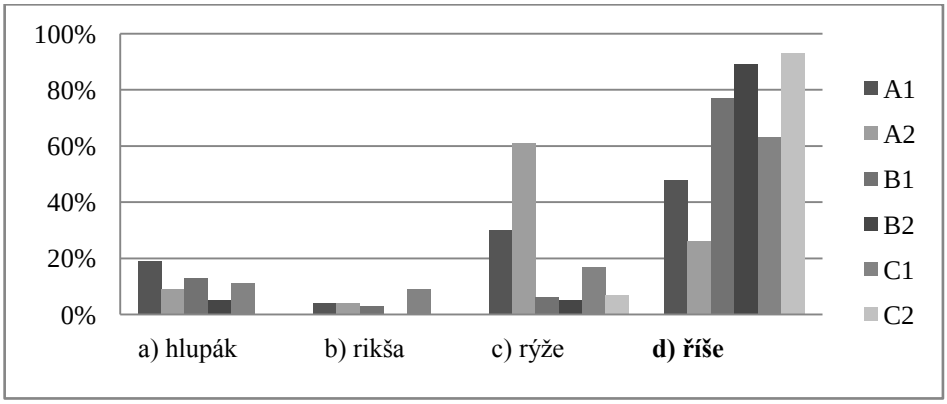

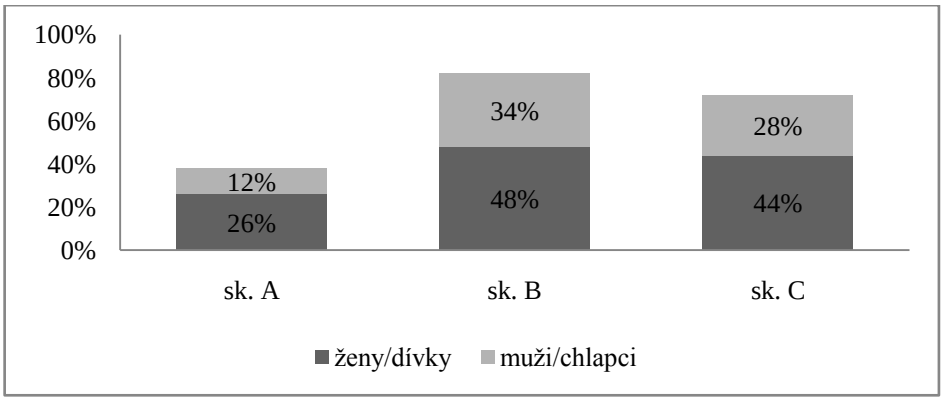

Otázka č. 38

Maskulinum **rovesník** (vz.: chlap) zadané v otázce č. 38 má český ekvivalent *vrstevník*, popř. *současník*, správná odpověď je tedy b).

Respondent dále mohl odpovědět a) *rozcestí* (slov. *rázcestie*), c) *vývěska* (slov. *vývеska*), poslední možností potom byl d) *protivník, soupeř* (slov. *protivník, súper*), což je v podstatě pravý opak slovenského *rovesník*, bereme-li v úvahu i sekundární význam slova („**2.** kamarát, priateľ, druh“; SSJ). Všechny možnosti se se zadaným slovem shodují slovním druhem a přítomností několika hlásek, žádná ale není správnou.

Odpověď a) uvedlo osm dívek (30 %) a stejný počet, tj. osm, chlapců (35 %) sk. A, tři ženy (10 %) a dva muži (11 %) sk. B, pět žen (14 %) a dva muži (13 %) sk. C. Správnou odpověď b) zvolilo devět dívek (33 %) a čtyři chlapci (17 %) sk. A, dvacet jedna žen (68 %) a šestnáct mužů (84 %) sk. B, dvacet pět žen (71 %) a třináct mužů (87 %) sk. C. Možnost c) pak uvedly tři dívky (11 %) a pět chlapců (22 %), ve sk. B takto odpověděly dvě ženy (6 %) a jeden muž (5 %), ve sk. C potom dvě ženy (6 %), možnost d) uvedlo sedm dívek (26 %) a šest chlapců (26 %) sk. A, pět žen ze sk. B1 (16 %) a tři ženy ze sk. C1 (9 %).

Správně odpovědělo devět dívek sk. A1 (18 %) a čtyři chlapci sk. A2 (8 %), celkem tedy 26 % dotazovaných sk. A. Ve sk. B odpovědělo správně 74 % dotazovaných (dvacet jedna žen, tj. 42 %, a šestnáct mužů, tj. 32 %), ve sk. C pak byla úspěšnost 76 % (dvacet pět žen, tj. 50 %, a třináct mužů, tj. 26 %).

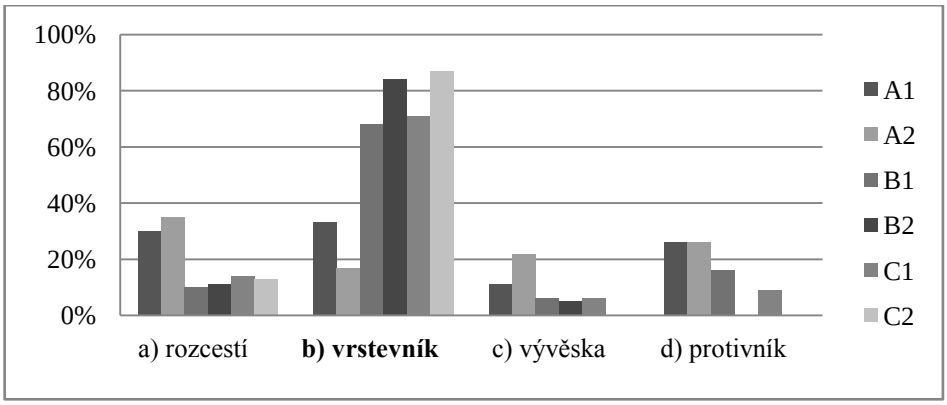

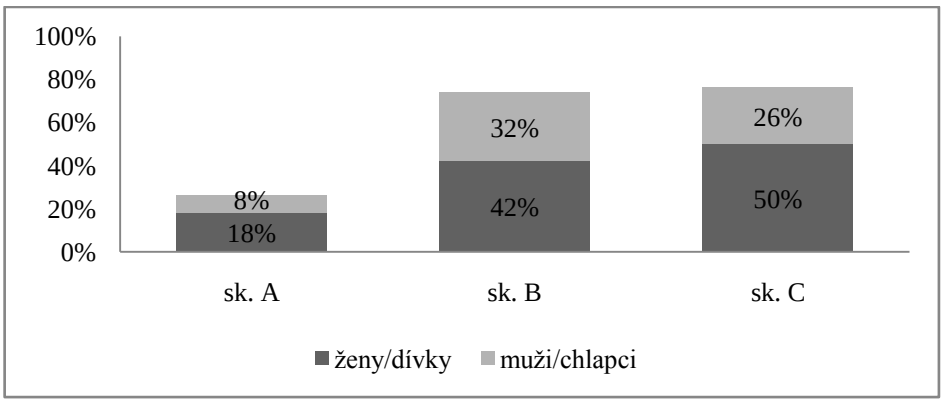

Otázka č. 39

Následující otázka obsahuje zájmeno **samosvoj**, které však do češtiny překládáme jako adjektivum *samostatný* („svoj vlastný, samostatný: *Chce dokázať, že ona je tu sama, pani samosvoja.*“; SSJ), správnou odpovědí je tedy možnost c). Také by se slovo *samosvo*j dalo přeložit jako zájmeno *sám*, jedná se o knižní, nicméně starší generací stále užívaný výraz.

Další možné odpovědi potom byli: a) *sólový zpěvák* (slov. *sólový spevák*), adjektivum b) *sobecký* (slov. *sebecký*) a d) *samospoušť* (slov. *samospúšť*). U všech odpovědí můžeme vnímat souvislost s významem slova *sám*, dále se slova shodují i několika hláskami, u poslední z odpovědí je přítomna stejná část kompozita jako u zadaného slova, a to *samo-*. Žádná z těchto tří odpovědí však není správná.

Odpověď a) považovaly za správnou dvě dívky (7 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, jedna žena (3 %) s jedním mužem (5 %) ze sk. B a jedna žena (3 %) sk. C, resp. C1. Druhou možnou odpověď uvedla jedna dívka (4 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, pět žen (16 %) a stejný počet, tj. pět, mužů (26 %) sk. B, šest žen (17 %) a tři muži (20 %) sk. C.

Správnou odpověď c) uvedlo devatenáct dívek sk. A1 (70 %), osmnáct chlapců sk. A2 (78 %), patnáct žen sk. B1 (48 %), deset mužů sk. B2 (53 %), dvacet pět žen sk. C1 (71 %) a deset mužů sk. C2 (67 %). Odpověď d) pak zvolilo pět dívek (19 %) a jeden chlapec (4 %) sk. A, deset žen (32 %) a tři muži (16 %) sk. B, tři ženy (9 %) a dva muži (13 %) sk.C.

Správně odpovědělo 74 % dotazovaných sk. A (devatenáct dívek, tj. 38 %, a osmnáct chlapců, tj. 36 %), ve sk. B potom odpovědělo správně patnáct žen (30 %) a deset mužů (20 %), celkem tedy 50 %. Ve sk. C správnou odpověď uvedlo dvacet pět žen (50 %) a deset mužů (20 %), úspěšnost sk. C tedy byla 70 %.

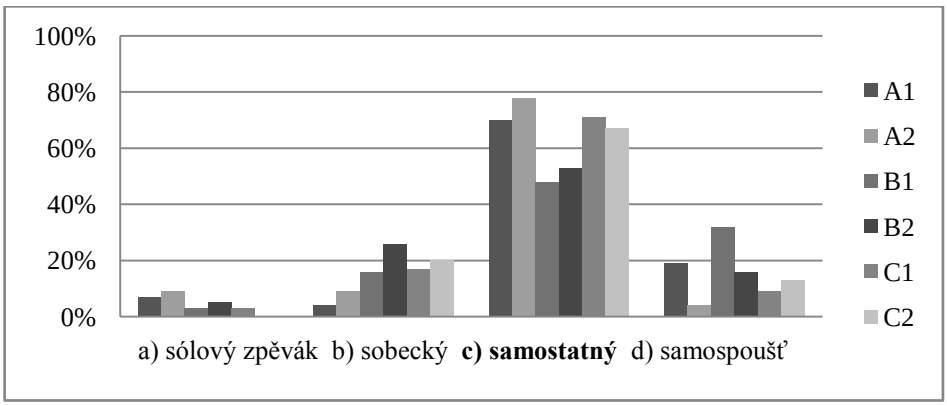

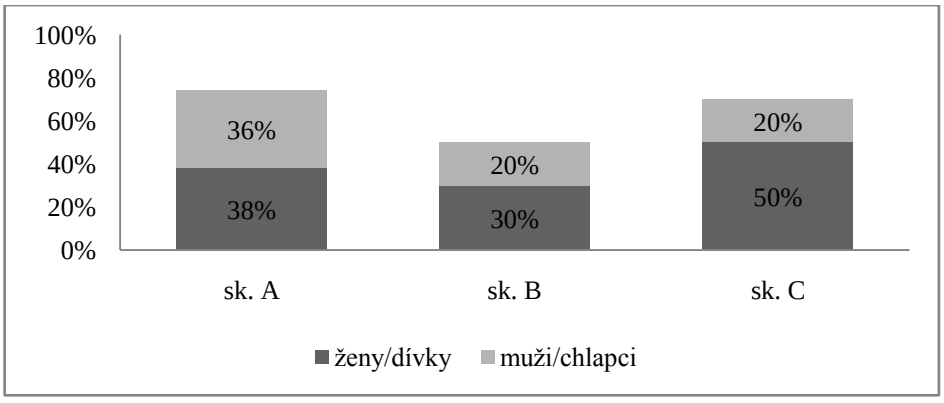

Otázka č. 40

Čtyřicáté slovo dotazníku je **spinka**. Jedná se o femininum vzoru žena, které do češtiny překládáme jako *sponka*, tudíž správná odpověď je b).

Mezi další odpovědi byla zařazena možnost a) *spící dítě* (slov. *spiaci dieťa*) či c) *spánek* (slov. *spánok*), některému z respondentů totiž slovo *spinka* mohlo evokovat slova *spát* či *spinkat*, slovo *spinka* však spíše souvisí se *spínat*, *sepnout*. Poslední možnou odpovědí pak bylo slovo d) *topinka* (slov. *hrianka*), u kterého lze sledovat jistou formální podobnost (*spinka – topinka*), ani tato odpověď však není správná.

Odpověď a) zvolily tři dívky sk. A1 (11 %), jeden muž ze sk. B2 (5 %), jedna žena (3 %) a jeden muž (7 %) ze sk. C. Správnou odpověď b) potom uvedlo šestnáct dívek sk. A1 (59 %), třináct chlapců sk. A2 (57 %), dvacet šest žen sk. B1 (84 %), šestnáct mužů sk. B2 (84 %), třicet žen sk. C1 (86 %) a čtrnáct mužů sk. C2 (93 %). Odpověď c) potom uvedlo osm dívek (30 %) a čtyři chlapci (17 %) sk. A, jedna žena ze sk. B1 (3 %) a dvě ženy ze sk. C1 (6 %), poslední z možností pak uvedlo šest chlapců sk. A2 (26 %), čtyři ženy sk. B1 (13 %). Dva muži sk. B2 (11 %) a dvě ženy sk. C1 (6 %).

Správně tedy odpovědělo 58 % respondentů sk. A (šestnáct dívek, tj. 32 %, a třináct chlapců, tj. 26 %), 84 % respondentů sk. B (dvacet šest žen, tj. 52 %, a šestnáct mužů, tj. 32 %) a 88 % respondentů sk. C (třicet žen, tj. 60 %, a čtrnáct mužů, tj. 28 %).

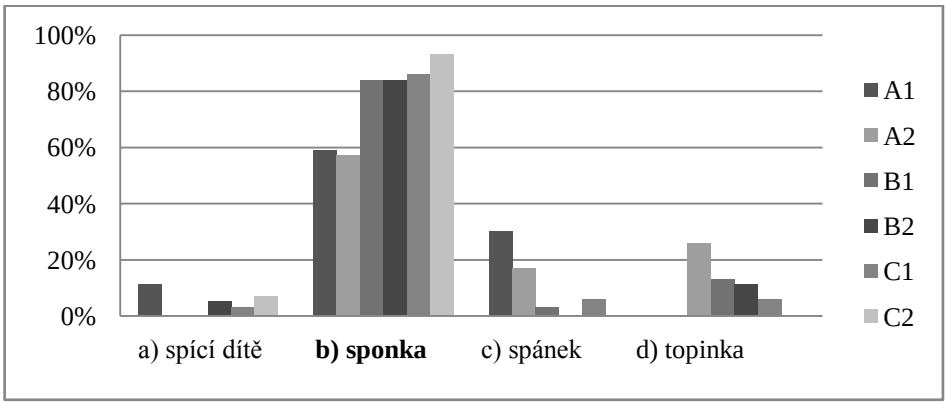

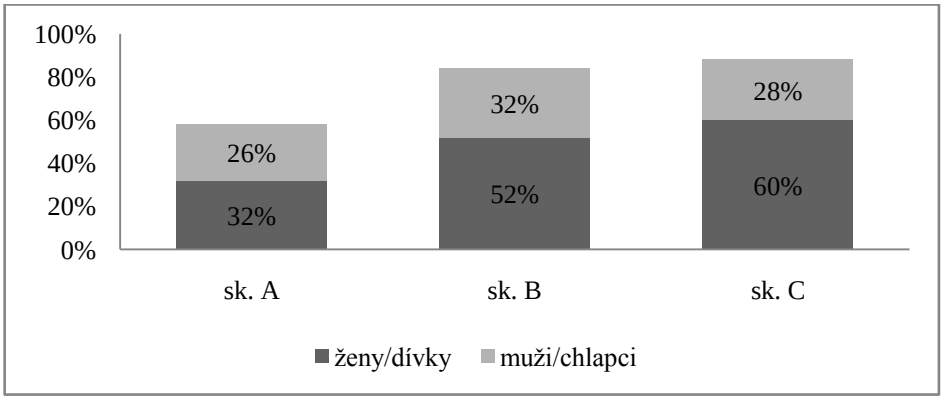

Otázka č. 41

Následujícím slovem je potom dokonavé sloveso **spraviť**. Toto sloveso má řadu významů, tím základním je: „**1.** […] vykonať, urobiť, podniknúť: *s. si svoju robotu; s. (veľký, pekný) kus práce*“; SSJ). Správnou odpovědí je tedy c) *udělat*.

Odpovědi byly možné tyto: a) *opravit* (slov. *opraviť*), b) *oznámit* (slov. *oznámiť*) nebo d) *zabít* (slov. *zabiť*); všechna uvedená slovesa jsou dokonavá. První z možností mohl respondent vybrat kvůli podobnosti s českým *spravit*, ve významu právě *opravit něco* (*spraviť – spravit*), druhou pak kvůli podobnosti se *zpravit,* tj. *oznámit* (*spraviť – zpravit, oznámit*). Poslední z možných odpovědí by mohla být vybrána snad s přihlédnutím na argotický význam slova (*spraviť – spravit*, tj. něco zařídit → zabít někoho), tento postup však není vhodný, i tato odpověď tedy není považována za správnou.

Odpověď a) uvedlo patnáct dívek sk. A1 (56 %), čtrnáct chlapců sk. A2 (61 %), čtyři ženy sk. B1 (13 %), osm mužů sk. B2 (42 %), čtrnáct žen sk. C1 (40 %) a tři muži sk. C2 (20 %). Odpověď b) zvolilo šest dívek sk. A1 (22 %), tři chlapci sk. A2 (13 %), sedm žen sk. B1 (23 %), čtyři muži sk. B2 (21 %), osm žen sk. C1 (23 %) a čtyři muži sk. C2 (27 %). Správnou odpověď c) uvedlo šest dívek (22 %) a stejný počet, tj. šest, chlapců (26 %) sk. A, dvacet žen (65 %) a sedm mužů (37 %) sk. B, dvanáct žen (34 %) a osm mužů (53 %) sk. C. Možnost d) odpověděla pouze jedna žena ze sk. C1 (3 %).

Správně odpovědělo šest dívek (12 %) a šest chlapců (12 %) sk. A, celkem tedy 24 % respondentů sk. A. Sk. B byla úspěšná z 54 % (dvacet žen, tj. 40 %, a sedm mužů, tj. 14 %), ve sk. C odpovědělo správně 40 % dotazovaných (dvanáct žen, tj. 24 %, a osm mužů, tj. 16 %).

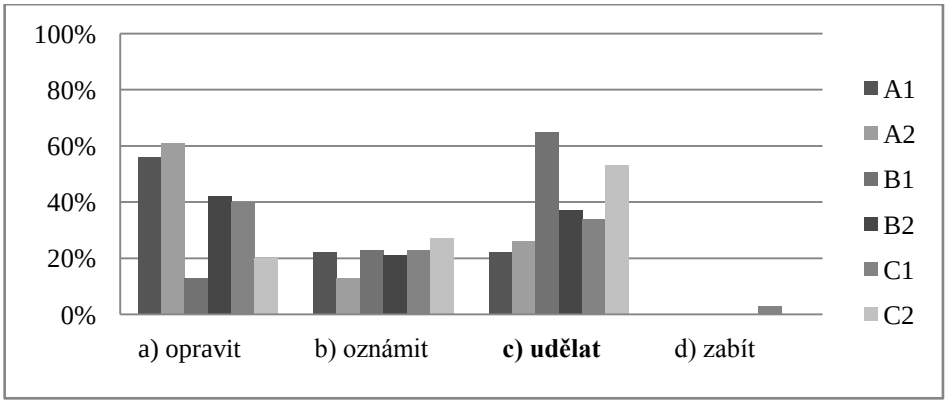

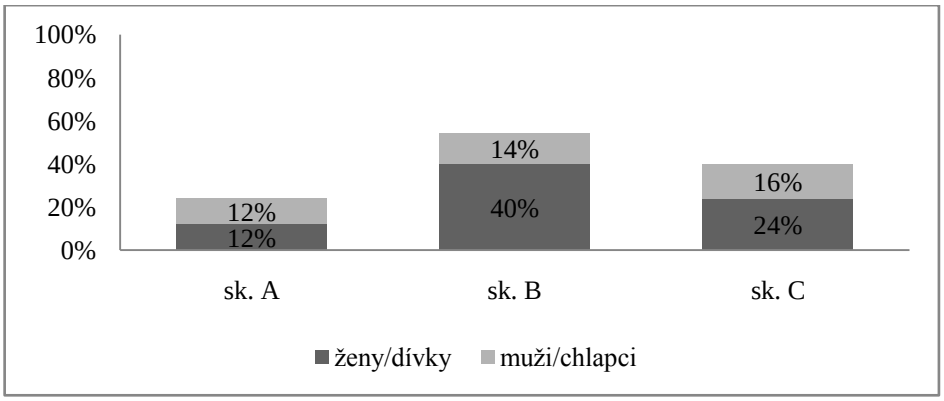

Otázka č. 42

Otázka č. 42 obsahovala adjektivum **sprostý**, které do češtiny překládáme jako a) *hloupý*, popř. *tupý*, *nerozumný* či *nechápavý*.

Dále mohl respondent vybírat z možností b) *obyčejný* (slov. *obyčajný*), c) *vulgární* (slov. *vulgárny*) a d) *nešikovný* (č. i slov.). Slova se shodují slovním druhem, jinak se zadaným slovem nijak nesouvisí. Někteří z respondentů samozřejmě mohli zvolit odpověď c), protože synonymem č. slova *vulgární* je *sprostý*, tedy homonymum zadaného slova, jistá souvislost ve významu, se zde nachází (ve smyslu *omezený, jednoduchý*, *prostý* apod.), nicméně odpověď je špatná.

Ve sk. A uvedly správnou odpověď a) pouze dvě dívky (7 %) a jeden z chlapců (4 %), ve sk. B potom dvacet žen (65 %) a devět mužů (47 %), ve sk. C odpovědělo správně čtrnáct žen (40 %) a jedenáct mužů (73 %). Odpověď b) zvolilo pět dívek (19 %) a dva chlapci (9 %) sk. A, šest žen (19 %) a čtyři muži (21 %) sk. B a osm žen (23 %) sk. C, resp. C1. Odpověď c) uvedlo osmnáct dívek (67 %) a devatenáct chlapců (83 %), ve sk. B tuto možnost zvolily čtyři ženy (13 %) a šest mužů (32 %), ve sk. C potom dvanáct žen (34 %) a čtyři muži (27 %). Odpověď d) potom byla považována za správnou dvěma dívkami sk. A1 (7 %), jedním chlapcem sk. A2 (4 %), jednou ženou sk. B1 (3 %) a jednou ženou sk. C1 (3 %).

Správně odpověděly pouze dvě dívky (4 %) a jeden chlapec (2 %) sk. A, celkem tedy 6 %. Ve sk. B odpovědělo správně dvacet žen (40 %) a devět mužů (18 %), celkem 58 % dotazovaných. Sk. C byla úspěšná ze 40 % (čtrnáct žen, tj. 28 %, a jedenáct mužů, tj. 22 %).

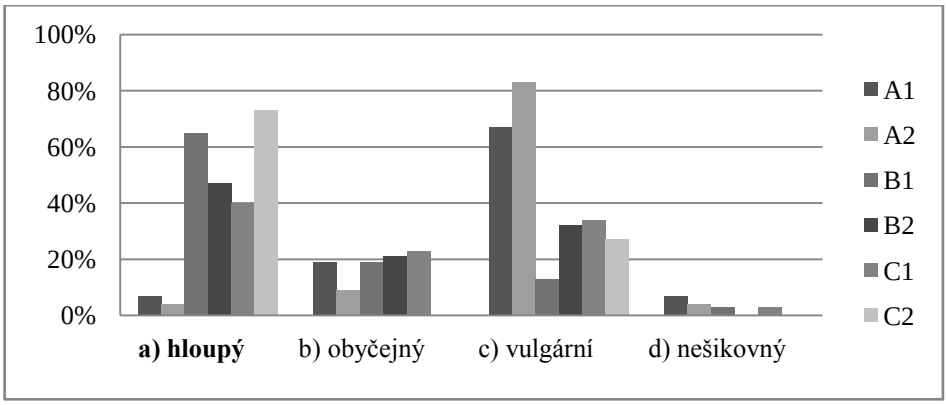

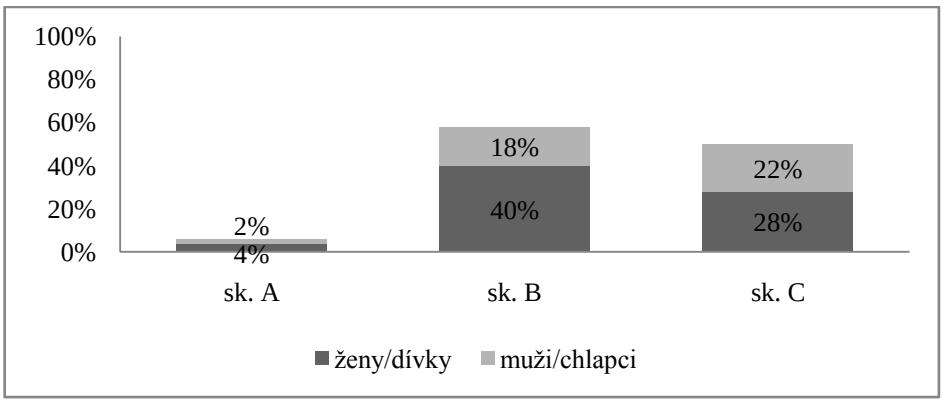

Otázka č. 43

V další otázce bylo uvedeno maskulinum **súvis** (vz.: dub), jehož českým ekvivalentem, a tedy i správnou odpovědí je c) *souvislost*. KSSJ uvádí: „vzájomný (vnútorný) vzťah, spojitosť, súvislosť (*vecí, javov*): *hladať, nájsť s. s udalostmi*“.

Další odpovědí byl potom a) *souhlas* (slov. *súhlas*), který se shoduje konsonantem *s* na začátku a na koci slova, dále by zde mohla být provedena diftongizace *ú* → *ou*. Další možnou odpovědí pak bylo femininum b) *závist* (slov. *závisť*), se kterým se základové slovo shoduje pouze přítomností již zmiňovaného konsonantu *s* a slovním druhem. Poslední možností pak byla možnost d) *skalní převis* (slov. *skalný previs*), kdy slovo *súvis* mohlo být považováno za univerbismus, shodné jsou pak také některé z hlásek.

Odpověď a) zvolilo pět dívek (19 %) a tři chlapci (13 %) sk. A, ve sk. B ji zvolila pouze jedna z žen (3 %) a ve sk. C pět žen (14 %) a dva muži (13 %). Druhou z odpovědí, odpověď b) pak uvedlo sedm dívek (26 %) a o jednoho více, tj. osm, chlapců (35 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a tři muži (16 %) sk. B a čtyři ženy (11 %) s jedním mužem (7 %) ze sk. C. Odpověď c), tedy správnou odpověď potom zvolilo jedenáct dívek (41 %)

a osm chlapců (35 %), ve sk. B dvacet žen (65 %) a patnáct mužů (79 %), ve sk. C potom dvacet jedna žen (60 %) a osm mužů (53 %). Odpověď d) uvedly čtyři dívky sk. A1 (15 %), stejný počet, tj. čtyři, chlapci sk. A2 (17 %), osm žen sk. B1 (26 %), jeden z mužů sk. B2 (5 %), pět žen sk. C1 (14 %) a čtyři muži sk. C2 (27 %).

Správnou odpověď uvedlo jedenáct dívek (22 %) a osm chlapců (16 %) sk. A, celkem tedy ve sk. A odpovědělo správně 38 % dotazovaných. Ve sk. B odpovědělo správně 70 % respondentů (dvacet žen, tj. 40 %, a patnáct mužů, tj. 30 %), ve sk. C 58 % (dvacet jedna žen, tj. 42 %, a osm mužů, tj. 16 %).

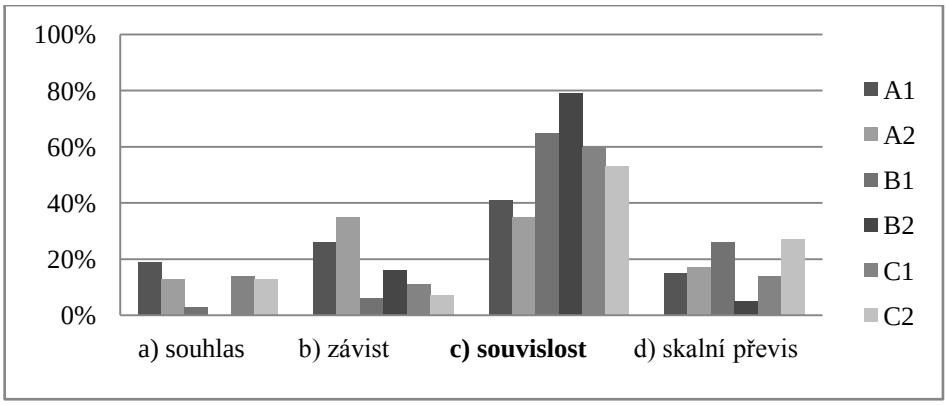

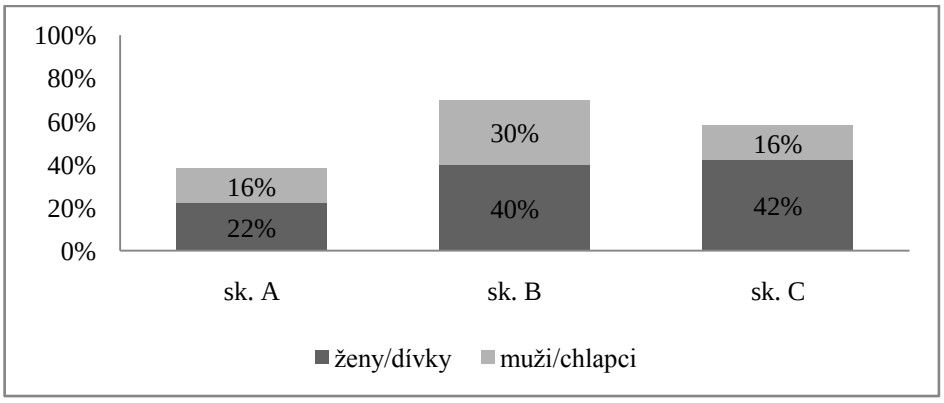

Otázka č. 44

Následujícím zadaným slovem pak bylo femininum **špongia** (vz.: ulica). SSJ slovo vysvětluje takto: „pórovitá hmota, umelá al. z morského živočícha, používaná na umývanie, huba“, správná odpověď je tedy b) *houba na mytí*.

První z možných odpovědí bylo slovo a) *guma* (č. i slov.), souvislost se zadaným slovem pak mohli respondenti vnímat skrze sloveso *šponovat*, tj. *napínat*, *natahovat*. Dále mohl respondent vybrat odpověď c) *Španělka* (slov. *Španielka*), toto slovo se shoduje však pouze rodem a třemi hláskami. Poslední možnou odpovědí bylo slovo d) *obvaz* (slov. *obväz*), u něhož lze také vnímat jakousi souvislost s významem již zmiňovaného slova *šponovat*, které je zadanému slovu formálně podobné.

Odpověď a) považovalo za správnou třináct dívek sk. A1 (48 %), devět chlapců sk. A2 (39 %), třináct žen sk. B1 (42 %), sedm mužů sk. B2 (37 %), dvacet dva žen sk. C1 (63 %) a šest mužů sk. C2 (40 %). Správnou odpověď b) potom zvolila pouze jedna dívka (4 %) a čtyři chlapci (17 %) sk. A, jedenáct žen (35 %) a devět mužů (47 %) sk. B, devět žen (26 %) a sedm mužů (47 %) sk. C. Odpověď c) uvedly dvě dívky (7 %) a tři chlapci (13 %) sk. A, jeden muž ze sk. B2 (5 %) a jedna žena ze sk. C1 (3 %). Odpověď d) potom uvedlo jedenáct dívek sk. A1 (41 %), sedm chlapců sk. A2 (30 %), stejný počet, tj. sedm, žen sk. B1 (23 %), dva muži sk. B2 (11 %), tři ženy sk. C1 (9 %) a dva muži sk. C2 (13 %).

Správně odpověděla pouze jedna dívka sk. A1 (2 %) a čtyři chlapci sk. A2 (8 %), celkem tedy sk. A byla úspěšná pouze z 10 %. Ve sk. B odpovědělo správně jedenáct žen (22 %) a devět mužů (18 %), celkem 40 %. Ve sk. C odpovědělo správně 32 % dotazovaných (devět žen, tj. 18 %, a sedm mužů, tj. 14 %).

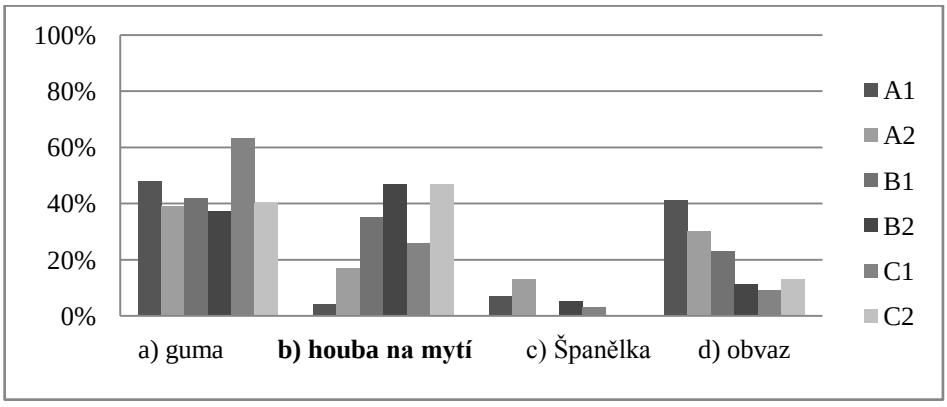

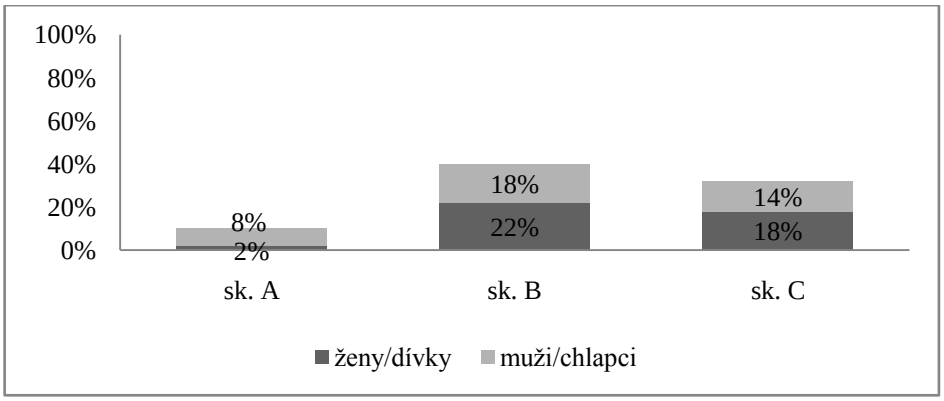

Otázka č. 45

Dalším uvedeným slovem bylo maskulinum **vidiečan** (vz.: chlap v sg., hrdina v pl.) Základovým slovem je: „**vidiek** slc.: venkov. Z maď. *vidék* kraj, venkov.“ (Machek 1957). Vidiečan je potom „obyvateľ vidieka“ (KSSJ), správná odpověď je tedy b) *venkovan*.

Další možností byl a) *Vídeňan* (slov. *Viedenčan*), patrná je zde formální podobnost (*vidiečan – Vídeňan*), dále se slova shodují sufixem *-an*, další možnou odpovědí byl c) *optik* (č. i slov.), který se se zadaným slovem shoduje pouze v rodu. Dále mohl respondent odpovědět d) *vyděděnec* (slov. *vydedenec*), zde slova obsahují pouze dvě stejné hlásky a také jsou stejného rodu. Všechny tyto odpovědi pak jsou považovány za nesprávné.

Odpověď a) považovalo za správnou sedm dívek (26 %) a o jednoho méně, tj. šest, chlapců (26 %) ze sk. A, dvě ženy (6 %) a dva muži (11 %) ze sk. B, pět žen (14 %) a jeden z mužů (7 %) sk. C. Správnou odpověď b) uvedlo sedm dívek sk. A1 (26 %), deset chlapců sk. A2 (43 %), dvacet devět žen sk. B1 (94 %), šestnáct mužů sk. B2 (84 %), dvacet tři žen sk. C1 (66 %) a třináct mužů ze sk. C2 (87 %). Možnost c) potom zvolila pouze jedna dívka (4 %) se čtyřmi chlapci (17 %) ze sk. A a tři ženy (9 %) ze sk. C, resp. C1. Odpověď d) pak považovalo za správnou dvanáct dívek (44 %) a tři chlapci (13 %), jeden muž ze sk. B2 (5 %) a čtyři ženy (11 %) a jeden muž (7 %) ze sk. C.

Správně tedy odpovědělo sedm dívek (14 %) a deset chlapců (20 %) sk. A, celkově tedy 34 % dotazovaných. Ve sk. B odpovědělo správně dvacet devět žen (58 %) a šestnáct mužů (32 %), dohromady celých 90 %. Ve sk. C odpovědělo správně 72 % respondentů (dvacet tři žen, tj. 46 %, a třináct mužů, tj. 26 %).

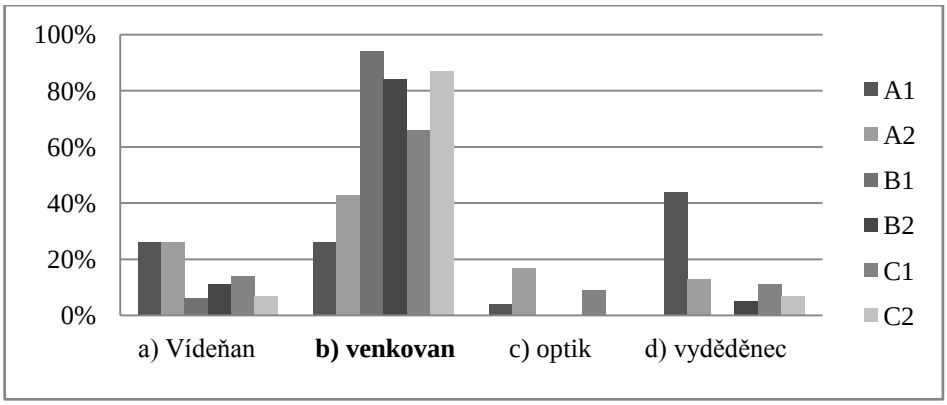

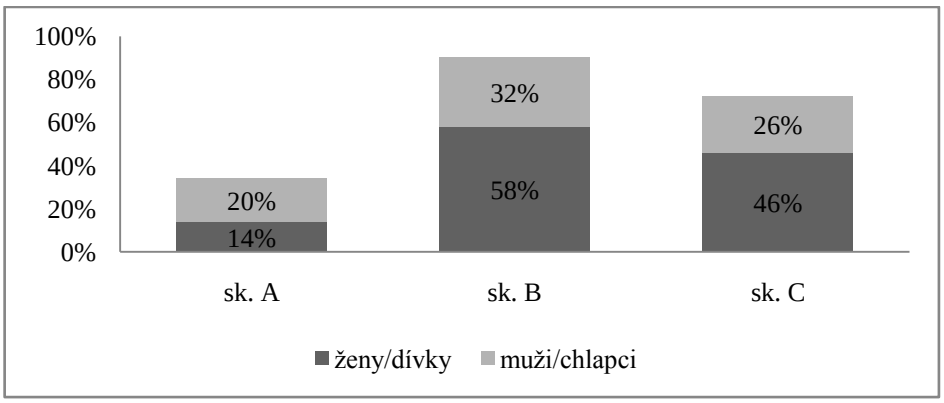

Otázka č. 46

Sloveso **vystatovať (sa)** bylo uvedeno v otázce č. 46. Do češtiny toto slovo překládáme jako *vychloubat (se)*, popř. *vychvalovat (se)*, správná odpověď je tedy možnost b). Záměrně bylo vypuštěno zvratné *se*, přičemž možnost b) byla jediná, ke které bylo možno zvratné *se* doplnit, aniž by se nějak změnil původní význam sloves.

Další možnou odpovědí pak bylo a) *povýšit* (slov. *povýšiť*), přidáme-li ke slovesu zájmeno *se,* resp. slov. *sa*, původní význam ve smyslu *povýšit* někoho např. v práci, udělit mu vyšší hodnost se změní: „**povýšiť sa** povzniesť sa […]: *treba sa nad všetko p.*“ (KSSJ). Dále mohl za správnou odpověď respondent považovat sloveso c) *vystopovat* (slov. *vystopovať*) nebo d) *vystartovat* (slov. *vyštartovať*), tato slovesa se se zadaným shodují přítomností prefixu *vy-* a sufixu *-ovat/ť*. Všechny tyto odpovědi jsou však špatné.

Odpověď a) považovali za správnou dvě dívky (7 %) a tři chlapci (13 %) ze sk. A, osm žen (26 %) a dva muži (11 %) ze sk. B, dvě ženy (6 %) a čtyři muži (27 %) ze sk. C. Správnou odpověď b) uvedlo pět dívek (19 %) a čtyři chlapci (17 %) ze sk. A, ve sk. B

potom správně odpovědělo třináct žen (42 %) a deset mužů (53 %), ve sk. C patnáct žen (43 %) a pět mužů (33 %). Odpověď c) byla uvedena jedenácti dívkami sk. A1 (41 %), osmi chlapci sk. A2 (35 %), osmi ženami sk. B1 (26 %), čtyřmi muži sk. B2 (21 %), šesti ženami sk. C1 (17 %) a dvěma muži ze sk. C2 (13 %). Poslední možnost potom uvedlo devět dívek (33 %) a osm chlapců (35 %), ve sk. B dvě ženy (6 %) a tři muži (16 %), ve sk. C potom dvanáct žen (34 %) a čtyři muži (27 %).

Správně odpovědělo pouze 18 % dotazovaných ze sk. A (pět dívek, tj. 10 %, a čtyři chlapci, tj. 8 %). Ve sk. B odpovědělo správně třináct žen (26 %) a deset mužů (20 %), sk. B byla tedy úspěšná z 46 %. Ve sk. C odpovědělo správně patnáct žen (30 %) a pět mužů (10 %), celkem tedy 40 % dotazovaných.

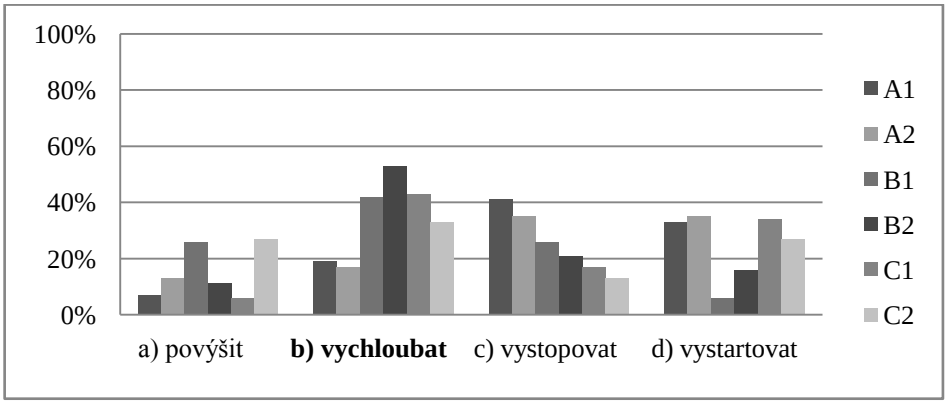

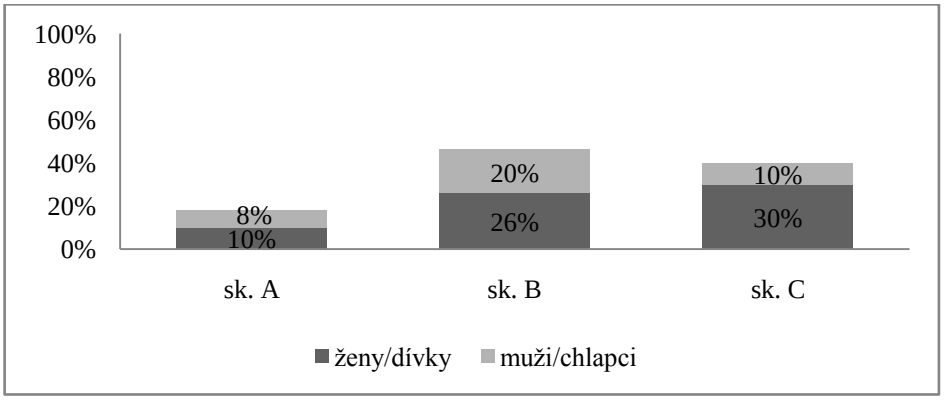

Otázka č. 47

Otázka č. 47 obsahovala femininum **zástava** (vz.: žena). KSSJ uvádí jako primární význam tohoto slova: „obyč. obdĺžniková látka so záväznou kombináciou farieb a vzorov použ. ako symbol istého spoločenstva ap.: *štátna, olympijská z.; smútočná z.*“. Za primárně správnou odpověď tedy považujeme c) *prapor*. SSJ potom uvádí jako druhý význam slova zástava toto: „záloh [= č. zástava, věc, která se vrátí majiteli po splnění urč. podmínek]. *(Bratia) druhov zo zástavy vyslobodili* z rukojemníctva. *Dali v zástavu najlepšie role.*“ Tento význam slova *zástava* je považován za knižní a zastaralý, nicméně mezi odpovědi bylo zařazeno i slovo b) *zástava* (slov. právě *záloh,* popř. *záloha*). Domníváme se však, že respondenti volili tuto odpověď především kvůli formální totožnosti, nikoliv díky znalosti ve slovenštině již zastaralého a téměř neužívaného významu zadaného slova.

Dalšími možnostmi potom bylo a) *stopování aut* (slov. *stopovanie aut*) a d) *zastávka* (č. i slov.), tyto odpovědi se zadaným slovem zdánlivě mohou souviset skrze význam slovesa *zastavit, zastavovat*, u možnosti d) je pak patrná i formální podobnost (*zástava – zastávka*).

Odpověď a) uvedly čtyři dívky sk. A1 (15 %), dva chlapci sk. A2 (9 %) a tři ženy ze sk. B1 (10 %). Sekundárně správnou odpověď b) uvedlo patnáct dívek (56 %) a stejný počet, tj. patnáct, chlapců (65 %) sk. A, devět žen (29 %) a čtyři muži (21 %) sk. B, osm žen (23 %) a pět mužů (33 %) sk. C. Primárně správnou odpověď, tedy odpověď c) ve sk. A uvedl pouze jeden z chlapců (4 %), ve sk. B potom osmnáct žen (58 %) a čtrnáct mužů (74 %), ve sk. C dvacet dva žen (63 %) a deset mužů (67 %). Odpověď d) uvedlo osm dívek sk. A1 (30 %), pět chlapců sk. A2 (22 %), jedna žena ze sk. B1 (3 %), jeden z mužů sk. B2 (5 %) a pět žen sk. C1 (14 %).

Sekundárně správnou odpověď uvedlo patnáct dívek (30 %) a patnáct chlapců (30 %) sk. A, celkem tedy 60 % respondentů. Ve sk. B takto odpovědělo devět žen (18 %) a čtyři muži (8 %), tj. 26 % celkem, ve sk. C potom osm žen (16 %) a pět mužů (10 %), celkem 26 %.

Ve sk. A správně odpověděl pouze jeden chlapec (2 %), sk. A byla tedy úspěšná pouze ze 2 %. Sk. B byla úspěšná z 64 % (osmnáct žen, tj. 36 %, a čtrnáct mužů, tj. 28 %). Ve sk. C potom odpovědělo správně dvacet dva žen (44 %) a deset mužů (20 %), dohromady tedy 64 % respondentů.

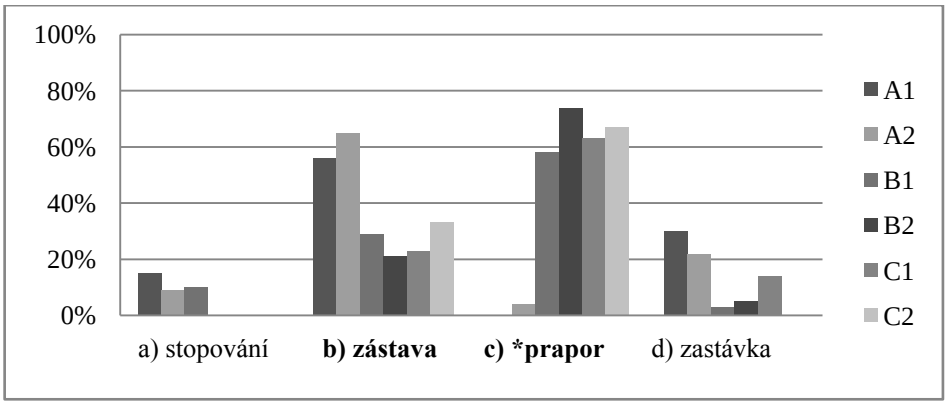

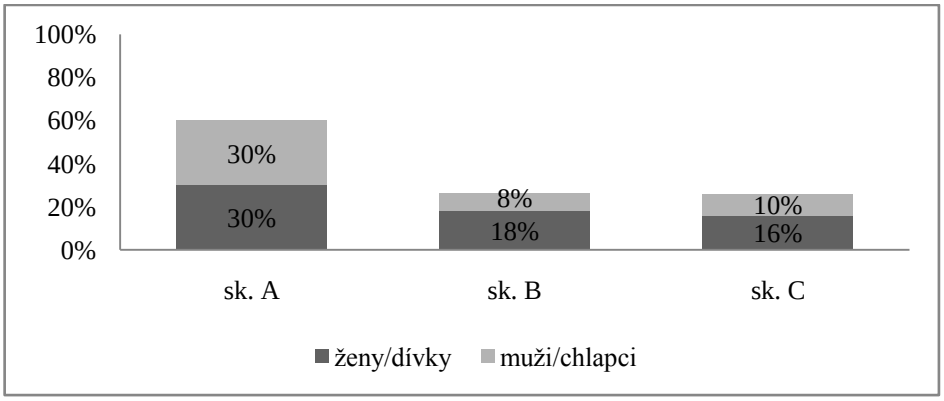

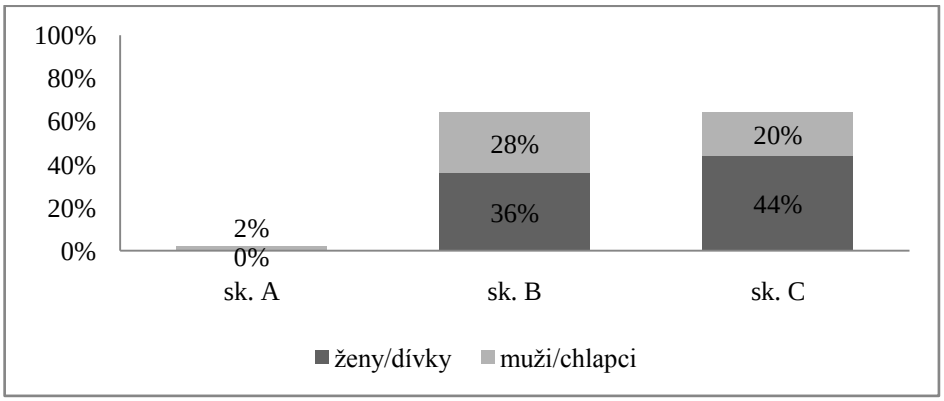

Otázka č. 48

V další otázce bylo zadáno substantivum **zelina**, konkrétně se jedná o femininum vzoru žena. SSJ vysvětluje význam slova takto: „lesná al. poľná rastlina so šťavnatou al. drevnatou byľou, bylina: *liečivé z-y; zbierať, sušiť z-y*“, správná odpověď je tedy b) *bylina*, popř. i *rostlina*.

Jednou z možných odpovědí pak bylo a) *zelí* (slov. *kapusta*). České slovo *zelí* a slovenské *zelina* však mají stejný původ: „**zel'** […] Kolektivum *zelьje* (tak stsl.; č. *zelí* […]), z významu 'tráva, zeliny' se zužuje všude vyjma slc. na jméno jednoho druhu kapusty; singulativní *zel-ina* (srov. *byl-ina*) je již stč. *Zelený* […] všeslov. […] odvoz. *zelenati se, -ěti, -iti, zelenina*" (Machek 1957, 1997). Dalšími možnými odpověďmi pak byla slova c) *palma* (č. i slov.) a d) *hlína* (slov. *hlina*), obě tato slova jsou pak rodu ženského, stejně jako slovo zadané, a významově souvisí s rostlinami apod., nicméně i tyto možnosti jsou nesprávné.

Odpověď a) zvolilo třináct dívek sk. A1 (48 %), stejný počet, tj. třináct, chlapců sk. A2 (57 %), sedm žen sk. B1 (23 %), stejný počet, tj. sedm, mužů sk. B2 (37 %), šest žen sk. C1 17 %) a čtyři muži sk. C2 (27 %). Správnou odpověď b) zvolilo dvanáct dívek (44 %) a sedm chlapců (30 %) sk. A, osmnáct žen (58 %) a devět mužů (47 %) sk. B, dvacet čtyři žen (69 %) a devět mužů (60 %) sk. C. Možnost c) byla zvolena pouze dvěma ženami (6 %) a jedním mužem (5 %) sk. B, odpověď d) potom dvěma dívkami (7 %), třemi chlapci (13 %), čtyřmi ženami sk. A1 (13 %), dvěma muži sk. B2 (11 %), pěti ženami sk. C1 (14 %) a dvěma muži sk. C2 (13 %).

Správně odpovědělo 38 % respondentů sk. A (dvanáct dívek, tj. 24 %, a sedm mužů, tj. 14 %). Ve sk. B odpovědělo správně 54 % dotazovaných (osmnáct žen, tj. 36 %, a devět mužů, tj. 18 %), sk. C byla úspěšná z 66 % (dvacet čtyři žen, tj. 48 %, a devět mužů, tj. 18 %).

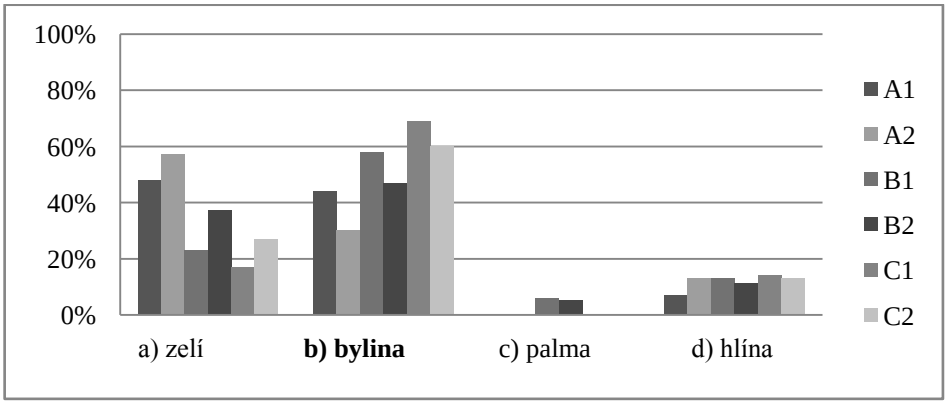

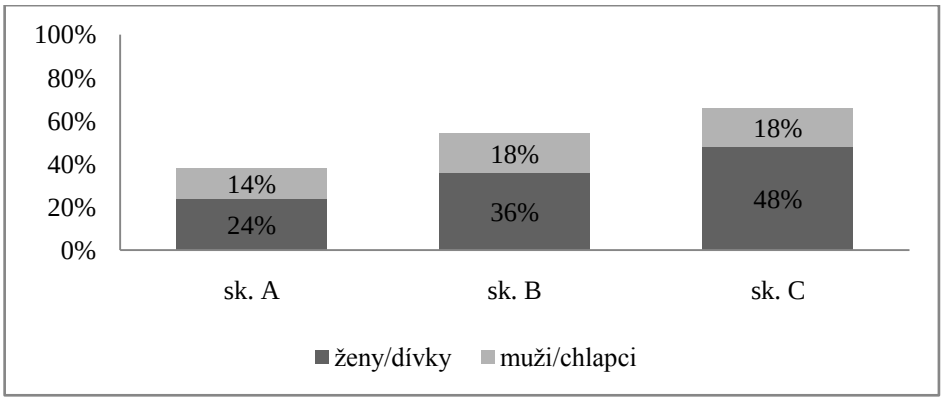

Otázka č. 49

V otázce č. 49 bylo zadáno femininum **zvada** (vz.: žena). Jedinou správnou odpovědí je potom d) *hádka* („hádka, škriepka, spor: *prudká z., vypukla z.*“; KSSJ).

Dále se mohl respondent rozhodnout pro odpověď a) *návštěva* (č. i slov.), b) *ozvěna* (slov. *ozvena*) nebo c) *zvadlá květina* (slov. *zvädnutý kvet*). Všechny tyto odpovědi byly uvedeny náhodně a zcela bez souvislostí, snad u možnosti c) by některý z respondentů mohl vnímat souvislost skrze význam slova *zvadnout* a skrze jeho formální podobu se slovem uvedeným v otázce (*zvada – zvadnout*).

Odpověď a) považovaly za správnou čtyři dívky (15 %) a o jednoho více, tj. pět, chlapců (22 %) sk. A, dvě ženy (6 %) a dva muži (11 %) sk. B a pět žen (14 %) ze sk. C, resp. C1. Odpověď b) potom byla uvedena osmi dívkami sk. A1 (30 %), sedmi chlapci sk. A2 (30 %), devíti ženami sk. B1 (29 %), čtyřmi muži sk. B2 (21 %), šesti ženami ze sk. C1 (17 %) a dvěma muži ze sk. C2 (13 %). Možnost c) odpověděly čtyři dívky (15 %) a šest chlapců (26 %), ve sk. B potom čtyři ženy (13 %) a dva muži (11 %), ve sk. C čtyři ženy (11 %) a tři muži (20 %). Správnou odpověď d) uvedlo jedenáct dívek ze sk. A1 (41 %), pět chlapců ze sk. A2 (22 %), šestnáct žen ze sk. B1 (52 %), jedenáct mužů ze sk. B2 (58 %), dvacet žen ze sk. C1 (57 %) a deset mužů ze sk. C2 (67 %).

Správně tedy odpovědělo jedenáct dívek ze sk. A1 (22 %) a pět chlapců sk. A2 (10 %), celkem odpovědělo správně 32 % respondentů sk. A. Ve sk. B odpovědělo správně šestnáct žen (32 %) a jedenáct mužů (22 %), dohromady 54 %. Ve sk. C uvedlo správnou odpověď dohromady 60 % dotazovaných (dvacet žen, tj. 40 %, a deset mužů, tj. 20 %).

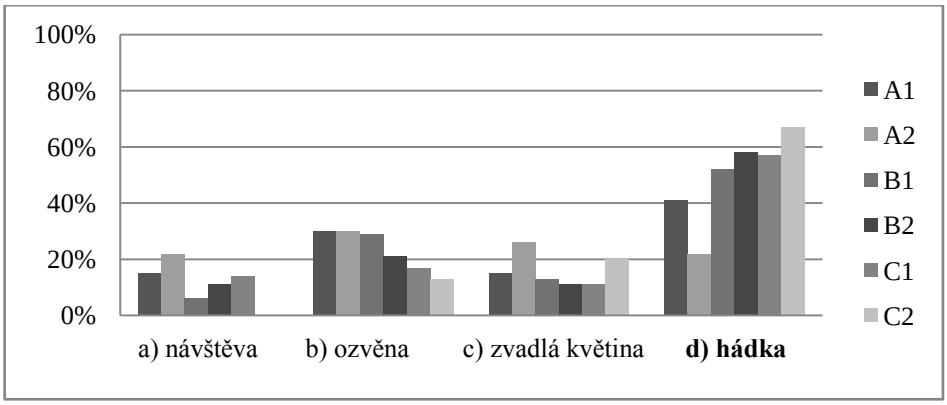

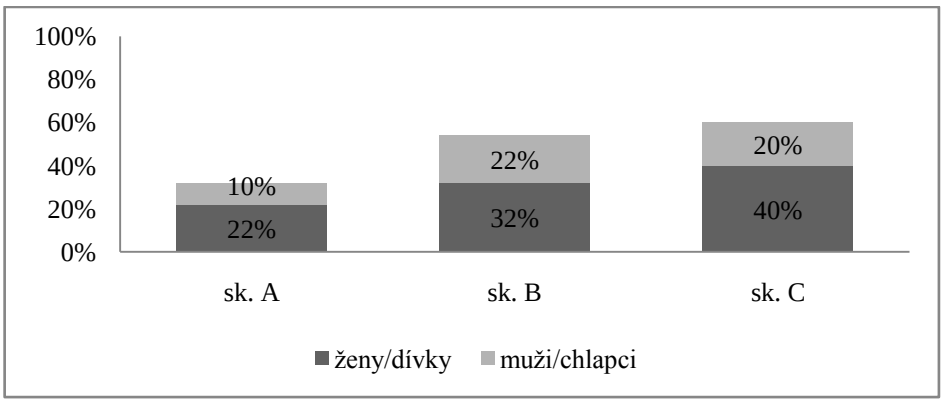

Otázka č. 50

Poslední otázka obsahovala femininum **žertva** (vz.: žena). Toto slovo existovalo již v praslovanštině (*žьr-tva*), bylo přejato z ruštiny, konkrétně z ruského *žértva*, s významem obětovati (Machek 1957, 1997). Správnou odpovědí je potom a) *oběť*.

Dalšími možnými odpověďmi jsou potom substantiva b) *žert* (slov. *žart*), c) *želva* (slov. *korytnačka*) nebo d) *vězení* (slov. *väzenie*). První a druhá odpověď se shodují počátečním konsonantem *ž*, třetí pak i rodem a vzorem. Odpověď d) pak mohli respondenti vybrat kvůli domnělé souvislosti se slovem *žalář*, které je synonymem slova *vězení* a které také začíná na konsonant *ž*. Všechny tyto odpovědi jsou však nesprávné.

Správnou odpověď a) zvolilo šest dívek (22 %) a stejný počet, tj. šest, chlapců (26 %) sk. A, dvacet čtyři žen (77 %) a jedenáct mužů (58 %) sk. B, ve sk. C takto odpovědělo dvacet jedna žen (60 %) a dvanáct mužů (80 %). Odpověď b) uvedlo jedenáct dívek (41 %) a šest chlapců (26 %), ve sk. B čtyři ženy (13 %) a dva muži (11 %), ve sk. C potom šest žen (17 %). Třetí z odpovědí uvedly tři dívky (11 %) a šest chlapců (26 %) sk. A, ve sk. B tuto možnost neuvedl žádný z dotazovaných, ve sk. C potom čtyři ženy

(11 %) a jeden muž (7 %). Odpověď d) považovalo za správnou sedm dívek sk. A1 (26 %), pět chlapců ze sk. A2 (22 %), tři ženy sk. B1 (10 %), šest mužů sk. B2 (32 %), čtyři ženy sk. C1 (11 %) a dva muži sk. C2 (13 %).

Správně odpovědělo šest dívek (12 %) a šest chlapců (12 %) sk. A, celkem 24 %. Sk. B byla úspěšná ze 70 % (dvacet čtyři žen, tj. 48 %, a jedenáct mužů, tj. 22 %), sk. C potom z 66 % (dvacet jedna žen, tj. 42 %, a dvanáct mužů, tj. 24 %).

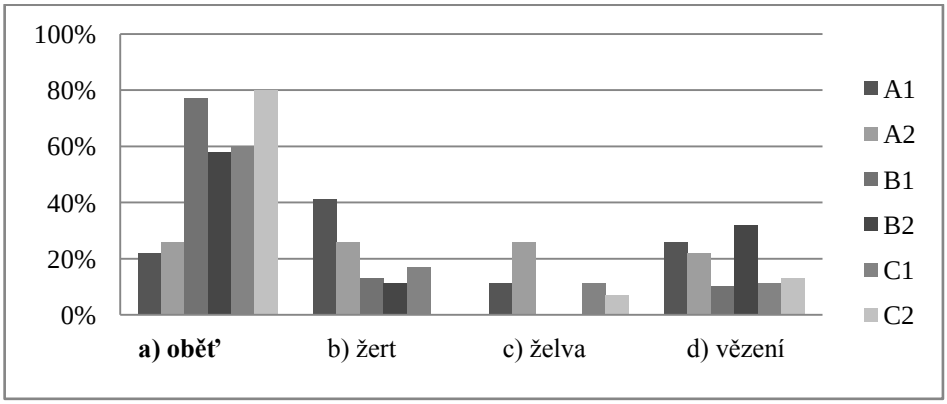

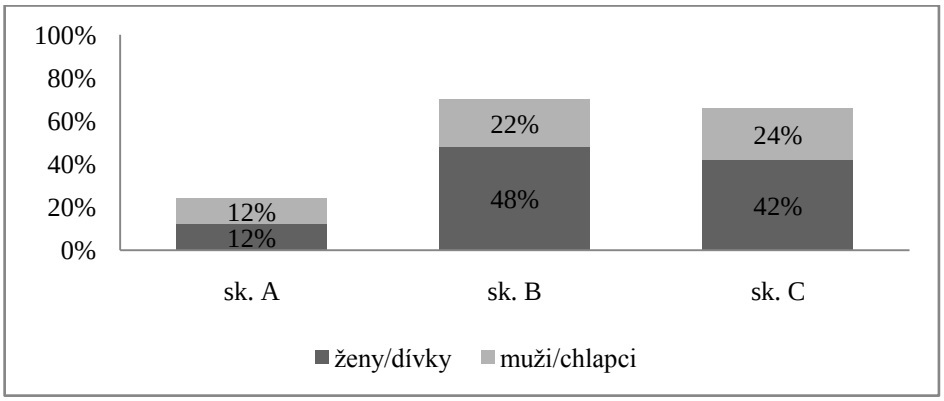

4.6 Vyhodnocení výsledků

U odpovědí na průvodní otázky se nejčastěji objevovaly varianty s jednou kladnou odpovědí (1× ano) nebo se třemi zápornými odpověďmi (3× ne), a to u všech skupin. Varianta s jednou kladnou odpovědí převládala u sk. A1 (48 %), A2 (57 %) a C2 (40 %), všechny tři záporné odpovědi pak byly nejčastější variantou u sk. B1 (42 %), B2 (47 %) a C1 (43 %). Tři kladné odpovědi pak byly častější u sk. B a C, u sk. A se tato proměnná pohybovala na 4 % u obou podskupin. Je tedy zřejmé, že kontakt

se Slovenskem, slovenskou kulturou či jazykem není v dnešní době nijak významný, a to ani z pohledu samotných respondentů. Překvapivé pro nás bylo především to, že záporné odpovědi se často objevovaly i u starších generací, nicméně vždy mluvíme zhruba o polovině dotazovaných.

Nejvíce kladných odpovědí se u sk. A objevilo u otázky třetí („jiný kontakt se slovenskou kulturou či jazykem"), ve sk. B se objevilo nejvíce kladných odpovědí u otázky třetí a první („rodinní příslušníci či blízké osoby slovenské národnosti"), ve sk. C bylo nejvíce kladných odpovědí u otázky třetí a druhé („pravidelné či alespoň častější návštěvy Slovenska"). Kladné odpovědi tedy u všech skupin převládaly u třetí z otázek, kontakt se slovenštinou u všech generací je tedy spíše nepřímý a pasivní. Jako nejčastější zdroj kontaktu potom byla uvedena hudba a filmy u respondentů sk. A, u sk. B a C potom převládala hudba, televizní nebo rozhlasové vysílání a literatura. Je zřejmé, že u starších generací svou roli sehráli i příbuzní slovenské národnosti, kdy nejčastěji byli uváděni rodiče[34] či prarodiče, to zajisté mělo a má vliv na úroveň jejich bilingvismu. Respondenti sk. A mají také příbuzné slovenské národnosti, nicméně kontakt s nimi jistě není tak silný a častý, jedná se především o prarodiče, strýce a tety, což mj. dokládá, že je velmi pravděpodobné, že minimálně jeden z rodičů respondentů pochází ze Slovenska, ale dítětem, dospívajícím je považován za Čecha.

Zaměříme-li svou pozornost na samotný dotazník, tedy na samotnou znalost slovenštiny u jednotlivých skupin, zjistíme, že nejúspěšnější, podle procent vypočítávaných v rámci každé ze skupin, byla sk. C2, správná odpověď byla uvedena minimálně 50 % respondentů 34× (z celkových 56, počítáme-li i sekundárně správné odpovědi) a 16× nad 75 %. Další v pořadí byla sk. B1 (50 % ≤ odpovědělo správně 35× a 75 % ≤ 12×), po té následovala sk. B2, C1 a A2. Nejméně úspěšná byla sk. A1, minimálně 50 % respondentů bylo správně odpovězeno 12×, nad 75 % pouze jednou, naopak méně než 25 % respondentů uvedlo správnou odpověď 28×.

[34] Většinou byl uveden pouze jeden z rodičů, předpokládáme, že nastala situace, kdy vzniklo smíšené manželství a každý z rodičů měl tedy jiný mateřský jazyk, v rodině se tedy mohlo mluvit pouze slovensky, pouze česky nebo oběma jazyky současně, každopádně mimo rodinné prostředí děti či dospívající přicházeli do styku s oběma jazyky současně.

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
50 % ≤	12×	12×	35×	32×	31×	34×
75 % ≤	1×	3×	12×	10×	8×	16×
25 % ≥	28×	27×	0×	3×	6×	3×

Úspěšnost jednotlivých skupin (věk a pohlaví)

Bereme-li v úvahu konkrétní počet správných odpovědí, resp. počet respondentů, kteří uvedli správnou odpověď, a převedeme-li tento počet na procenta, kdy 100 % se rovná 50 respondentů, tedy celé skupině, zjistíme, že nejúspěšnější byla sk. B, potom sk. C a opět nejméně úspěšná byla sk. A.

	A	B	C
50 % ≤	12×	37×	33×
75 % ≤	1×	10×	10×
25 % ≥	29×	0×	3×

Úspěšnost jednotlivých skupin (věk)

Maximální dosažená úspěšnost byla 90%, a to u sk. B, u slova *vidiečan – venkovan*, minimální potom byla pouze 2%, a to u sk. A u slov *črieda – stádo* a *zástava – prapor*.

Nejmenší problémy, bereme-li v úvahu všechny skupiny dohromady, činily dvojice *ďatelina – jetel*, *egreš – angrešt*, *hydina – drůbež*, *jazvec – jezevec*, *lehota – lhůta*, *náprotivok – protějšek* a *spinka – sponka*. Největší problémy pak všem dotazovaným činila slova: *bitúnok – jatky*, *clivý – smutný*, *cnieť – stýskat*, *črieda – stádo*, *galiba – smůla*, *horár – hajný*, *kŕdeľ – hejno*, *laba – tlapa*, *nestatočný – nepoctivý*, *špongia – houba na mytí* a *vystatovať – vychloubat*.

Rozdíl mezi generacemi, tedy mezi sk. A proti sk. B a C byl zřejmý i v odpovědích na otázky, u nichž byly možné dvě správné odpovědi, přičemž jedna byla vždy považována za primárně správnou. Příslušníci střední a starší generace se přikláněli spíše k primárně správné odpovědi a respondenti sk. A volili převážně sekundárně správné odpovědi, tedy méně časté významy slov či slova s přeneseným významem apod. (*obor – obr* / *obor*; *pečeň – játra* / *pečeně*; *zástava – prapor* / *zástava*), domníváme se, že tyto odpovědi však volili především z důvodů formální podobnosti výrazů. U slova

črepník – květináč / *střep* se všechny skupiny přikláněly k primárně správné odpovědi, u slova *hladiť – hladit* / *žehlit* sk. A a B zvolily primárně správnou odpověď, ale většina sk. C uvedla odpověď *žehlit*, tedy ten význam, který je považován za zastaralý, což lze pravděpodobně zdůvodnit věkem respondentů. U slova *hrúbka – tloušťka* / *hrubka* většina sk. A uvedla slovo *hrubka*, zde se domníváme, že tato odpověď byla zvolena především z důvodu přítomnosti školního prostředí a z důvodu takřka každodenního styku s daným slovem či jeho synonymy.

Výsledky dotazníku ukazují, že úroveň pasivního bilingvismu je jednoznačně vyšší u střední a starší generace; rozdíly mezi výsledky žen/dívek a mužů/chlapců nebyly nijak výrazné.

Závěr

V této práci jsme se zabývali československými vztahy, vztahy mezi Čechy a Slováky a vztahy mezi češtinou a slovenštinou. Dokázali jsme, že český a slovenský národ, ale i český a slovenský jazyk se vyvíjel odlišným způsobem a že každý z nich má svá specifika. Proto tedy není správné považovat Čechy a Slováky za naprosto stejné, protože jsou mezi nimi odlišnosti, zároveň ale není správné oba národy striktně rozdělovat, jelikož mají řadu věcí společných. Čeština a slovenština jsou si jazyky velmi blízké vzájemně si podobné, nicméně v určitých jevech se liší, rozdíly můžeme najít ve všech jazykových rovinách, ale nejvíce se jich nachází v oblasti slovní zásoby. Určitým specifikem „československé“ slovní zásoby jsou tzv. mezijazyková homonyma, tedy slova, která mají v obou jazycích stejnou nebo alespoň podobnou formu, stejně se píší nebo čtou, ale význam mají v každém jazyce jiný. Domníváme se, že znalost právě těchto slov by mohla schopnost porozumět druhému jazyku výrazně zvýšit.

Z výsledků námi provedeného dotazníku, ale i z řady jiných výzkumů je patrné, že znalost slovenštiny, resp. úroveň pasivního bilingvismu klesá, a to především u mladší generace Čechů, jak bylo očekáváno. Výsledky střední a starší generace byly víceméně vyrovnané. Více než 50% úspěšnosti dosáhla střední generace u 37 otázek z 56 (připočítáváme i sekundárně správné odpovědi; 66 %), starší generace potom u 33 otázek (59 %). Více než 75% úspěšnost pak obě skupiny dosáhly u 10 otázek (18 %), to se skupině mladých respondentů povedlo pouze u otázky jediné (2 %), naopak pod 25 % úspěšnosti se propadli u 29 otázek, tedy u (52 %).

Zůstává otázkou, zda-li je to způsobeno dostupností, resp. nedostupností slovenských textů v českém prostředí a celkovým úbytkem kontaktů se Slováky nebo pohodlností či neochotou slovenskému textu porozumět. Musíme konstatovat, že mladí lidé dnes do kontaktu se slovenštinou v podstatě vůbec nepřichází, srovnáváme-li se situací v dobách Československa. Domníváme se, že jistou roli hraje i fakt, že mladá generace nezažila společný stát, a tudíž není ke Slovensku nijak citově vázána a slovenština je pro mladé Čechy „cizí jazyk jako každý jiný“.

Neubývá pouze znalosti slovenštiny, ale i kontaktů se slovenštinou, proto nelze jednoznačně mluvit o (jazykovém) vzdalování Čechů a Slováků, ale spíše o úbytku jejich kontaktů, což bylo prokázáno i v našem výzkumu. Většina respondentů, všech věkových kategorií, odpovědělo na otázky ohledně blízkých či příbuzných osob

slovenské národnosti, návštěv Slovenska či nějakého jiného kontaktu se slovenskou kulturou záporně. Pokud odpověděli kladně, jednalo se o kontakt nepřímý a pasivní, poslech hudby, sledování filmů či slovenských televizních stanic, pouze jedna respondentka ze starší generace, uvedla že „občas“ napíše dopis na Slovensko, v němž se „snaží psát slovensky“. Překvapilo nás, že ani u střední a starší generace nejsou kontakty, ani pasivní, nijak intenzivní, nicméně respondenti těchto generací, hlavně tedy střední, uvádějí, že mají na Slovensku příbuzné či blízké, kteří mohou ke zlepšení znalosti druhého jazyka pomoci, resp. kontakt s nimi může ke zlepšení pomoci.

Kontaktů se slovenštinou a znalosti slovenštiny tedy ubývá, ubývá ale i jakéhosi zájmu o slovenštinu nebo celkově o slovenskou kulturu, překvapivé ale je, že mladí lidé nemají potřebu tento stav nějak měnit. K porozumění druhému jazyku nikdy nestačila a nestačí pouze jakási mezijazyková analogie, je zapotřebí i znalost kultury, historie a reálií druhého národa, ale i snaha druhému jazyku porozumět. Mezi některými českými mluvčími panuje nekritický názor, že „slovensky umí každý“, často se také spoléhají na podobnost obou jazyků nebo se Češi domnívají, že znalost slovenštiny „máme každý v sobě“ a že jsme schopni slovenštině rozumět „přirozeně“, z dotazníku *Dvadsať rokov od rozdelenia ČSFR a vzniku samostatnej SR a ČR*, z jehož výsledků jsme čerpali i v kap. č. 1.4, mj. vyplynulo, že 89 % dotazovaných Čechů se domnívá, že slovenštině rozumí „bez problému“ nebo „s menšími obtížemi“, nicméně výsledky nejen našeho výzkumu, ale i jazyková praxe mluví jinak, dokazují, že mezi subjektivním hodnocením znalosti slovenštiny a realitou je značný rozdíl.

Můžeme jen doufat, že se stále jedná o vzdalování, které (snad) lze ještě zastavit, a ne o definitivní vzdálení se obou národů a obou jazyků. Společný stát je již minulostí, ale československá vzájemnost a blízkost češtiny a slovenštiny trvá. Doufejme, že budeme i v budoucnu slovenštině rozumět, že Slováci budou rozumět češtině a že spolu nebudeme muset komunikovat např. anglicky.

Anotace

Příjmení a jméno autora:	Bátorová Kristýna
Název katedry a fakulty:	Katedra bohemistiky Filozofické fakulty UP v Olomouci
Název diplomové práce:	Pasivní znalost slovenštiny u mladší, střední a starší generace Čechů
Jméno vedoucího práce:	PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.
Počet znaků:	182 584; 109 stran + 4 strany přílohy
Počet příloh:	1
Počet zdrojů:	36 knižních zdrojů, 7 internetových zdrojů
Klíčová slova:	český jazyk (čeština), slovenský jazyk (slovenština), Češi a Slováci, československé vztahy, bilingvismus, pasivní bilingvismu, znalost slovenštiny
Anotace:	Hlavní téma práce je pasivní znalost slovenštiny u Čechů. Porovnávali jsme, na základě výzkumu prováděným testovou metodou, znalost mladší (13–16), střední (29–49) a starší generace (60+). Výsledky dopadly dle očekávání, vyšší úroveň pasivního bilingvismu byla jednoznačně prokázána u střední a starší generace, nejmenší vliv pak měla proměnná „pohlaví“. Blízké či přímé příbuzné slovenské národnosti, což bezesporu ovlivňuje úroveň bilingvismu, má převážně střední generace. Dále z výsledků vyplynulo, že kontakt se slovenskou kulturou a jazykem je minimální, resp. nepřímý a pasivní, nejčastěji byla uváděna slovenská hudba a filmy, popř. sledování slovenských TV stanic.

Resumé

This work deals with the relationship between Czech and Slovak nations and their languages. We tried to prove that the development particularly of standard language is connected with the development of nation and that they together create a dialectical unit and influence each other. On the ground of the different development came two different nations with their own specific languages into existence, however they still have the same patterns and features, which connect them in some way. We can't consider the Czech and Slovak people to be same, but it is also impossible to consider them and their languages to be different.

Thanks to the synchronic observation of Czech and Slovak we realized, that these languages are very close and similar to each other, but they differ in some features; we can find the differences in all language levels, but the majority of them can be found in the field of vocabulary. We also focused on the contact features of these two languages, they are Slovak features in Czech language and Czech features in Slovak language, bilingualism, especially Czechoslovak bilingualism and nowadays language relationships between Czech and Slovak language and between Slovak and Czech language.

The main issue of the work is knowledge of Slovak language, more precisely the level of passive bilingualism by younger (13–16), middle (29–49) and older (60 and more) generations of Czech nation. Specifically we focused on their ability to understand written text in Slovak language and their ability to interpret this text correctly and to translate the concrete lexemes of Slovak language. The research was made on the basis of testing questions (50 questions together) and the results were worked with quantitative method and expressed as a percentage, there were 150 of respondents, 50 of them in each group.

The results came up to our expectations, the higher level of passive bilingualism was unequivocally proved by middle and older generation, and the variability of gender had the smallest influence. We assume mostly because of this reason that many people of middle and older generation lived or were brought up in the common state of Czechoslovakia and they experienced the natural bilingualism environment and this is the situation in which everybody could use his mother tongue(Czech or Slovak language) without having a problems of understanding each other.

In our research we also deal with the problems of getting in touch with Slovak language, their frequency and form. The majority of respondents of all age categories answered these questions negatively according to their friends or relatives who have Slovak nationality, further according to their visit in this country or other situations when they got in touch with this language or culture. The other respondents who answered positively got in touch with Slovak in a passive way. It means through listening the music, watching movies or Slovak TV channels. When we asked the respondents whether they have a friends or relatives in Slovak, we mostly heard a positive answer from middle and older generations, but they also told us that they are not in a considerable touch with them.

From the results of our questionnaire, but also from other sources is apparent that the knowledge of Slovak language, or rather the level of passive bilingualism is mostly by younger Czech people dwindling. The question is, whether it is caused by inaccessibility of Slovak texts in Czech environment and by the decrease of contact between these two nations or by laziness and unwillingness to understand. There is detected the decrease of knowing Slovak language and having a contact with Slovak people, but also the loss of people being interested in Slovak language and culture in general.

We can only hope that we can stop this in the future and that this fact is not definite moving away of both nations and their languages. The common country is now the past, but the Czechoslovakia mutuality continues together with similar languages. Hopefully we will still understand Slovak language in the future and they will understand us without using another language, for example English.

Zdroje

Literatura:

BACHMANNOVÁ, Jarmila a kol.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002.

BĚLIČ, Jaromír: *Slovenština – Vysokoškolská učebnice pro studující českého jazyka*. 6. vyd. Praha: SPN, 1980.

BUDOVIČOVÁ, Viera: K teórii spisovného jazyka najmä z hľadiska medzijazykových vzťahov. In: *Z teórie spisovného jazyka (Zborník referátov a diskusných príspevkov)*. 1. vyd. Bratislava: VEDA, 1979.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Aspekty kontaktov slovenčiny a češtiny. In: ONDREJOVIČ, Slavo – ŠIMKOVÁ, Mária (eds.): *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny*. Bratislava: VEDA, 1995.

ČECHOVSKÝ, Petr a kol.: *Dějiny Jemnice*. 1. vyd. Jemnice: Město Jemnice, 2010.

ČERMÁK, František: *Jazyk a jazykověda*. 2. dotisk 3. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2007.

DAVIDOVÁ, Dana a kol.: *Mluvená čeština na Moravě*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997.

DOLNÍK, Juraj: Postoje k bohemizmom v súčasnej slovenčine. In: POSPÍŠIL, Ivo (ed.): *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

DORUĽA, Ján: Slovensko-české vzťahy v zrkadle jazykovo-kultúrneho vývinu. In: POSPÍŠIL, Ivo – ZELENKA, Miloš (eds.): *Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000.

FEIFIČOVÁ, Magdaléna – NĚMEC, Vladimír: *Slovensko-český a česko-slovenský slovník na cesty*. 2. nezměn. vyd. Dobřichovice: Kava-Pech, 2003.

FRAJDL, Jiří: Slovenská otázka v českých dějinách. In: FRAJDL, Jiří – KŮTA, Josef: *Češi a Slováci v moderní době (Příspěvek k soužití národů Čechů a Slováků)*. 1. vyd. Brno: Městský výbor KSČM v Brně, 2004.

HORECKÝ, Ján: Slovensko-česká diglosná komunikácia. In: ONDREJOVIČ, Slavo – ŠIMKOVÁ, Mária (eds.): *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny*. Bratislava: VEDA, 1995.

KAČALA, Ján – PISÁRČIKOVÁ, Mária – POVAŽAJ, Matej (eds.): *Krátky slovník slovenského jazyka 4*. 4. doplněné a uprav. vyd. Bratislava: VEDA, 2003.

KOMÁREK, Miroslav: *Dějiny českého jazyka*. 1. vyd. Brno: Host, 2012.

KOPECKÝ, Kamil – MUSILOVÁ, Květoslava: Slovenština v ČR už jenom jako jazyk minority? In: *Čeština – jazyk slovanský*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2001.

LOTKO, Edvard: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003.

MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1957.

MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. 3. vyd. z r. 1971. Praha: NLN, 1997.

MUSILOVÁ, Květoslava: Vývojové tendence v česko-slovenském a slovensko-českém pasivním bilingvismu. In: *Studia philologica 10*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

MUSILOVÁ, Květoslava – SOKOLOVÁ, Miloslava: Funkčnost česko-slovenských kontaktových jevů v současnosti. In: FIALA, Jiří (ed.): *Studia Moravica I*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004

MUSILOVÁ, Květoslava: Slovakismy v současné češtině. In: ULIČNÝ, Oldřich (ed.): *EUROLITTERARIA & EUROLINGUA 2005*. 1. vyd. Liberec: Technická Univerzita, 2005.

MUSILOVÁ, Květoslava: Funkčnost slovakismů v současné češtině (sociologický průzkum). In: Jaklová, Alena (ed.): *Člověk – jazyk – text*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2008.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Rozdelenie a „vzdaľovanie". Niekoľko pohľadov. In: POSPÍŠIL, Ivo – ZELENKA, Miloš (eds.): *Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Hospoda premává, i když nefunguje elektrika… Zo života slovakizmov v českej komuni-kácii. In: *Čeština doma a ve světě*. Praha: Filozofická fakulta UK, 2004.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Slovenská prítomnosť v súčasnej českej (jazykovej) situácii. In: ULIČNÝ, Oldřich (ed.): *EUROLITTERARIA & EUROLINGUA 2005*. 1. vyd. Liberec: Technická Univerzita, 2005.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovenčina a čeština v kontakte: Pokračovanie príbehu*. 1. vyd. Bratislava – Praha: VEDA, 2008.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Medzi minulým a budúcim… K súčasným vývinovým procesom v česko-slovenských jazykových vzťahoch. In: *Přednášky z 52. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha: Filozofická fakulta UK, 2009.

NEČAS, Jaroslav – KOPECKÝ, Miloslav: *Slovensko-český a česko-slovenský slovník rozdílných výrazů*. 2., přeprac. vyd. Praha, 1989.

POVAŽAJ, Matej (ed.): *Pravidlá slovenského pravopisu*. 3. uprav., dopl. vyd. Bratislava: VEDA, 2000.

RUŽIČKA, Jozef: *Rozvoj slovenčiny v socialistickom Československu*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1975.

RYCHLÍK, Jan: *Češi a Slováci ve 20. století – Česko-slovenské vztahy 1914–1945*. Bratislava: Academic Electronic Press Bratislava – Ústav T. G. Masaryka, 1997.

RYCHLÍK, Jan: Češi *a Slováci ve 20. století – Česko-slovenské vztahy 1945–1992*. Bratislava: Academic Electronic Press Bratislava – Ústav T. G. Masaryka, 1998.

SLOBODA, Marián: Slovensko-česká (semi)komunikace a vzájemná (ne)srozumitelnost. In: Čeština doma a ve světě. Praha: Filozofická fakulta UK, 2004.

SOKOLOVÁ, Miloslava – MUSILOVÁ, Květoslava – SLANČOVÁ, Daniela: *Slovenčina a čeština: Synchrónne porovnávanie s procvičeniami*. 1vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2005.

ŠULOVÁ, Lenka – BARTANUSZ, Štefan: Dítě vyrůstající v bilingvní rodině. In: MERTIN, Václav – GILLERNOVÁ, Ilona (eds.): *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003.

UHER, František: *Slovenský jazyk pro studenty učitelství v 1. – 4. ročníku ZŠ*. 1. vyd. Praha: SPN, 1988.

Internetové zdroje:

SNOPKO, Ladislav. 2013. „Češi a Slováci, rozvedení manželé, co už si nelezou na nervy," říká Ladislav Snopko. ČT 24 [online, cit. 6. 4. 2013].
Dostupné z WWW: http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/209453-cesi-a-slovaci-rozvedeni-manzele-co-uz-si-nelezou-na-nervy-rika-ladislav-snopko/

Český statistický úřad. 2013. Národnosti v ČR od r. 1921 [online, cit. 7. 2. 2013].
Dostupné z WWW: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narodnosti_v_cr_od_r_1921

Český statistický úřad. 2013. Obyvatestvo podle národnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1921–2001 [online, cit. 25. 3. 2013].
Dostupné z WWW: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/4032-12

Český statistický úřad. 2013. Obyvatelstvo podle pohlaví, rodinného stavu a podle národnosti a věku. [online, cit. 25. 3. 2013]
Dostupné z WWW: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/04000-12

Inštitút pre verejné otázky. 2013. Dvadsať rokov od rozdelenia – výskumy verejnej mienky v Českej republike a Slovensku [online, cit. 15. 3. 2013].
Dostupné z WWW: http://www.ivo.sk/6914/sk/aktuality/dvadsat-rokov-od-rozdelenia-vyskumy-verejnej-mienky-v-ceskej-republike-a-slovensku

Slovenské slovníky. 2012. Jazykovedný ústav Ľ. Štúra [online, cit. X – XII 2012].
Dostupné z WWW: http://slovniky.korpus.sk/

Štatistický úrad Slovenskej republiky. 2013. Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike, 2011 [online, cit. 25. 3. 2013].
Dostupné z WWW: http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=25370

Přílohy

Příloha č. 1

Dobrý den,
jmenuji se Kristýna Bátorová a jsem studentkou 3. ročníku FF UP v Olomouci.
Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který se zabývá pasivní znalostí slovenského jazyka. Dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze jako podklad k mé bakalářské práci. Každá otázka obsahuje jedno slovo ve slovenském jazyce, zakroužkujte prosím tu odpověď, o níž si myslíte nebo víte, že obsahuje český ekvivalent daného slova. Otázek je celkem 50.

Věk:
Pohlaví:

Rodinní příslušníci či blízké osoby slovenské národnosti:
ano – ne
V příp. kladné odpovědi prosím o upřesnění vztahu:
Pravidelné či alespoň častější (např. turistické) návštěvy Slovenské republiky:
ano – ne
Jiný kontakt se slovenskou kulturou a jazykem (hudba, literatura, divadlo aj.):
ano – ne
V příp. kladné odpovědi prosím upřesněte:

Zakroužkujte český ekvivalent těchto slov:

1. **barina**
   a) břicho
   b) barikáda
   c) bažina
   d) klobouk

2. **bezočivý**
   a) slepý
   b) bezoký
   c) drzý
   d) citlivý

3. **bitúnok**
   a) útulek
   b) byt
   c) tůň
   d) jatky

4. **clivý**
   a) smutný
   b) citlivý
   c) zlý
   d) urážlivý

5. cnieť
a) čnít
b) stýskat
c) snít
d) zapáchat

6. črepník
a) střep
b) střevíc
c) člověk šířící klepy
d) květináč

7. črieda
a) třída
b) stádo
c) středa
d) čára

8. ďatelina
a) jetel
b) datel
c) díra
d) chůva

9. egreš
a) nenávist
b) ešus
c) groš
d) angrešt

10. galiba
a) helma
b) smůla
c) koliba
d) kobliha

11. hladiť
a) hladit
b) žehlit
c) hledat
d) být hladový

12. horár
a) hajný
b) horolezec
c) pastevec
d) horník

13. hŕba
a) vrba
b) hromada
c) hřib
d) shrbená žena

14. hrúbka
a) hrubka
b) hrubá mouka
c) tloušťka
d) trumpeta

15. hydina
a) drůbež
b) hyacint
c) hodina
d) hladina

16. chýr
a) chomáč
b) netopýr
c) oslava
d) pověst

17. íver
a) vedení, např. podniku
b) tříska
c) úvěr
d) večeře

18. jazvec
a) jezevec
b) jizva
c) jezdec
d) hostitel

19. kŕdeľ
a) kedlubna
b) hejno
c) krk
d) křídlo

20. krívať
a) křičet
b) kritizovat
c) kulhat
d) přikrývat

21. kryha
a) hra
b) kra
c) krůpěj
d) krychle

22. kúpa
a) koupě
b) kopa
c) koupel
d) nářek

23. kúrenie
a) pokrm z kuřecího masa
b) kouření
c) tancování, tanec
d) topení

24. kynožiť
a) běhat
b) chodit do kina
c) hubit
d) žít uspokojivým životem

25. laba
a) tlapa
b) zloděj
c) baba, babka
d) labuť

26. lehota
a) lhůta
b) lenoch
c) nahota
d) lenošit

27. luhať
a) louhovat
b) ležet
c) lhát
d) sekat trávu

28. náprotivok
a) protějšek
b) protivný člověk
c) přechod
d) soused

29. nástojčivý
a) naléhavý
b) technický
c) přichystaný
d) stojící

30. nestatočný
a) tekoucí
b) nepoctivý
c) nedostatečný
d) nestabilní

31. obor
a) obr
b) obor
c) sázka
d) ohrada

32. organ
a) orgán
b) varhany
c) orkán
d) orangutan

33. papraď
a) praděd
b) kapradí
c) pomluva
d) tlapa

34. pečeň
a) pečeně
b) trouba
c) játra
d) pecen

35. poľovačka
a) polní cesta
b) klouzačka
c) hon
d) dělnice

36. poškulovať
a) být po škole
b) pochlebovat
c) přemýšlet
d) pošilhávat

37. ríša
a) hlupák
b) rikša
c) rýže
d) říše

38. rovesník
a) rozcestí
b) vrstevník
c) vývěska
d) protivník, soupeř

39. samosvoj
a) sólový zpěvák
b) sobecký
c) samostatný
d) samospoušť

40. spinka
a) spící dítě
b) sponka
c) spánek
d) topinka

41. spraviť
a) opravit
b) oznámit
c) udělat
d) zabít

42. sprostý
a) hloupý
b) obyčejný
c) vulgární
d) nešikovný

43. súvis
a) souhlas
b) závist
c) souvislost
d) skalní převis

44. špongia
a) guma
b) houba na mytí
c) Španělka
d) obvaz

45. vidiečan
a) Vídeňan
b) venkovan
c) optik
d) vyděděnec

46. vystatovať
a) povýšit
b) vychloubat
c) vystopovat
d) vystartovat

47. zástava
a) stopování aut
b) zástava
c) prapor
d) zastávka

48. zelina
a) zelí
b) bylina
c) palma
d) hlína

49. zvada
a) návštěva
b) ozvěna
c) zvadlá květina
d) hádka

50. žertva
a) oběť
b) žert
c) želva
d) vězení

Děkuji za Vaši ochotu a za Váš čas.